

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**PANDEMİ DÖNEMİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL
DİJİTALLEŞME İLİŞKİSİ: ANKARA İLİ MÜHENDİSLİK VE MİMARLIK
FAKÜLTELERİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

İrem Nevşehirli

Ankara – 2021

**T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**PANDEMİ DÖNEMİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL
DİJİTALLEŞME İLİŞKİSİ: ANKARA İLİ MÜHENDİSLİK VE MİMARLIK
FAKÜLTELERİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

İrem Nevşehirli

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Zeki Yanık**

Ankara – 2021

KABUL VE ONAY

İrem NEVŞEHİRLİ tarafından hazırlanan “Pandemi Döneminde Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme İlişkisi: Ankara İli Mühendislik ve Mimarlık Fakülteleri Örneği” başlıklı bu çalışma, 06/07/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Ana Bilim Dalı, İşletme Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Zeki YANIK (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih EKİNCİ (Üye)

Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi 'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tarih ve İmza:

İrem NEVŞEHİRLİ

ÖZ

NEVŞEHİRLİ, İrem. Pandemi Döneminde Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme İlişkisi: Ankara İli Mühendislik ve Mimarlık Fakülteleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Tarihsel süreç boyunca okuryazarlık kavramı başlarda ancak okuma yazma kabiliyetine sahip olmak olarak ifade edilirken, günümüzde birçok bilginin de öneminin artmasıyla farklı bilgi düzeylerine ulaşabilme yeterliliğini ifade etmektedir.

Finansal okuryazarlığı finansal sistem olarak değerlendirdiğimizde, finansal okuryazarlık ile dijital okuryazarlık kavramları ön plana çıkmaktadır. Finansal okuryazarlıkta sergilenen davranışların, dijitalleşme ile ilişkisi günden güne önem kazanmaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyi üst seviyelerde olan bireylerin, dijital kanalları kullanımlarında yetersiz bilgi ve deneyimlere sahip olmaları, finansal dijitalleşmenin finansal bilgiyi artırmasının önünde engel olarak karşımıza çıkacaktır.

Bu araştırmada finansal okuryazarlığı; finansal bilgi, davranış, tutum ve dijitalleşme dahilinde ele alınıp, finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme arasındaki ilişkiyi inceleyerek Covid 19 salgını öncesi ve sonrası bireylerin finansal tutum ve davranışlarındaki değişimlerinin finansal okuryazarlık ve dijitalleşmedeki etkileri değerlendirilmiştir. Araştırma Ankara ilinde bulunan Mühendislik ve Mimarlık Fakültelerinde okuyan üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre finansal okuryazarlığın bileşenleri ile dijital tutum ve dijital kullanım arasında genel olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşmede üniversite öğrencilerinin eğitim hayatları süresince finans alanında edinmiş oldukları bilgiler ışığında göstermiş oldukları finansal davranışlar ve tutumlar, finansal dijital tutumlarını ve finansal dijital kullanımlarını etkilemektedir. Pandemi süreciyle beraber hayat standartlarında meydana gelen köklü değişimlerle beraber öğrencilerin edinmiş oldukları finansal tutum ve davranışlarında yine finansal dijitalleşmeye olan yönelimleri dikkat çekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Davranış, Finansal Tutum, Finansal Dijitalleşme, Pandemi Dönemi.

ABSTRACT

NEVSEHIRLI, Irem. The Relationship between Financial Literacy and Financial Digitalization in the Pandemic Period: The Example of Ankara Province Engineering and Architecture Faculties, Master Thesis, Ankara, 2021.

While the concept of literacy was initially expressed as having the ability to read and write throughout the historical process, today it refers to the ability to reach different levels of knowledge with the increasing importance of many information. When we consider financial literacy as a financial system, the concepts of financial literacy and digital literacy come to the fore. The relationship between the behaviors exhibited in financial literacy and digitalization is gaining importance day by day. The fact that individuals with high levels of financial literacy have insufficient knowledge and experience in the use of digital channels will be an obstacle to financial digitalization to increase financial knowledge.

In this research, financial literacy, which is self-renewing and important in today's financial conditions; In this study, the effects of the changes in financial attitudes and behaviors of individuals before and after the Covid 19 epidemic on financial literacy and digitalization were evaluated by examining the relationship between financial literacy and financial digitalization by considering financial information, behavior, attitude and digitalization. The research was carried out on university students studying at the Faculties of Engineering and Architecture in Ankara. According to the results of the analysis, it was concluded that there is a generally significant and positive relationship between the components of financial literacy, digital attitude and digital use. In addition, financial behaviors and attitudes of university students in financial literacy and financial digitalization, in the light of the knowledge they have acquired during their education life, affect their financial digital attitudes and financial digital use. Along with the radical changes in life standards with the pandemic process, students' orientation to financial digitalization draws attention in their financial attitudes and behaviors.

Keywords: Financial Literacy, Financial Behavior, Financial Attitude, Financial Digitization, Pandemic Period.

TEŞEKKÜR

Tez alıőmamın her aőamasında değerli katkı ve eleőtirileriyle yol gősteren, sonsuz sabırla beni her zaman alıőmaya teővik eden ve gűven veren danıőmanın Sayın Dr. Öğr. Üyesi Zeki YANIK'a, yine tez sürecimde yardımlarını esirgemeyen tüm Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü çalıőanlarına ve arkadaşlarıma, hayatımın her döneminde bana maddi ve manevi destek veren ve beni bir an olsun yalnız bırakmayan çok kıymetli aileme kalpten teőekkürlerimi sunuyorum.

İrem NEVŞEHİRLİ

ANKARA-2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANSAL OKURYAZARLIK VE COVID 19 VİRÜSÜNE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Covid 19 Virüsü.....	5
1.2. Finansal Okuryazarlık Kavramı	6
1.3. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri.....	7
1.4. Finansal Okuryazarlığın Bileşenleri.....	9
1.4.1. Finansal bilgi.....	9
1.4.2. Finansal tutum.....	12
1.4.3. Finansal davranış.....	13
1.5. Finansal Okuryazarlığın Önemi	16
1.6. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık.....	17
1.7. Finansal Okuryazarlık Eğilimlerini Etkileyen Etmenler	19
1.8. Finansal Okuryazarlığın Kazanımları	20
1.8.1. Finansal okuryazarlığın gençlere sağladığı faydalar	20
1.8.2. Finansal okuryazarlığın aile ve toplum gelişimine yararları.....	22
1.8.3. Finansal okuryazarlığın ülke ekonomisine yararları	26

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL DİJİTALLEŞMEYE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dijitalleşme Sürecinde Finansal İşlemler.....	29
2.2. Dijitalleşmenin Finansal Piyasalardaki Yeri ve Önemi.....	30
2.2.1. Dijitalleşmenin bankacılık sektöründeki yeri ve önemi.....	30
2.2.2. Dijitalleşmenin sigortacılık sistemindeki yeri ve önemi.....	39
2.2.3. Dijitalleşmenin para ve sermaye piyasaları üzerindeki yeri ve önemi.....	40
2.3. Finansal Okuryazarlık ve Dijitalleşme İlişkisi	42
2.3.1. Elektronik okuryazarlık.....	44
2.3.2. Bilgi okuryazarlığı	46
2.3.3. Teknoloji (bilgisayar) ve internet okuryazarlığı	49
2.3.4. Medya okuryazarlığı	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PANDEMİ DÖNEMİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL DİJİTALLEŞME İLİŞKİSİ: ANKARA İLİ MÜHENDİSLİK VE MİMARLIK FAKÜLTELERİ ÖRNEĞİ

3.1. Literatür Taraması	55
3.1.1. Dünyada finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme üzerine yapılmış çalışmalar	55
3.1.2. Türkiye’de finansal okuryazarlık üzerine yapılmış çalışmalar	58
3.2. Araştırmanın Amacı	59
3.3. Evren ve Örneklem	59
3.4. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri.....	60
3.5. Araştırmanın Yöntemi.....	61
3.5.1. Veri toplama yöntemi ve araçları.....	61
3.5.2. Verilerin analizi.....	62

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	113
KAYNAKÇA	117
EKLER.....	123
EK-1. Anket Formu	123
EK-2. Etik Kurul Beyan Formu	127
EK-3. Anket Kullanım İzni	129
İNTİHAL RAPORU	131
ÖZGEÇMİŞ.....	139

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Aktif dijital bankacılık müşterilerinin sayısı.....	32
Tablo 2. 2015-2020 yılları arası bankacılık sektöründe dijital araç kullanımına ilişkin veriler	33
Tablo 3. 2015-2019 yılları arası online kart ödeme işlemleri	33
Tablo 4. İnternet bankacılığını kullanan müşteri sayısı.....	35
Tablo 5. İnternet bankacılığında finansal işlemler	36
Tablo 6. İnternet bankacılığında yatırım işlemleri	37
Tablo 7. Mobil bankacılık kullanan müşteri sayısı	38
Tablo 8. 2021 yılı ocak ayı sigortacılıkta satış şekli bazında primler	40
Tablo 9. KMO ve Bartlett's test sonuçları.....	63
Tablo 10. Ölçeğin faktör yapısı	64
Tablo 11. Boyutlar arası korelasyon değerleri	65
Tablo 12. Korelasyon değer tablosu.....	66
Tablo 13. Güvenirlilik analizi.....	70
Tablo 14. Üniversite öğrencilerinin cinsiyet yüzde dağılımları	71
Tablo 15. Öğrencilerin eğitim gördükleri üniversitelere göre yüzde dağılımları.....	71
Tablo 16. Üniversite öğrencilerinin bölümlerine göre yüzde dağılımları	72
Tablo 17. Üniversite öğrencilerinin aylık toplam gelirlerine göre yüzde dağılımları.....	72
Tablo 18. Üniversite öğrencilerinin aylık harcama düzeylerine göre yüzde dağılımları	73
Tablo 19. Üniversite öğrencilerinin eğitimlerinde finans vb. ders alımlarının yüzde dağılımları	73
Tablo 20. Üniversite öğrencilerinin finansal ve ekonomik gelişmelerini nereden takip ettiklerini gösteren yüzde dağılımı.....	74
Tablo 21. Üniversite öğrencilerinin çocukluk döneminde bir işte çalıştıklarını gösteren yüzde analizi	74
Tablo 22. Üniversite öğrencilerinin ailelerinin gelir durumunu gösteren yüzde analizi	75
Tablo 23. Üniversite öğrencilerinin enflasyon oranındaki değişimleri anlayabilme durumlarını gösteren yüzde analizi	75

Tablo 24. Üniversite öğrencilerinin dış ekonomik gelişmeleri yorumlayabilme durumlarını gösteren yüzde analizi	76
Tablo 25. Üniversite öğrencilerinin faiz oranlarını yorumlayabilme durumlarını gösteren yüzde analizi	76
Tablo 26. Üniversite öğrencilerinin gelir dağılımı-ekonomi ilişkisini yorumlayabilme durumunu gösteren yüzde analizi	77
Tablo 27. Üniversite öğrencilerinin fayda-maliyet karşılaştırabilme durumlarını gösteren yüzde analizi	77
Tablo 28. Üniversite öğrencilerinin finansal olayları takip etme durumlarını gösteren yüzde analizi.....	78
Tablo 29. Üniversite öğrencilerinin finansal hedefler belirleyebilme durumunu gösteren yüzde analizi	78
Tablo 30. Üniversite öğrencilerinin harcama planlaması yapabilme durumlarını gösteren yüzde analizi	79
Tablo 31. Üniversite öğrencilerinin finansal bilgi-finansal davranış görüşünü ifade eden yüzde analizi	79
Tablo 32. Üniversite öğrencilerinin finansal bilgi ihtiyaçlarını internet aracılığıyla karşılama durumlarını gösteren yüzde analizi.....	80
Tablo 33. Üniversite öğrencilerinin bankacılık uygulamasının kullanımına yönelik durumlarını gösteren yüzde analizi	80
Tablo 34. Üniversite öğrencilerinin finansal işlemlerdeki akıllı uygulamalara tutumlarını gösteren yüzde analizi	81
Tablo 35. Üniversite öğrencilerinin dijital bankacılıkta finansal bilgiye karşı tutumlarını gösteren yüzde analizi	81
Tablo 36. Üniversite öğrencilerinin dijital bankacılıkta ürün çeşitliliğine karşı tutumlarını gösteren yüzde analizi	82
Tablo 37. Üniversite öğrencilerinin sigortacılık işlemlerinde dijital kanallara tutumlarını gösteren yüzde analizi	82
Tablo 38. Üniversite öğrencilerinin finansal dijitalleşme ile finansal bilgi ilişkisine tutumlarını gösteren yüzde analizi	83
Tablo 39. Üniversite öğrencilerinin paralarını idare etme şekline göre tutumlarını gösteren yüzde analizi	83

Tablo 40. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde maddi tutumlarını gösteren yüzde analizi.....	84
Tablo 41. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde finansal durumlarını dikkate alma düzeylerini gösteren yüzde analizi	85
Tablo 42. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde finansal hedef belirleme tutumunu gösteren yüzde analizi.....	86
Tablo 43. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde tasarruf etme durumlarını gösteren yüzde analizi	87
Tablo 44. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde aylık harcama planlarının durumlarını gösteren yüzde analizi	88
Tablo 45. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde beklenmedik durumlardaki tasarruf tutumlarını gösteren yüzde analizi	89
Tablo 46. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde düzenli tasarruf yapılmasına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi	90
Tablo 47. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde ürün tercihlerine yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi	91
Tablo 48. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde kredi kartı borçlarını ödeme tutumlarını gösteren yüzde analizi	92
Tablo 49. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde kişisel harcamalarına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi	93
Tablo 50. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde faturalarını ödemelerine yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi	94
Tablo 51. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde fiyat karşılaştırmayı yapmaya yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi	95
Tablo 52. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde taksitli satın almaya yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi	96
Tablo 53. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde bankacılık işlemlerini ATM kanalı ile yapmasına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizleri	97
Tablo 54. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde bankacılık işlemlerini internet veya mobil bankacılık kanalı ile yapmasına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizleri	98

Tablo 55. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde bankacılık işlemlerini şube kanalı ile yapmasına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizleri	99
Tablo 56. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde finansal işlemlerinde gelecekte dijital kanalların kullanımına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi	100
Tablo 57. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde finansal işlemlerinde dijital kanallara yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi.....	101
Tablo 58. H1 hipotezinin test edilmesi.....	102
Tablo 59. H2 hipotezinin test edilmesi.....	103
Tablo 60. H3 hipotezinin test edilmesi.....	104
Tablo 61. H4 hipotezinin test edilmesi.....	105
Tablo 62. H5 hipotezinin test edilmesi.....	106
Tablo 63. H6 hipotezinin test edilmesi.....	107
Tablo 64. H7 hipotezinin test edilmesi.....	108
Tablo 65. H8 hipotezinin test edilmesi.....	109
Tablo 66. H9 hipotezinin test edilmesi.....	110
Tablo 67. H10 hipotezinin test edilmesi.....	111
Tablo 68. H11 hipotezinin test edilmesi.....	112
Tablo 69. H12 hipotezinin test edilmesi.....	112

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Bilgiye erişimde değişen teknolojilerin yansımaları	47
Şekil 2. Araştırma modeli	60

GİRİŞ

Finans kavramı, kişilerin veya kurumların taleplerini karşılayabilmesi için ihtiyacı olan fonlarını uygun şartlarda elde etmesi, doğru ve etkin kararlarla kullanmasıdır. Bireysel finans kavramı ise, kişinin veya aile fertlerinin, tasarruf, bütçe, kredi, yatırım, sigorta ve benzeri konularda almış oldukları karar, tutum ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Mevsim, 2016).

Her bir birey günlük hayatta kişisel ve aile bireylerinin ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır. Bu ihtiyaçlar ise iktisadi tanımla sonsuz olarak kabul edilmektedir. Sonsuz olan bu ihtiyaçları karşılayabilmek adına her bir birey farklı finansal kararlar almakla yükümlüdür. Örneğin kişi özel okulda okutmayı hedeflediği çocuğuna, bütçesini aşmayan bir okula göndermeli, ev satın almayı hedeflemiş ise yine gelirini aşmayan uygun kredi imkânları sağlayan bankaları tercih etmeli, tasarruf hedefi varken ise kendisi için uygun ve doğru olan finansal araçları araştırıp tercih etmeli, yatırım yaparken ise riskleri göz ardı etmemelidir. Bireyler finansal kararlar verirken alacakları olası hatalı kararlar kişileri maddi zararlar karşılığında bırakabilmekte, refah kaybına neden olabilmekte ayrıca psikolojik sorunlar yaşatabilmektedir (Mevsim, 2016). Finansal piyasalarda maddi zarara uğrayan bireyler piyasalardan kendilerini çekmektedirler. Bu durum finans piyasalarının küçülmesine neden olabilmekte ve hacmi daralan piyasalarda ise işsizlik gibi temel sorunlar kendini göstermektedir. Yaşanan bu sorunlar bireysel ve toplumsal problemlere yol açtığı açıkça bilinmektedir. Yine bu sorunların ortaya çıkmasındaki en büyük nedenlerden biri de finansal kararlar alan kişilerde temel finans bilgisinin yetersiz kalmasıdır.

Finansal okuryazarlık kavramı ise, günümüzde bilgi toplumunun temel bir parçası olarak değerlendirilmektedir. İnsanlığın varoluş ve öğrenme periyodu içinde devamlı olarak yenilenen ve gelişen okuryazarlık, günümüzde yaşamın değişik alanlarında değişik yaklaşımlarla tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda tarihsel bir süreç içinde okuryazarlık kavramı herhangi bir dile ilişkin okuyabilmek ve yazabilmek yeteneğine sahip olmayı ele almıştır. Tarihsel süreçlerde yaşanan değişimleri göz önüne aldığımızda okuryazarlık kavramı da farklı bakış açılarıyla değerlendirilmiştir. Örneğin bu araştırmanın da temelini oluşturan finansal araçlar, yatırımlar ve tasarruflar

gibi birçok finansal kavramlar da finansal okuryazarlık kavramıyla birlikte literatürde yerini almaktadır.

Finansal literatüre baktığımız zaman finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili çok sayıda araştırma yer almaktadır. Çalışmaların büyük çoğunluğu araştırmaya katılım sağlayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini ve bu düzeyleri etkileyen demografik, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi faktörleri belirlemeyi hedeflemişken bir kısmı da finansal okuryazarlığın bileşenleri üzerine çalışmalar yapmıştır. Finansal okuryazarlığın bileşenlerini ele alan çalışmalar incelendiğinde temelinde finansal bilgi, tutum ve davranışların ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Finansal okuryazarlık, finansal konu ve işlemlere yönelik bilgi, tutum ve davranışlarda kişilerin karar verme süreçlerinde günümüz finansal sisteminden edindikleri bilgi, alışkanlıklar ve deneyimleri tutum değişkenleri tarafınca değerlendirilerek finansal davranışlarına yansıdığı görülmektedir. Bu durumda, kişisel finansal davranışın rasyonelliği, finansal bilgilerin güvenilirliği ve güncelliğine bağlıdır (Kaya, 2020). Finansal okuryazarlığı bu bağlamda ele aldığımızda finansal bilgiye erişebilme, bu bilgiyi analiz edebilme ve tutum ve kararları ile birlikte davranışlarına yansıtabilme yeterliliği olarak tanımlayabiliriz.

Finansal okuryazarlığın etkileşim içerisinde olduğu bir önemli nokta ise teknoloji ve bunun beraberinde bize getirdiği dijitalleşme sürecidir. Bu noktada özellikle tüm dünya da ve ülkemizde de kendini gösteren bir pandemi sürecinde yaşantımızın artık neredeyse büyük çoğunluğunda dijital kanallar büyük önem kazanmıştır. Pandemi döneminde devam etmekte olan geleneksel finansal işlem platformları devam etse de dijital platformlar bu konuda önemli öncelikler kazanmıştır. Örneğin finansal işlemler olarak değerlendirilen bankacılık sisteminde bireylerin herhangi bir finansal işlemlerini geleneksel bir yol ile şubelerden gerçekleştirmeyi tercih ediyor iken pandemi süreciyle birlikte ATM, internet bankacılığı ve mobil bankacılık gibi dijital kanallar ile gerçekleştirilebilmektedir. Bu durum da bize finansal sistem ve teknolojinin iş birliğini göstermektedir.

Bu araştırmada finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlığın bileşenleri ile finansal dijitalleşme ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın ilk bölümde finansal

okuryazarlık ile ilgili teorik bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde ise finansal 3 okuryazarlık ile ilişkisi kurularak finansal dijitalleşme konusu açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme ile ilgili literatür taramasına, araştırmanın yöntemine ve bulgularına yer verilmiştir. Araştırma için Ankara ilinde bulunan Mühendislik ve Mimarlık Fakülteleri'nde eğitim görmekte olan 408 öğrenciye anket uygulanmış ve araştırmaya konu olan hipotezler yapısal eşitlik modeli kurularak sınanmıştır.

Bu çalışmanın amacı finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme arasındaki ilişkiyi inceleyerek tüm dünyada ve ülkemizde de kendini gösteren Covid 19 salgını öncesi ve sonrası bireylerin finansal tutum ve davranışlarındaki değişimlerinin finansal okuryazarlık ve dijitalleşmedeki etkilerini değerlendirmektir.

Bu çalışmada dijitalleşmenin hızlandığı pandemi döneminde bireylerin finansal tutum ve davranışlarında ne gibi değişimler olmuştur sorusuna cevap aranmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANSAL OKURYAZARLIK VE COVID 19 VIRÜSÜNE İLİŞKİN

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Covid 19 Virüsü

Aralık 2019’da Çin’in Wuhan şehrinde kendini gösteren bu virüs şiddetli Akut Solunum Sendromuna neden olan virüslerle aynı kategoride yer almaktadır. 30 Ocak 2020’de Dünya Sağlık Örgütü COVID-19 virüsünün halk sağlığı açısından acil durum oluşturduğu ve büyük bir sorun teşkil ettiği nedeniyle 09 Ocak 2021 tarihinde yayımladığı bildirmede 88 Milyon’dan fazla vakanın olduğu ve 1.899.647’den fazla insanın yaşamını yitirdiğini açıklamıştır (Dünya Sağlık Örgütü, 2020). Virüsün belirtileri ise ateş, halsizlik, kuru öksürük ve solunum problemi yaşanmasıdır. (Özcan, Elkoca ve Yalçın, 2020). Bu salgının bulaşma hızını Dünya Sağlık Örgütü 2 ile 2,5 arasında olduğunu açıklıyor.

Kişilerin, işletimlerin, devletlerin düzenlerinin ve rutinlerinin bir anda değişmesine neden olan pandemi; ihracat ve ithalattan, dış ticarete, eğitim ve öğretim hayatına, sağlık sisteminden, uluslararası ilişkilere, siyasetten sanata, spordan, kamu yönetimine kadar birçok yönü ile şimdiden dünyada ve ülkemizde önemli ölçüde hayat standartlarının değişmesine neden olmaktadır (Karagöz,2020). Covid 19 virüsünün görülmesi ile birlikte uygulamaya alınan sağlık tedbirleri sebebiyle kapanan okullar çevrimiçi bir şekilde eğitim-öğretime geçmiş, spor faaliyetlerinin 57’si durdurulmuş, kültür ve sanat müsabakaları iptal edilip, restoran ve kafeler paket servis olarak hizmet verecek şekilde çalışma koşulları düzenlenmiş, alışveriş merkezleri ise metrekare başına düşen birey sayıları doğrultusunda 10.00-20.00 arası hizmetleri sınırlandırılmış. Yine benzer tedbirler olarak hafta içleri saat 21.00’dan sonra saat 05.00’e kadar, hafta sonu ise tüm gün dışarı çıkma yasağı uygulamaya başlanmıştır. Milletlerarası seyahatlerin kısıtlanması ile tüm dünyada ticareti faaliyet alanlarında önemli düzeyde bir sorun yaşamaya başlamış, milletlerarası toplantılar çevrimiçi olacak şekilde belirli programlarla olacak biçimde kendini göstermiş, bazı milletlerde ise gıda stoklarında önemli problemler kendini göstermiştir (SAM, 2020). Karantinalar sebebiyetiyle evlerinden dışarı çıkamayan vatandaşlar bakliyat, yumurta ve un gibi temel ihtiyaçlar

yoğun talep göstermiş; gıda tedarikine karşı önlem alamamış ülkelerde ise marketlerde ve manavlarda izdihamlar görülmüştür. Temel ihtiyaçlarının yanında alkol bazlı temizleyici ürünlerine karşı istekte ciddi artışlar meydana gelmiş; ticari bir eylemin de üstünde olarak ülkeler için alkol bazlı temizleyici ürünlere ve maskeye ulaşım milli bir güvenlik meselesini teşkil etmiştir.

Covid-19 salgınıyla birlikte her alanda dijitalleşme etkileri görülmektedir. Örneğin bireyler ve aileler temel ihtiyaçlarını sanal marketler ile karşılamış ayrıca pandemi öncesi finans işlemleri kurumla bizzat müracaat ile gerçekleştirilirken pandemi sonrası bu durum dijitalleşme kanallarına başvurularak yapılmaktadır. Yönetim, iletişim ve finansal sistemlerdeki dijitalleşme hareketi pandemi ile hız kazanmıştır (Deloitte Türkiye, 2020).

1.2. Finansal Okuryazarlık Kavramı

Bireyler yaşamlarını devam ettirebilmek için çeşitli kararlar alırlar ve uygularlar. Bu kararlar içerisinde en önemlilerinden biri de finansal kararlardır. Finansal kararlar alınırken bireylerin davranışlarını etkileyen birçok neden bulunmaktadır. Bunlardan bir de günümüzde Covid 19 salgınıyla birlikte alınan finansal kararlardır. Bu noktada ele alınan finansal okuryazarlık kavramı basitçe bireylerin elde ettikleri gelirleri nasıl sağladığı, bu gelirleri nasıl değerlendirdiği, yatırım kararı alırken etkilendikleri faktörleri ve doğru karar verebilme noktasında bilgi ve becerilerinin önemini vurgulamaktadır (Kaya, 2020).

Literatürde yer alan bazı finansal okuryazarlık tanımlamalarına baktığımız zaman evrensel bir açıklaması olmayıp farklı yazarlara göre değişiklik gösterdiği gözlenmiştir. Örneğin İngiltere ve Kanada'da 'finansal yeterlilik' olarak ele alınırken ABD ve Avusturalya'da 'finansal okuryazarlık', bir kısım kurum veya bireyler de 'finansal farkındalık' terimini kullanmışlardır (Gökmen,2012). Lusardi'nin (2008) tanımlamasına göre temel okuryazarlık ve gelişmiş okuryazarlık olarak ikiye ayırmaktadır. Gelişmiş finansal okuryazarlık; hisse senetleri, fonlar, bonolar vb. gibi kavramların bilincinde olarak işlem yapabilme olarak tanımlanmaktadır. Temel okuryazarlık ise faiz oranlarındaki değişimleri analiz edebilme, enflasyonu

yorumlayabilme, riski anlama ve analiz etme yetkinliği olarak tanımlamaktadır. PISA (2012) ise finansal okuryazarlık kavramını genç kitle için ele almıştır. Bu doğrultuda farklı finansal konularda doğru seçimler yapmak; toplumsal ve bireysel refahı daha iyi bir noktaya getirmek yine mali yaşamda aktif olmak şartıyla finansal kavram ve yeteneklerle ilgili bilgi, tutum, istek ve özgüveni finansal okuryazarlık olarak ele almaktadır. Toparlayacak olursa finansal okuryazar bireyler hayat şartlarını ve ekonomik koşulları göz önünde tutarak bütçe belirleme, birikim yapma, borçlanabilme ve yatırım gibi finansın temelinde olan alanlarda karar alabilmeyi ve geleceğe yönelik planlar yaparak bireysel finans durumunu yönetebilmesidir (Bolat, 2017).

Finansal okuryazarlık kavramıyla ilgili tanımların genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Mevsim, 2016);

- Finansal kavramlara ilişkin bilgi,
- Finansal kavramları algılama,
- Finans yönetim kabiliyeti,
- Doğru finansal karara bağlama kabiliyeti,
- Öngörülü finansal kararları verebilmek ve doğru planları uygulayabilmektir.

Finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili çeşitli tanımların yer alması bu kavramın statik bir yapıya sahip olmadığı gözlemlenmektedir.

1.3. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri

Günümüzde, özellikle pandemi döneminin başlamasıyla hayatın farklı dallarıyla ilişkili olan finansal okuryazarlık kişilerin karşı karşıya kaldığı finansal sorunlara çözüm niteliği taşırken aynı zamanda finansal piyasalara da olumlu etkiler sağlamaktadır. Finansal bilgi, tutum ile davranışlarını kapsayan finansal okuryazarlık kavramı finans alanında bilgili olabilmeyi, bilgileri ise finansal tercihlerde uygulamayı öngörmektedir (Temizel, 2010).

Finansal okuryazarlık, finans alanında sadece genel kültür malumatına sahip olmak demek değildir. Finansal okuryazar kişiler, finans bilgisini kullanarak bu alanda davranış ve tutum göstermesi gerekmektedir. Yine bu kişiler sahip oldukları bu bilgi birikimi ile bilinçsiz bir özgüven yerine, finansal farkındalıkları doğrultusunda piyasalarda işlem yaparken daha rasyonel davranabileceklerdir (Kaya,2020).

Finansal okuryazar bireylerin ortak özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz (Saraç, 2014);

- Finans alanında bilgi sahibi olmak,
- Finansal değer ifade eden para ve varlık yönetimi hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olmak,
- Para ve varlıkların yönetilmesine ilişkin temel kavramları bilmek,
- Bilgi birikimi ve tecrübeyle finansal olanları yapabilme ve uygulayabilme.

Finansal okuryazarlık alanında eğitimini alan her kişinin aşağıdaki özellikleri taşıması gerekmektedir (Vergi, 2019);

- Sermaye piyasaları hakkında bilgi sahibi olmak,
- Kişilerin gelir akışının devamlılığı, gelirlerini yönetmeyi ve sürekliliğin sağlanması hakkında bilgi sahibi olması,
- Acil bir durumla karşı karşıya kalındığında fonları ve tedarik kaynakları hakkında bilgi sahibi olması,
- İhtiyaçlarının doğrultusunda kredi kullanımı ve kredi için gerekli şartların sağlanması bilincinde olması,
- Hangi durumlarda alım-satım tercihini yapabilecek bilincinde olması,
- Gayrimenkul alma veya kiralama süreçleri hakkında genel bilgi birikiminin olması,
- Finansal bir riskle karşı karşıya kaldığında ve risklerin de etkilerini göz önünde bulundurarak sürecin doğru yönetilmesini organize edebilme yetkinliğine sahip olmak,

- Dolandırılma durumu söz konusu olduğunda nasıl bir yol izleyeceğini ve risklerden korunma noktasında farkındalık sahibi olmak,
- Yatırım tercihlerinde risk ve kârlılığını analiz ederek en doğru ürünü veya hizmeti tercih etme yeteneğine sahip olmak,
- Vergi avantajları veya devlet teşviklerinden nasıl yarar sağlayacağını değerlendirip doğru bir emeklilik planı oluşturabilmek,
- Beklenmeyen vakalarda (ölüm, işten çıkarılma, iş göremezlik vb.) gelir kayıplarını en az zararla atlatabilmek için plan yapabilme yeteneğine sahip olması gereklidir.

1.4. Finansal Okuryazarlığın Bileşenleri

Dünya Bankası'na finansal okuryazarlık kavramı, bireysel anlamda istenilen refah seviyesine ulaşmak ve ulaşılan bu refah seviyesini korumak adına ihtiyaç duyulan finansal bilgi, beceri, tutum ve davranışların birleşimidir şeklinde tanımlamaktadır (Sarıgül, 2019). Remund (2010) finansal okuryazarlığı beş kategoride ele almıştır. Bunlar; finansal bilgi, finansal kavramlara yönelik iletişim yeteneği, finansal yönetim kapasitesi, doğru finansal kararlar alabilme yeteneği ve geleceğe yönelik finansal ihtiyaçlar ve oluşma ihtimali olan risklere yönelik doğru planlamanın yapılıp uygulamaya konabilmesidir (Baysa ve Karaca, 2016). Finansal okuryazarlığın literatürde yer verilen temel bileşenleri bilgi, davranış ve tutumdur. Bu bileşenlere aşağıda yer verilmiştir.

1.4.1. Finansal bilgi

Bilgi bireylerin bir konu hakkında elde etmiş olduğu gözlemlerinden, deneyimlerinden, aldığı eğitimden, rol modelinden öğrendiklerinin hepsini bir araya getirerek sonuca ulaşması olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2020).

Finans hakkında bilgi sahibi olmak, bireylerin kazançlarını arttırabilmesi ve harcama tercihlerinde doğru stratejiler yapmasını sağlar (Eğilmez, 2017). Ülkelerin bireylerin ekonomik olarak güçlenebilmesi ve gelişim gösterebilmesi bilgi sayesinde gerçekleşebilir. Güç ve özgüven sahibi olunabilmesinin yolu da için bilgidir.

geçmektedir. Bu nedenle finansal okuryazarlık, yani bilgiye bağılı kararlar alabilmek, finansal açıdan yetkinlik düzeyinin artırılmasını da yanında getirmektedir (Saraç, 2014).

Bireylerin çoğunlukla ilk tercihi en yakın bilgi kaynağıdır. Bu da genellikle bireyin kendisine örnek olarak aldığı rol modeli, konuyla ilgili bilgi yetisine sahip olabileceği bir finans uzmanı vs. olacaktır. Bireyin etkileşimde bulunduğu bilgilerin kaynağı kritik derecede öneme sahiptir. Çünkü bu durum bireylerin finansal kararı almasını, bir ürünü kullanıp kullanmayacağına karar vermesini etkilemektedir (Aktaş, 2015).

Bireylerin birçoğu finansal bilgilerinin neredeyse tamamına yakınıni deneyimli yöntemiyle tecrübe etmektedir. Finansal bilgi iki farklı boyutta ele alınabilir. Bunlar makroekonomik düzeydeki finansal bilgi ve mikro ekonomik düzeydeki finansal bilgidir (Eker, 2017):

- Makro ekonomik açıdan finansal bilgi; bir ekonominin genelini kapsayan, toplam ve sektörel dış ticaret verileri, yıllık bütçe planları, cari açık vb. ekonomide yer alan genel finansal veri ve bilgileri kapsamaktadır.
- Mikro ekonomik açıdan finansal bilgi ise; ekonomide kâr amacı olan veya olmayan, belirli bir amaç doğrultusunda faaliyet gösteren tüm işletmelerin ve kişilerin finansal ve ekonomik durumlarına tesir eden veya ilerleyen süreçte tesir edebilecek olayların incelenmesi sonucu elde edilen metinler, tablolar, şekiller gibi bilgi transferini gerçekleştiren farklı değişkenlerden meydana gelen bütünü ifade etmektedir.

Ülkede yaşayan bireylerin finansal sistemler ile ilgisi bir bilgi düzeyine sahip olması ve bu bilgiyi doğru yerde değerlendirip kullanabilmesi hem kişi açısından hem de ülke açısından büyük önem arz etmektedir. Finansal bilgi seviyesi arttıkça bireylerin tasarruf yapma olasılıkları artmakta, riskleri değerlendirerek kendileri için tehlike arz eden yatırımlardan kaçma ve fırsatları öngörerek yatırımlarını daha düşük maliyetli mal ve hizmetlerle değerlendirebilmektedir. Bu durumda ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır (Çam ve Çam, 2016).

Bilgi bireylerin alacakları kararlarda onlara destek olmaktadır. Bunlar Şu Şekilde sıralanabilir (Odabaşı ve Barış, 2010),

- Konu ile ilgili bilgi sahibi olmak alınacak kararda kolaylık sağlar.
- Riskler ve fırsatlar önceden öngörülebilir.
- Yapılan seçimlerde riskin düzeyi belirlenebilir.
- Alınacak kararlara karşı güven oluşur.
- Seçimler net bir biçimde belirlenebilir.
- Bilgi sahibi olmak egoyu korur ve destekler niteliktedir.

Finansal tüketiciler, farklı finansal nitelikteki ürünler hakkında, karşılaştırma yapabilme ve ürünler hakkında doğru bir fikre ulaşılabilmesi için finansal okuryazarlığa ihtiyaç duymaktadır. Yeterli düzeyde bir bilgi birikimine sahip olmayan tüketici ihtiyaçları doğrultusunda olan finansal ürünü satın almada kararsız kalabilir veya ihtiyacı olmayan ürünü satın alarak yanlış tercih yapabilir. Dolayısıyla hem maddi olarak hem de zaman ve psikolojik açıdan olumsuzluklar yaşayabilmektedir. Finansal okuryazarlık için kullanılan programlar, bireylere yatırım için gerekli kılınan ürün ve hizmetleri hakkında bilgi sunarak maliyetleri düşürebilmektedir (Temizel, 2010).

Finansal okuryazarlık, bireylerin günlük hayatında kaŐı karşıya kaldığı finansal işlemlere yönelik en doğru kararı verebilmesi ve bu kararı almasında kabiliyetini ve yeterlilik düzeyini gösterebilmesi olarak açıklanabilir (Çakırer, 2019). Finansal okuryazarlık kavramı finans hakkında genel kültür bilgisine sahip olmak demek değildir. Finansal okuryazar bireyler, öğrendikleri bilgiyi uygulamaya koyarak bazı finansal davranışları göstermelidir. Örneğin yetersiz kaldığı konularda doğru bilgi kaynağına ulaşabilmeli, doğru desteği alabilmeli, bütçe yapabilmeli, özetle bireyler sahip olduğu bilgi ve yeteneği kullanabilme yetkisine sahip olması gerekmektedir (Gökmen, 2012). Gençlerde finansal okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi hayatlarını kolaylaştırırken, yetişkinlerde güvenli kararlar aldırılması açısından önemlidir. Genç bireylerin finansal bağlılıklarından bağımsızlığa olan süreçte yani çocukluktan yetişkinliğe geçiş evreleri mevcuttur. Bu dönemlerde, toplumdaki rolleri

farklılık göstermekte ve ekonomik sorumlulukları ise gün geçtikçe artmaktadır. Genç bireyler, hayatları boyunca kendilerine idealler belirleyip, bu idealler doğrultusunda planlar yaparak finansal bilgi ve yeteneklerini kullanarak hedeflerine ulaşmak isterler. Finansal okuryazarlığın önemi de bu noktada kendini göstermektedir.

Finansal okuryazar olabilmek için gereken yetenekler şu şekilde verilmiştir (Öncüler, 2018):

- Bilgiyi arama becerisi,
- Bilgiyi değerlendirip yorumlayabilme yeteneği,
- Doğru karar alma sürecinde finansal bilgilerden yararlanabilme ve finansal bilgiyi kullanabilme yeteneği.

Kişilerin hiç beklemedikleri zamanda karşılaşılabilecekleri iş kaybı, zorunlu emeklilik, yaşamının belirli bir döneminde tasarruf yapamama karşılaşımla ihtimalinin en üst düzeyde olduğu acil durumlar için, finansal okuryazarlığın sağladığı bilgi ve yetenekler büyük önem arz etmektedir. (Vergi, 2019).

1.4.2. Finansal tutum

Tutum kavramı genel olarak bakıldığı zaman, bireylerin çevrelerinde meydana gelen herhangi bir olaya dair sahip oldukları tepkisel eğilimi ifade etmektedir. Başka bir deyişle tutum, bireylerin yaşanan bir durum veya olaylara karşı olarak göstermesi gereken davranış biçimi olarak ifade edilmektedir (İnceoğlu, 2010). Tutum, bir bireye karşı yine bir nesneye karşı veya bir duruma karşı iyi veya kötü gösterdiğimiz davranışların bütünüdür (Koç, 2012). Tutum, kişilerin herhangi bir şey hakkındaki düşüncelerimizi ve hislerimizi ifade etme şeklimizdir. Tutumlar öğrenilerek gösterilen davranışlar bütünü oluşturulmaktadır (İslamoğlu ve Altunışık, 2010).

Kişilerin gelecek tasarruflarını, birikimlerini ve planlarını göz önünde bulunduran finansal tutum ise, kişilerin kaynaklarını itinalı ve tutumlu kullanma gibi konuları daha önce edinmiş olduğu tecrübelerden yararlanarak düzenli bir tutum ile hareket etmeleri söz konusudur. Örneğin kişilerin gelecekte oluşacak olan ihtiyaçları

için birikimi yönünde negatif olarak nitelendirilecek davranışlar sergiliyorsa geleceğe yönelik birikim oluşturma ihtimali yok denecek kadar azdır (Kılcan ve Ergür, 2019).

Tutumların var olmasında çeşitli kaynaklar veya araçlar etkili olmaktadır. Konuya hâkim olmak, konu ile etkileşim kurmak ve kişilerin örnek olarak aldığı rol modeller aracılığı ile birlikte, eğitiminde tutumların oluşmasında katkısı büyüktür (Koç, 2012). Finansal konulara ve uygulamalara karşı tutum, finansal davranışın en önemli etkilerinden birisidir. Özellikle pandemi dönemi normal yaşamın işleyiş seyrindeki değişimlerle birlikte bireylerin önceden var olan finansal tutumları bu dönem sonrasında kararlarını etkilemektedir.

1.4.3. Finansal davranış

Bireylerin yatırım kararı, tasarruf kararı veya harcama kararı alırken mantık dışı veya rasyonellikten uzak tutumlar sergilemesini açıklamaya çalışan psikoloji ve finans alanlarını birlikte değerlendiren davranışsal finansdır (Özerol, 2011). Finansal davranış için kişilerin hayatı boyunca karşılaştığı tasarruf, bütçe, kredi işlemleri gibi hareketlilikleri sürecinde doğru ve etkili kararlar alıp yönetebilmesidir diyebiliriz (Eker, 2017).

Finansal okuryazarlık aynı zamanda kişilerin mutluluğu, finansal düzenin ilerlemesi, ülke ekonomilerinin düzelmesi ve yatırımcıların kararları üzerinde olumlu bir etki yarattığı söylenebilir (Yücememiş ve Yıldız, 2019).

Davranış, bireylerin uygulayabilecekleri ya da tecrübe edinebilecekleri tüm davranış biçimlerini kapsamaktadır. Bireylerin içinde buldukları zihinsel, duygusal ve fiziksel durumlar ile zaman, enerji, para gibi kaynakların kısıtlılığı da kişilerin davranışlarını etkiler (Odabaşı ve Barış, 2010).

Davranışsal finans; sermayedarların sergilemiş oldukları tutumları ve bunların finansal pazarlar üzerindeki etkilerini kapsayıp değerlendirmektedir. Yine davranışsal finans, sermayedar davranışının oluşması ve mevduat kararları, zemin bilgisini ne

ölçüde yorumladığı, sermayedarların kararlarında finansal ölçütlerinin yanı sıra kişisel ölçütlerinin de tesiri konusunda açıklama getirmektedir (Kıyılar ve Akkaya, 2016).

Kişiler hayatları süresince yapmış oldukları faaliyetler ve davranışları farkında olarak veya olmayarak bir karar aşaması sürecinden geçer ve her bir birey yaşamını devam ettirdiği sürece sürekli karar almak zorunda kalmaktadır. Finansal kararlar ise bu seçimlerden yalnızca birisidir fakat bireylerin gelecek yaşantısını çizen ve bu konu hakkında detaylı düşündürmesi gerektiren son derece önemli bir etmendir. Günümüzde para ile etkileşim içerisinde olan her bir kişi finansal kararlar vermek zorundadır (Yücel, 2017). Kişilerin tutum çeşitliliğinin, finansal refahlarını ciddi derecede etkileyecek düzeyde olduğu için, finansal okuryazarlık değerlendirmesinde davranışlarının tesirlerinin bilinmesinde oldukça önemlidir.

Finansal davranışlar dört başlık altında gösterilebilir (Öncüler, 2018):

- Nakit Akış Yönetimi: Bireysel vadeli veya vadesiz hesaplar, fatura işlemleri, finansal bir kayda sahip olma, bireylerin tüketin ve harcamalarını planlaması ile ilgili bütçe belirlemesi gibi davranışlarıdır.
- Kredi Yönetimi: Kredi kartı kullanma, kullandığı kartın avantajlarını ve dezavantajları bilme, sahip olduğu borçların yükümlülüklerini zamanında yerine getirmeyi kapsar.
- Birikim: Bir birikim hesabına sahip olma, hızla gelişen durumlar için birikim yapılması, gayrimenkul, araç gibi yatırımlara sahip olacak düzeyde gelir sağlanmasıdır.
- Yatırım: Genel emeklilik veya bireysel emeklilik hakkına sahip olmak, yatırım hesabı edinebilme, tahvil ve bono alma gücüne sahip olma gibi etkilerdir.

Finansal okuryazarlık kavramı ile finansal davranış kavramları arasındaki bağlantılar ile çeşitli araştırmalara yer verilmiştir (Çam ve Çam, 2019): Gökmen (2012)'nin finansal okuryazarlık üzerine yaptığı araştırmada tüketicilerde belirlenen hatalı davranışlar şu şekildedir;

- Tasarrufu az yapmak,
- Bütçe planlamasına yer vermemek,
- Anlık seçimler yapıp geleceği düşünememe (Emeklilik planlaması)
- Belirlenen ihtiyacının fazlasında borç edinme,
- İhtiyaç dışı finansal masraflara yer vermek,
- Finans piyasalarında parayı değerlendirmeden yastık altında tutma,
- Risk göz ardı edilerek yatırım yapma,
- Özgüven yetisini kaybetme,
- Tercih edilen finansal mamullerin özelliklerini göz ardı etme,
- Finansal mamuller ile ilgili bilgi yetersizlikleri,
- Yatırım planlamasından önce piyasa karşılaştırmasına yer vermeme,
- Ortaya çıkan masraf ve ücretleri göz ardı etme,
- Yatırımların amacı dışı davranış gösterme,
- Kısa vadeli yatırımların tercih edilmesi
- Uzman görüşlerine yer vermemek,
- Finans alanında uzman olmayan bireylerin fikirlerinin değerlendirilmesi,
- Edinilen bilgilerin yeterince sorgulanmaması,
- Sigorta yaptırmaktan kaçınma.

Geleneksel finans teorilerinde bilinmezlik zamanında karar verme durumlarında bireyler riskten kaçınabilir veya riskleri göz ardı edebilirler. Halbuki davranışsal finans teorilerinde bireyler kazanç sağladıkları anlarda yaşanacak risklerden korkarak, kayıplarla karşı karşıya kaldıkları durumlarda ise riskleri sevme eğilimine yatkınlıkları gözlemlenmektedir (Altunöz ve Altunöz, 2017).

Özetle bireyler elde ettikleri gelirleri değerlendirirken her ne kadar rasyonel karar aldıklarını düşünseler bile gelecek ile ilgili bir risk söz konusudur. Tüm dünyada görülen ve ülkemizde de 2019 yılının son ayından beri etkileri devam eden bir pandemi gibi olağanüstü durumlarda farklı finansal gelişmeler söz konusu olacağından değişen dünya düzenini sadece finansal değişiklikler ile açıklamak mümkün olmayacaktır. Finansal değişiklikler ile davranışsal değişkenler arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur (Tufan, 2008).

1.5. Finansal Okuryazarlığın Önemi

İnsanlar hayatları süresince; bütçeleme, tüketim tercihleri ve tasarruf kararı alma, paralarını kıymetlendirmek için finansal seçenekleri belirleme, risklerin çözümlenmesi gibi konularda birçok sayıda karar vermektedir. Finansal tercihlerde verilen bu kararlar çerçevesinde yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi, güvenlikleri doğrultusunda oldukça önemlidir (Sarigül, 2019).

Günümüzde çoğu tüketicinin finansal düzen içerisinde bulunması gerekmektedir. Örnek olarak günümüzde eski çağlardaki düzende var olan mal veya hizmetler değiş-tokuş yöntemi ile değil para ile yapılmaktadır. Dünya ekonomisindeki gelişmeler finans sisteminde de gelişmelerle kendini göstermektedir. Finansal hizmetlerde doğru tercihlere yer verildiği zaman bu durumun tüketiciye de olumlu dönümleri söz konusudur. Tüketiciler, sürekli değişim gösteren ihtiyaçlarını karşılamak üzere birçok ürün ve hizmetten faydalanmaktadır. Sunulan finansal olanaklardan faydalanmak kişilerin ve toplumların hayatlarını kolaylaştırır ve maddi olarak nitelendirilen amaçlarına finansal yapıları uygulayarak ulaşabilmektedir (Gökmen, 2012).

Sosyal yaşamlarında kişilerin maddi varlıklarını mantıklı bir biçimde idareli kullanıp kullanamadıkları büyük önem arz etmektedir. Fakat, finansal okuryazarlığın faydaları, toplumlarda yer alan kişilerin ve aileler fertlerinin dayanıklı bir biçimde finansal kazançlara erişmenin ilerisinde, imkanların gerçek ekonomi içinde kazançlı kullanılmasını ele almaktadır (Ağırman ve Akyol, 2019).

Serbest pazarların gelişim göstermesiyle beraber finansal okuryazarlığın değeri de artış göstermiştir. Finansal okuryazarlığın değerinin artış göstermesindeki en önemli üç bileşen tasarrufları, yatırımları ve finansal sahtekarlığı önlemesidir. Finansal okuryazarlık düzeyi artış gösterdikçe, kişilerin vermekte oldukları ekonomik karar aşamasındaki negatif yönlü eğilimlerde azalma gözlemlenecektir. Yaşanan bu durum ise ülkeler için bakıldığında BDDK gibi kurum ve kuruluşların yapılarını destekleyecek niteliktedir (Özçam, 2006).

Finansal okuryazarlık yönü güçlü olan kişilerden meydana gelen toplumların, harcamaları istikrarlı ve tasarruf yapmaya öncelik verilir. Genellikle tasarrufları yastıklarının altında durmaz, finansal pazarlarda değerlendirmek üzere kullanılabilir. Bu pazarlarda değerlendirilen tasarruflar, işletmelere ve devlete de doğru kaynaklara ulaşabilme imkânı sağlar (Gümüş ve Pailer, 2019). Böylelikle bütüncül ekonomik dengelerde açık oluşması engellenmiş olur. Finansal okuryazarlık seviyesi iyi olan kişiler, önce kendi aile fertlerinin refahı için, daha sonra ülkesinin refahına katkıda sağlayacağı için toplumlar için büyük öneme sahiptir.

Akademik çalışmalarda yeterli bilgiye ulaşmış bireyin daha doğru tercihler yapacağı gözlemlenmiştir. Tüketim için kullanılan mal ve hizmetlerin karışıklık düzeyinde artış görüldükçe bilginin de önemi artmaktadır. Bu sebeple tüketicinin çeşitli finansal ürün ve hizmetler içerisinde uygun tercihleri seçebilmesi için finansal okuryazar olacak düzeye ulaşması oldukça önemlidir (Sancak, 2019).

Ön görülen veya yaşanmış finansal değişimleri ve bu değişimlerin tesirlerini tabir edebilme becerisi şeklinde tanımlanan finansal okuryazarlık, günümüz toplumlardaki ekonomik durumların kolay değerlendirilmesini sağlamakta ve bu doğrultuda kişilerin realist ve finansal sistemde içerisinde aktif olarak bulunmasına neden olur (Kaya, 2020).

1.6. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) finansal okuryazarlığı, kişilerin bütçe kontrollerini sağlarken doğru ve akıl çerçevesine uygun bir biçimde karar almasına katkıda bulunan finansal bilgi düzeyine erişebilmiş olması ve bu kararlar aracılığıyla bireysel finansal refahını üst seviyelere taşıması olarak tanımlamaktadır (TCMB, 2015).

Ülkemizde finansal okuryazarlık alanında günden güne artan çalışmalar kendini göstermektedir. 2013 yılında faaliyete geçen Türkiye’nin ilk Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)’nin vermiş oldukları finansal okuryazarlık

eğitimleri ile aynı zamanda akademik çalışmalara ve tasarılarına da katkıda bulunmaktadır (Bolat, 2017).

Türkiye bulunan nüfusu çoğunluğunu gençlerin oluşturması ve kentlerde yaşaması, şehirleşmenin ise henüz istenilen gelişimi gösterememesi ve dünyanın batısında bulunan gelişmiş ülkeler ile karşılaştığımızda finansal piyasaların çok daha yeni kendini göstermesi, ülkenin refah seviyesini yükseltmek için finansal okuryazarlığın değerini artırmaktadır. (Saraç, 2014).

Finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili çok sayıda araştırma girişimi yapılmış ve bundan farklı olarak Türkiye’de finansal-endüstriyel dallarında denge ve gelişim sağlayan ve denetleyici kurumlardan; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği ve Sermaye Piyasası Komitesi, Türkiye Ticaret Odası ve Borsalar Birliği finansal okuryazarlık alanında önemli çalışmalara imza atmıştır.

TCMB ve SPK gibi önde gelen kuruluşlar finansal okuryazarlığa vurgu yapmış ve 2011 yılında 9-11 Mart tarihleri arasında İstanbul’da ulusal çapta bir kongre gerçekleştirmiştir. Bu kongre de finansal eğitimler ve finansal farkındalık konularında karşılaşılan güçlükler, avantajlar ve uygulanan yöntemlere yer verilmiştir.

2014 yılında SPK ile Millî Eğitim Bakanlığı taraflarınca toplantı yapılan ve imzalanan belge ile birlikte esas gerekli olan finansal bilgilerin FATİH tasarısı çerçevesinde öğrenciler ile öğretmenler tarafınca uygulanması hedeflenmiştir. Bu nedenle SPK’nın Yedi Bölgede Yedi Üniversite eğitimleri ve BİST’in uyguladığı Kurumlar Türkiye Sermaye Piyasasını Anlatıyor kongreleri finansal okuryazarlıkta bireylerin bilgi düzeylerini yükseltmeyi hedeflemiştir (Kendir, 2014).

Ülkemizde artan finansal okuryazarlığa dair birçok akademik yayınlar, genelgeler veya seminerler yapılsa dahi finansal okuryazarlık düzeyi beklenen seviyelere ulaşamamıştır. Türkiye’de finansal eğitimin hafife alınmasının nedenleri; finans pazarlarının düzenli bir alt yapıya sahip olmaması, bütüncül ekonomilerin kararlılığı istikrarın yurtiçi ve yurtdışı etmenlerden dolayı değişiklik göstermesi,

bununla birlikte politik ve ekonomik değişimlerden ötürü kamu kurumları veya özel kurumların konuyu göz ardı etmeleri olduğu söylenebilmektedir (Hayta, 2011).

1.7. Finansal Okuryazarlık Eğilimlerini Etkileyen Etmenler

Dünyada çok sayıda birey yaşamakta ve bu bireylerin yaşam biçimleri, tercihleri, beklentileri, amaçları çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitliliği belirleyen birden farklı değişkenler vardır.

Finansal okuryazarlık kavramı kapsamında araştırmaların çoğunun sonuçlarına göre, bireylerin hayat koşulları, tecrübeleri, psikolojileri ve diğer dış yaşam şartları gibi faktörlerin finansal tercihlerini ve bu tercihlerin sonucu mutlaka etkileyeceği bilinmektedir (Sarıgül, 2019).

Finansal bilinç önce ailede başlayarak, bütçe ve tasarruf yapma konusundaki tercihleri de yine aile yapısına paralel olarak gelişmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015). Yaşanan krizler, işsizlik, enflasyon vb. sebeplerden ötürü alt ve orta gelir düzeyine sahip olan aileler finansal okuryazarlıkta kendilerini geliştirmek ihtiyacı duymaktadır (Hayta, 2011).

Finansal okuryazar bilince sahip olmak kişileri ve aileleri dar günlere karşı tedbir sağlamaktadır. Finansal bilgi düzeyine ulaşmış bireyler tasarruf oranlarını arttırabileceği gibi riskleri düşürmek hedefiyle, yatırım olanaklarını da çoğaltacaktır. Üstelik finansal okuryazarlık düzeyine ulaşan kişiler hem sigorta çeşitliliklerini değerlendirerek riskleri bölüşmekte hem de borçlanma olanaklarını en az düzeye indirgemektedir (Gökmen, 2012).

Ailesine bağlı yaşayan birey sayısında artış görüldükçe finansal okuryazarlığın tam tersi yönünde azaldığı gözlenmiştir. Yine ailelerin gelir düzeyinde artış görüldükçe tüketim ile tasarrufun artışı gibi bir durum olasılığı bekleneceğinden, yüksek gelir düzeyine sahip kişilerin finansal olayları yakından izlediği ve finansal okuryazarlık oranında da artık sağlanacağı tahmin edilmektedir (Aktaş, 2015).

1.8. Finansal Okuryazarlığın Kazanımları

Bu bölümde finansal okuryazarlığın gençler üzerinde, aileler üzerinde, toplumlar üzerinde ve ülke ekonomisine katkılarına değinilecektir.

1.8.1. Finansal okuryazarlığın gençlere sağladığı faydalar

Finansal okuryazarlık tüm yaş aralığındaki bireyler ve gelir düzeyi olan tüketicilere fayda göstermektedir. Genellikle okul dönemini tamamlayıp yaşama yeni başlayan genç kişiler, kazançlarını kullanırken gelir-gider istikrarını kurma, bütçe belirleme ve tasarruf noktasında edinmiş oldukları temel finans bilgilerini kullanırlar. Böylelikle yatırım yapmasalar bile riskleri ve kazanımlarını genel harcamalarını öngörebilmektedir (Temizel, 2010).

Çağımızda, genç bireylerin doğru tercihler yapabilmesi için bilgi düzeylerini arttırmaya ve becerilerini geliştirmeye gereksinim duyarlar. Finansal okuryazarlık genç bireylere aşağıda açıklanan kazançları sağlamaktadır (Ağırman ve Akyol, 2019)

- Finansal karar verilirken dikkatli düşünülme,
- Para yönetiminin temelini anlama,
- Faiz oranlarını yorumlama ve ekonomi gibi finans noktalarında kendini geliştirme,
- Aile bağımlılığından çıkıp, kazancını doğru tercihlerde kullanma, etkin, bilgi sahibi sorumluluk düzeyi yüksek vatandaş olma,
- Hayatları boyunca finansal istikrarlılığı koruma,
- Ekonomik tercihlerinin yaşamına katkısını anlama.

Bireyler fazla mesailer yapıp kazançları artsa bile, harcamalarını kontrol edemediği, tasarruf hedeflerini gerçekleştiremeyeceği sürece birikim sağlayamaz. Önemli olan gelir sağlayacak bir iş bulmak değil, bu geliri finansal bilgi ile doğru bir şekilde değerlendirip tasarruf bilincinin geliştirilmesidir. Günümüzde genellikle gelir düzeyinde bir artış olduğunda gideri de doğru orantılı şekilde artmaktadır (Çakırer, 2019).

Yaşamları süresince yüksek fayda düzeyinden yararlanmak isteyen finansal olgunluğu yüksek kişiler, hayata karşı kalitelerini koruyabilmek adına gelirlerinin üst düzeyde olduğu dönemlerde tasarrufa yönelirken, gelirlerinin alt seviyede olduğu dönemlerde ise yönelmiş oldukları tasarruftan faydalanmaktadır. Bu bağlamda hayat süreçleri boyunca gelir düzeylerinde değişiklikler meydana geleceği için, kişilerin genç iken borçlanma yapmaları, orta yaşlara geldiğinde tasarrufa yönelmeleri, yaşlanmaya başladıkları dönemde ise tasarruflarını kullandıkları ve yaşam kalitelerini stabil düzeyde tutabilecekleri finansal yetkinlik düzeyine sahip planlar yapmaları ve bunları uygulamaları beklenmektedir.

Finansal kararlar verilirken ve bunları hayata aktarma sırasında birbirinden farklı pek çok finansal araçlara yer vermek gerekmektedir. Örneğin Kredi kartı kullanmaya karar veren birey yeterli bilgi düzeyine erişebilmeli, borçlarının ödemesi konusunda nasıl ve ne zaman yapacağına dair planlama yapmalı, yatırım ve tasarruflar ile ilgili konularda doğru kararlar almalı, şeklinde finansal yönden okuyabilme ve yazabilme becerisine sahip olması gerekmektedir (Yücel ve Çiftçi, 2018).

Genç bireyler çalışma hayatına başlayıp bir gelir elde etme sürecine girdiği zaman aldıkları bu gelirleri doğru değerlendirebilmek adına finansal alanda bir bilgi düzeyine sahip olması gerekmektedir. Genç bireyler karar aşamasında ihtiyaçları doğrultusunda doğru tercihler yapabilmelidir. Fakat yaş itibarıyla çoğunlukla harcama yatkınlıkları olmaktadır. Bu duruma bir neden olarak tecrübesizlik denilebilir. Tasarruf alışkanlıklarının kazanılması yaşa ve tecrübeye bağlı olarak doğru orantı göstermektedir. Genç bireylerin finans kuruluşları aracılığıyla sunulan çeşitli finansal hizmetler hakkında bilgi edinmeli ve bu hizmetlerin bireylere sağlamış olduğu kazanımlar hakkında yine bilgi edinmeli, böylece gençler geleceğine yönelik doğru ve emin adımlar atabileceklerdir (Contuk, 2018).

Finansal okuryazarlığa sahip olmak toplumda yaşamakta olan tüm kişilere fayda sağlamaktadır. İş hayatına yeni atılan genç kişilere bütçe yapabilme, tasarruf edebilme tecrübesi katarken, bununla birlikte sunulan güzel yatırım fırsatlarını değerlendirip doğru tercihlerde bulunabilme imkânı sunmaktadır. (Saraç, 2014: 8). Bu durum ise bireylerde fazla borçlanmanın da önüne geçmektedir. Tasarruf kararı alırken

geliri bir amaç belirlenip bu amaç doğrultusunda planlamak gerekmektedir. Bu süreçte ise belirlenen amaç akıl ve mantığa uygun ve hayal bir ürün olmamalıdır.

Gelir sağlama yetkinliğine ulaşmışken genç bireyler yapacakları tasarrufu ya da harcamalarını doğru bir biçimde analiz edip değerlendirmelidir. Kişilerin yaşamları süresince karşılaşılabilecekleri işten çıkarılma, emekliliğin zorunlu kılınması, tasarruf yapmayı göz ardı etmesi gibi yaşamları süresince karşı karşıya kaldıkları tehditlere nazaran bu dönemi alt düzeyde kayıplarla aşabilmesi ve bilinmezliklere karşı daima hazırda olma durumu, finansal okuryazarlığın sunduğu bilgilerle sağlanmaktadır (Vergi, 2019).

Genç bireylerin finansal bilgi seviyesinin üst düzeylerde olması finansal işlemleri etkin kullanması anlamına gelmektedir. Genç bireyler, özellikle öğrenciler, finans yönünden aileye bağımlılık oranları yüksek olup, finans açısından en büyük kararları ise yüksek meblağ ürünlerde seçecekleri taksit imkanları olmaktadır. Bu nedenle sosyal hayatlarında yaşlarından dolayı ilgi alanlarına henüz girmemiş sigortaya dair işlemler, bütçe planlaması, yatırımlar gibi detaylı bilgi düzeyine sahip olmayı gerektiren finansal alanlarda durumun aksine daha az bilgi düzeyine sahip oldukları bilinmektedir. Bununla birlikte çoğu öğrenciler bir kredi kartına ve mobil bankacılık uygulamasına sahiptir (Kılıç vd., 2015).

1.8.2. Finansal okuryazarlığın aile ve toplum gelişimine yararları

Finansal okuryazarlık, daha doğru ve sistemli finansal kararlar verme aracılığıyla yaşam standartlarının üst düzeye çıkartılması, bedensel ve ruhsal refahı yükseltme, aile hayatına ve ikili ilişkilerinden ihtiyaç duyulan hoşnutluğu olumlu yönde etkilemesi sebebiyle kişi ve aile hayatı açısından büyük önem arz etmektedir (Öncüler, 2018).

Finansal okuryazarlık seviyesinin atması, bireylerin ve aile hayatlarının refah seviyesinde artış sağlayacağı için, dolaylı yoldan ülke ekonomisi için de katkı sağlamaktadır. Bu sebeple finansal okuryazarlığın önemi günden güne artmaktadır (Gümüş ve Pailer, 2019).

Finansal okuryazarlığın sağladığı faydalardan bir tanesi de bireylere veya ailelere yatırım planlaması için sağlamış olduğu cesaret duygusuyla, ev sahibi olmalarında veya çocuklarının gelecek planlaması için tasarrufa yönelmelerine öncülük etmesidir. Yaşı daha ileri ve çalışan kişiler, doğru yatırım kararları alma konusunda bilgi ve beceri sunarak, emeklilik hayatlarının rahat olabilmesi için hem bireysel emeklilik planlaması hem de kişisel tasarruf hedefleri ile gereken tasarruf planlamasının yapılmasında yardımcı olmaktadır (Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016).

Finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasında eğitim büyük önem arz etmektedir. Finansal bilinç ve farkındalık düzeyi önce ailede başlayarak, bütçe, tasarruf edebilme, yatırımları planlayabilme gibi hususlarda yine ailede gelişimine devam etmektedir. Genç bireyler üzerinde yapılan birçok araştırmaya bakıldığında zaman finansal alanlardaki tasarrufa eğilim veya harcama düzeyleri ailelerinin aynı konularda eğilimleri ve düzeyleri ile paralellik göstermektedir. Finansal bilinç aile hayatında gözlemlene ile kazanılsa bile bireyler bilgi seviyelerini artırarak gelişim gösterebilmelidir (Alkaya ve Yağlı, 2015).

Ülkemizde son zamanlarda görülen birçok gelişme özellikle pandemi dönemiyle beraber finansal bir kriz ailelerde kendini göstermeye başlamıştır. Bilhassa alt düzey ve orta düzey gelir seviyesinde bulunan aileler gün geçtikçe zorlaşan ekonomi ve artan fiyatlar karşısında zor durumda kalmıştır. Ailelerin geçmişte yapmış oldukları tasarrufları ve yatırımları stabil tutup yeni finansal girişimlerde bulunamadıkları için yoksulluk düzeyi bu pandemi döneminde toplum geneline yayılmaktadır. Finansal okuryazarlık seviyesinin artması hem birey hem aile hem de toplum açısından küresel krize sebebiyet veren bu pandemi döneminde büyük önem arz etmektedir.

Mantıklı planlar kurmak ailenin yapmış oldukları kaynaklarını en doğru biçimde ve uzun vadeli hedefleri için değerlendirmesine olanak sağlamaktadır. Doğru hazırlanmış bir bütçe aşağıdaki açıklamada yer verilen olanakları sağlar (Çakırer, 2019);

- Temel masraflarda karşılaştırma olanağı sunar,

- Gelirlerin doğru analiz edilip yanlış yatırımlara gitmesini önler,
- Geliri denetim altında tutar,
- Uzun vadeli gelecek planlamasında ulaşımı kolaylaştırır,
- Para arızın yarattığı değişimlere karşı zararı önler
- Ailelerin bazı dönemlerde oluşan zorunlu masraflarının planlanmasına yardımcı olur,
- Masrafların en alt düzeyde kalmasını sağlar,
- Değişen yaşam koşullarına karşın tedbirli olmayı sağlar,
- Ailelerin ekonomik konumlarını kontrol altında tutar,
- Ailelerde iş birliği düzeylerinde gelişim gözlemlenir.

Özetle finansal okuryazarlığın aileye sağlamış olduğu katkılar şu şekilde sıralanabilir (Ağırman ve Akyol, 2019);

- Ailelerin bütçe planlamalarına katkı,
- Doğru ve istikrarlı planlar yapabilme,
- Tasarrufların artırılması,
- Yatırımları bilgili ve doğru yapılması,
- Riskleri veya fırsatları önceden öngörebilme,
- Gelir-gider durumlarını dengeleme.

Toplumda yer alan kişi ve ailelerin finansal okuryazarlık düzeylerinin beklenen seviyede olması, ülkenin ekonomisi ve finans piyasaları için ciddi bir konumdur. Kişiler ve ailelerin tasarruf eğilimlerinin üst seviyede olması, ülke ekonomisinin gelişim gösterebilmesi için oldukça önemlidir. Ayrıca finansal okuryazarlık seviyesine ulaşmış yatırımcıların alacağı bilinçli ve doğru kararlar da ekonomik sistemlerin gelişim göstermesine neden olacaktır (Ağırman ve Akyol, 2019).

Finansal okuryazarlık; kişilerin tasarruf hedeflemelerini, borçlanma tercihlerini, yatırım seçeneklerini ve karşılaşılabilecekleri finansal problemlere karşı nasıl bir yol izleyecekleri konusunda yardımcı olacaktır. Bu husus finans kurum ve kuruluşları tarafınca ortaya konan finansal hizmetlerde ve bunların organize edilmesi

ile yakından ilgilidir. Sermayedarların finans alanında bilgi seviyeleri yakından ilgili olan kararları ekonomik yönden kaynaklarının da verimlilik düzeyleri ile doğrudan ilişkili olacaktır. Bundan dolayı sermayedarların almış oldukları finansal kararlar ülkenin ekonomisi ile de yine paralel ilişkili olacaktır. (Yücel ve Çiftçi, 2018).

Günümüz toplumunda finansal okuryazarlık düzeylerine yapılan katkılar kişilerin yatırım kararı alma, birikimlerini doğru alanda kullanma, riskin kontrol altında tutulması, tasarruflarını planlama ve oluşturma yardımcı olmaktadır. Kişilerin ülke ekonomisinin nasıl işlediğini takip edebilmesi toplumda karar verme aşamasında etkili bir rol alma sürecine katkı sağlamaktadır (Teyyare vd., 2018).

Finansal okuryazarlık kavramı özellikle 21. Yüzyıl ile birlikte ekonomistler bankalar devletler, eğitimciler ve politikacılar tarafından önemli bir noktaya gelmiştir. Finansal pazarların gelişim göstermesiyle beraber okuryazarlık noktasında alt düzeylerde kalan kişiler finansal düzen içerisinde tehlike arz ederken seviyesi yüksek olan okuryazarlarda da kaygı sorunu beraberinde getirmektedir (Kılıç vd, 2015).

OECD'nin bildirisine bakıldığı zaman, finans alanında eğitim görmüş kişiler ekonomi için oldukça önemli fayda sağlamaktadır.

Finansal okuryazarlık düzeylerinde ilerleme gösteren kişiler daha geçerli finansal bilgi edinme isteği gösterecektir. Bu istek ise firmaların daha saydam bir yapıya ulaşmalarına katkı sağlayacaktır (Öztürk ve Demir, 2015).

Finansal okuryazarlık, finansal düzen ve son yıllarda yaşanan pandemi gelişmesinden sonra ekonomi için büyük önem arz etmektedir. Finansal okuryazarlık düzeyine ulaşmamış bireyler, yanlış kararlar alarak gelir düzeylerinde ciddi kayıplar yaşayabilir ve bunun doğrultusunda finansal sistemlerden kendini çekebilir. Bu durum, birçok olumsuzluğu da beraberinde getirebilir. Örneğin finansal sistemlerde küçülme görülerek, reel sektörü negatif bir biçimde etkileyebilir. Ekonomik büyümelerde düşme seyri izlenirken işsizlikte de artışlar yaşanabilir. Fakat birey finansal okuryazar olur ise, tam tersi durum yaşanarak ekonomide büyüme meydana gelebilir.

Finansal okuryazarlığın gelişim göstermesi iktisatta kararlı duruşlar sergilenmesini sağlayabilmektedir. Bilinçli kişilerden dolayı, finansal ürünleri satın alma işlemi gerçekleştirilmeden önce araştırılıp üründen elde edeceği kazancı ve risk yönetiminin değerlendirileceği için piyasada yaşanan etkinlik artış gösterecektir. Eğitim düzeyleri ve bilgi düzeyleri üst seviyede olan bireylerin tercihte bulunmadıkları fiyatları yüksek ve risk taşıyan ürünler piyasalarda barınamayacaktır (Öncüler, 2018).

Küreselleşme sürecinin gelişmesi ve pandemi süreci ile beraber yeni finansal araçlar ve yeni finansal düzenlemeler finansal piyasayı etkilemiştir. Bu değişim, teknik okuryazarlık düzeyinin bireysel ve ulusal ekonomik kalkınma açısından geliştirilmesinin önemini göstermektedir. (Elmas ve Yılmaz, 2016).

Geliştirme ve kaynak kullanımı arasında yakından bir ilişki mevcuttur. Evlerde ve işletmelerde neredeyse her an çok sayıda ürün tüketilmektedir. Bu ürünlerin israfı ülke ekonomisine büyük zararlar verecektir (Hayta, 2011). Kaynak zengini tüm ülkelerde, hızlı gelişimin sağlanamamasının başlıca sebeplerinden biri, kaynakların bireylerde, ailelerde ve işletmelerde her aşamada kullanılmasıdır.

Finansal bilgi düzeyine sahip birçok finans kurumu, bireyler ve hane halkları, tüketicilerin riskleri, faydaları ve maliyet değişikliklerini daha iyi karşılaştırmalarına olanak tanıyan ve dolayısıyla piyasa rekabetini artıran, farklı özelliklere sahip finansal ürünler üretmektedir. Bu nedenle kaliteli hizmet ve yenilikçi gelişime sahiptir.

1.8.3. Finansal okuryazarlığın ülke ekonomisine yararları

Çağımızda finansal piyasaların serbestleşmesi, finansal farkındalığın ve okuryazarlığın önemini hızla artırmıştır. Bu koşullar altında, tüm dünyada meydana gelen finansal krizler, yaşanan pandemi süreci ve finansal piyasaların teknoloji ve karmaşıklığının artması nedeniyle son dönemde sermaye piyasasında işlem görmeye başlayan finansal araçlar finansal bilincin önemini artırmıştır (Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016).

Gelişmekte olan ülkeler, tüketicilere finansal pazarların sistemi ve piyasa oyuncularının rolleri hakkındaki bilgi ve eğitim sağlayarak bu ülkelerin sektörlerinin gelişmesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Finansal bilgiye sahip bireyler, finans sektörünün gerçek ekonomik büyümeye ve yoksulluğun azaltılmasına etkili bir şekilde katkıda bulunmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, finansal bilgisi yüksek olan bireyler, riskleri anlayarak ve erken tepki olasılığını azaltarak iç pazardaki paylarının aşırı piyasa oynaklığını azaltabilirler.

Finansal bilgi düzeyine sahip bireyler daha fazla tasarruf etme eğilimindedir. Finansal bilgiye sahip bireyler, kaynak kullanımında daha etkin ve verimli olacağı için bu durum ekonomik büyümeyi destekler nitelikte olacaktır (Gökmen, 2012). Kişi maddi birikimini yastık altında saklamaz ise, ancak o zaman finansal sisteme doğru uzun vadeli yatırımlarla, ekonominin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli fonlarla, örneğin bireysel emeklilik sistemi (BES) sağlanabilir. Tasarruflar ve mevduattaki gözlemlenen artış, finans kuruluşlarının finansman maliyetlerini de düşürecektir.

Kişi tarafından formüle edilmiş makul bir mali yönetim planı, sosyal harcamaları azaltmaya, makul, etkili ve rekabetçi bir pazar geliştirmeye ve ekonomik büyümeyi desteklemeye yardımcı olur.

Finansal bilgiye sahip kişiler sayesinde, ülkenin denetim giderlerine daha az kaynak ayırmasını sağlayarak piyasayı daha iyi kontrol edebilir ve kaynak kullanımının verimliliğini dolaylı olarak artırabiliriz. Finansal bilgiye sahip kişilerin katkısı finansal piyasalar şeklinde ortaya çıkacak, ulusal ekonomik ve sosyal refah artacaktır (Saraç, 2014).

Finansal bilginin ekonomiye bir başka payı da kayıt dışı davranışı önlemek olabilir. Finansal sistemdeki kayıt dışı işlemlerin ekonomi ve finans sektörü üzerindeki olumsuz etkisinin farkında olan bireyler, kayıt dışı davranışlardan uzak durmaya çalışacaklar. Başvuru kayıt dışılığı sadece yasal olarak faaliyet gösteren kuruluşlar üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda piyasanın etkin bir şekilde işlemlerini de engeller. Gayri resmi bir sistemde, bireylerin kendi haklarını

aramaları zor olacak ve bu da sosyal birliği ve istikrarı negatif açıdan etkileyecektir. (Satoğlu, 2014).

Ülkelerin kendini geliştirmesi ve kalkınabilmesi için, sürekli değişen yaşam şartlarına ayak uydurabilen ve ekonomik büyüme ile uyum içerisinde olan finansal okuryazar girişimcilere bağlıdır. Finansal okuryazarlığa sahip girişimcilerin kalitesi, yüksek karlarına göre değil, ürettikleri ekonomik ve finansal katkılara göre değerlendirilir. (Çakırer, 2019).

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL DİJİTALLEŞMEYE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, günümüzün gelişen teknolojisinin finansal sistem üzerindeki etkisiyle birlikte finansal okuryazarlık ve dijitalleşme arasındaki ilişki anlatılacaktır.

2.1. Dijitalleşme Sürecinde Finansal İşlemler

Türk Dil Kurumu ‘bilgilerin ve kaynakların bir ekranda elektronik olarak değerlendirilmesi’ şeklinde dijital kelimesini tanımlamıştır (TDK). Günümüz teknolojisinde ve pandemi sürecinin de etkileriyle verilerin elektronik ortamlarda takibinin kullanım alanları hızla artmaya başlamıştır (Özçelik ve Akçay, 2019). Bu doğrultuda dijitalleşme, dijital verilerin kullanımına ilişkin günümüz sosyal, finansal ve mesleki faaliyetlerinde ayrılmaz bir parçası olmuştur. Dijitalleşme aracılığıyla gerçekleşen işlemler bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için temel ihtiyaçlarını karşılaması şeklinde olabileceği gibi, özellikle bankacılık gibi sektörlerde de teknik düzeyde de kendini gösterebilmektedir.

Pandemi dönemiyle birlikte daha da önem kazanan teknolojinin kullanımı tüm finansal işlemleri geleneksel yöntemden dijital yönetime geçiş sağladığı görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan işlemlerin dijital kanallarla sağlanması hem bireylere zaman ve maliyet tasarrufu sağlarken hem de pandemiyle birlikte sağlık ve tedbirler kapsamında da yardımcı olmaktadır.

Farklı olarak dijital araçlar ile işlemlerin daha kısa zaman zarfında ve kolay bir biçimde yapılması dijitalleşmenin olumlu bir yönü olarak görülürken, temel tüketim mallarına veya finansal ürünlere kolay erişim sanal tüketim fazlasını artıracak ve güvenlik sorunları olumsuz bir yön olarak dijitalleşme görülecektir. Dijitalleşmenin bu avantaj ve dezavantajlarına rağmen günümüz toplumunda dijitalleşme, tüketim ve iletişim için hala vazgeçilmez bir araç olarak görülüyor (Kaya, 2020).

Ülkemizde 16-74 yaş arası tek kişi ve temel seviye veya temel dijital yetenek seviyesi %34, AB ortalaması ise %57'dir. Avrupa Birliği dijital yeteneklere sahip

ortalama işgücünün temel seviyesi %65 iken, ülkemizde bu seviye %46'dır. Bu durumda Türkiye'nin dijital yeteneklerle bağlantısının Avrupa ülkelerinin gerisinde olduğu söylenebilir, bu doğrultuda Türkiye'nin büyümesi rekabet ve diğer risk alanları olarak değerlendirilebilir (PWC, 2019).

Dijitalleşme hayatımızın pek çok alanında gerçekleşmiş olsa da araştırma konuları ile ilgili olduğu için ilerleyen bölümlerde finansal dijitalleşme ile ilgili bilgiler verilecektir.

2.2. Dijitalleşmenin Finansal Piyasalardaki Yeri ve Önemi

Finansal piyasalar; fon sağlayıcılar ve fon arayanlar arasındaki karşılaşmaları mali araçların yardımcı kuruluşları vasıtasıyla aktarılır ve tüm bu işlemler belirli idari ve hukuki çerçeveler içinde gerçekleştirilen bir piyasa türüdür. (Korkmaz ve Ceylan, 2017).

Finansal piyasaların farklı standartlara göre sınıflandırılması ancak gerçekleştirilen faaliyetlere göre açıklandığında, finansal piyasa, bankacılık, sigorta, döviz ve sermaye piyasası işlemlerinin temel işlemleri çerçevesi içinde özetlenebilir. Bu durumda dijitalleştirme yoluyla ilgili departmanlara aşağıda ilişkilendirilerek yer verilmiştir.

2.2.1. Dijitalleşmenin bankacılık sektöründeki yeri ve önemi

Bankalar faizle borç alır ve borç verir, mevduat sahipleri ile ihtiyaç sahipleri arasında fon aktarımına izin verir, dış ticareti teşvik eder, müşterilerin değerli varlıklarını saklamak için saklama hizmetleri sağlar ve ayrıca sosyal hayatta fatura ve vergi gibi ekonomik işlemler yapan ekonomik kurumlardır. (Hazar ve Babuşçu, 2017).

Günümüzde bankaların yürüttüğü işlemlerin birçoğu elektronik tabanlı dijital yazılımlar ve araçlar kullanılarak kendini göstermektedir. Yine günümüzde internet teknolojilerinin yayılması ile birlikte, yapay zekâ kullanımlarının önemi ve bu

gelişmelerin iş faaliyetlerinde daha yaygın kullanılması dijital dönüşümü de yanında taşımıştır. (Bakırtaş ve Ustaömer, 2019).

Bankalar tarafından yapılan dijital tabanlı işlemler kronolojik sırayla değerlendirilirken ATM kullanımı, telefon bankacılığı, İnternet bankacılığı ve mobil bankacılık olarak sınıflandırılabilir. Günümüzde bankacılık, şubelerde klasik bir yöntem olarak kullanılmaya devam etse de artık dijital kanallar üzerinden temel bankacılık işlemlerine yön verildiği banka reklamlarından ve uygulamalarından anlaşılmaktadır.

Bu durumda bugün gördüğümüz banka reklamlarının çoğu dijital kanallar aracılığıyla bankacılığı hedefliyor. Pandemi süreciyle beraber aslında bazı banka şubelerinde, kullanımı azaltın, hatta iptal edin ve süreci dijital kanallara aktarın gibi hususlar uygulamaya geçmeye başlamıştır. Burada banka müşterilerine daha hızlı hizmet sunmak bir amaç niteliği taşımasına rağmen, özellikle şube bazında karşılaşılan maliyeti azaltmanın da bir yolları olduğu söylenebilir (Mevsim, 2016).

Bankacılık sektöründe dijitalleşmenin giderek daha fazla önem kazanmasının 4 ana nedeni vardır. Bunlar (Bakırtaş ve Ustaömer, 2019: 2):

- Rekabet üstünlüğü (%36),
- Verimliliğin artması (%20),
- Müşteri taleplerini en hızlı biçimde karşılama (%18),
- Karlılık (%16).

Bankacılık sektöründe dijitalleşme ve teknolojinin kullanılması yalnızca müşterilere yönelik ilgili hizmetleri sağlama amacıyla değil aynı zamanda bu hizmetlerin oluşturulup gerçekleştirilmesinde de önem arz etmektedir. Bu durum da bankaların bilgi teknolojileri grubu, genel müdürlük örgüt yapılarına dahil olduğu bilinmektedir. Bu birimin ana görevi ve sorumluluğu, İşletim sistemi altyapısını oluşturma, güncelleme ve bakımını yapma hakkında görevlerinin bulunmasıdır (Yazıcı, 2013).

Türk bankacılık sektörünün küresel finansal dönüşümü Son 5 yılda ne kadar etkilendiğini değerlendirmek için, Sayısallaştırma ile ilgili veriler aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1. Aktif dijital bankacılık müşterilerinin sayısı

	Nisan- Haziran 2020	Temmuz- Eylül 2020
Toplam aktif bireysel dijital müşteri sayısı (bin kişi)	59.076	60.038
Toplam aktif kurumsal dijital müşteri sayısı (bin kişi)	2.611	2.702
Toplam aktif dijital müşteri sayısı (bin kişi)	61.687	62.741

Kaynak: TBB, (2020), Dijital – İnternet – Mobil Bankacılık İstatistikleri

Eylül 2020 itibarıyla Türkiye'de bankacılık faaliyetlerini dijital kanallarla yürüten insan sayısı 63 milyona ulaştı (TBB, 2020).

Bankacılık sektörünün dijitalleşmesinde kullanılan en önemli cihazlar, ATM ekipmanlarının yanı sıra banka ve kredi kartlarıdır. Aşağıda bulunan tabloda son beş yılda kullanılan finansal araçlarla ilgili verilere yer verilmiştir.

Tablo 2. 2015-2020 yılları arası bankacılık sektöründe dijital araç kullanımına ilişkin veriler

Yıl	POS Cihazı Sayısı	ATM Sayısı	Toplam Kredi Kartı Sayısı	Toplam Banka Kartı Sayısı
2020	1.686.009	52.798	75.697.214	188.083.487
2019	1.647.804	52.681	68.592.980	160.433.960
2018	1.586.747	51.941	66.304.603	146.375.337
2017	1.656.999	49.847	62.453.610	131.593.443
2016	1.746.220	48.421	58.795.476	117.011.685
2015	2.158.328	48.277	58.215.318	112.383.854

Kaynak: BKM, <https://bkm.com.tr/pos-atm-kart-sayilari/>

Tablo 2’den görülebileceği üzere ATM sayıları, kredi kartları ve yıllar içinde banka kartı sayısının arttığı görülmektedir. Bu tablo yine bankacılık sektörünün zaman içerisinde dijitalleşme eğilimi gösterdiği ifade edilebilmektedir.

Aşağıda yer alan tabloda ise bankacılık sektörünün internet üzerinden yaptığı kart ödemelerinin son 6 yıla ait verilerine yer verilmiştir.

Tablo 3. 2015-2019 yılları arası online kart ödeme işlemleri

YIL	İşlem Tutarı (Milyon TL)					
	Yerli Kartların Yurt İçi ve Yurtdışı Kullanımı			Yerli ve Yabancı Kartların Yurt İçi Kullanımı		
	Yurtiçi	Yurtdışı	Toplam	Yerli Kart	Yabancı Kart	Toplam
2020	246.037,24	13.478,21	259.515,44	246.037,24	14.312,89	260.350,13
2019	166.265,15	12.019,01	178.284,16	166.265,15	23.845,33	190.110,48
2018	122.845,70	9.781,08	132.626,77	122.845,70	16.065,27	138.910,97
2017	90.943,16	7.312,81	98.255,97	90.943,16	8.126,36	99.069,52
2016	63.478,88	5.404,61	68.883,49	63.478,88	4.889,64	68.368,52
2015	50.682,91	4.601,09	55.284,00	50.682,91	4.706,09	55.389,00

Kaynak: BKM, <https://bkm.com.tr/internette-yapilan-kartli-odeme-islemleri/>

Tablo 3'teki veriler incelendiği zaman günümüzde e-ticaretinde gelişim göstermesiyle beraber son altı yılda elektronik alışveriş için yerli ve yabancı banka kartlarını kullananların sayısının arttığı görülmektedir.

İnternet bankacılığı ve mobil bankacılık

İnternet bankacılığı, çevrimiçi bankacılık hizmetlerinin zaman ve alan kısıtlaması olmaksızın herhangi bir cep telefonları, laptop veya tabletler üzerinden verilmesini sağlayan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır. Kullanıcılar, herhangi bir internet erişim noktasından bankacılık faaliyetlerinden yararlanabilir. Hemen hemen tüm bankacılık işlemleri internet üzerinden yapılabilmektedir. Ancak bu işlemlerde sadece internet aracılığıyla nakit çekmek mümkün kılınmamaktadır. (Kaya ve Arslan, 2016).

Günümüzde bankaların dijital kanalları ağırlıklı olarak çevrimiçi bankacılığı ve mobil bankacılıktır. Çevrimiçi bankacılığı temelde havale, ödeme işlemleri ve hesap bakiyeleri ile ilgili temel bankacılık hizmetlerinin web tabanlı internet siteleri üzerinden gerçekleştirilmesini ifade ederken, mobil bankacılık ise bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirmek için mobil cihazların kullanımını ifade etmektedir (Zeybek, 2018).

*İnternet bankacılığı istatistikleri***Tablo 4.** İnternet bankacılığını kullanan müşteri sayısı

	Nisan- Haziran 2020	Temmuz-Eylül 2020
Bireysel müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	11.930	10.758
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	71.629	72.585
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	23.256	23.347
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	17	15
Kurumsal müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	1.323	1.340
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	4.436	4.462
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	1.846	1.804
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	30	30
Toplam müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	13.253	12.098
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	76.065	77.047
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	25.101	25.152
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	17	16

Kaynak: TBB, (2020), Dijital – İnternet – Mobil Bankacılık İstatistikleri, s:2

Eylül ayı 2020 itibarıyla online bankacılık sistemine en az bir defa kayıt olan ve giriş yapan kurumsal müşteri sayısı 4 milyon 462 bin ‘dir. Bunlar arasında,

Temmuz-Eylül 2020 arasında en az 1 milyon 804 bin (%30) kişi bir kere dahi olsa bu sisteme giriş yapmıştır. Geçen yıl en az bir defa giriş yapan şirket müşteri sayısı 1.804 bin 'dir (TBB, 2020).

Finansal işlemler

Temmuz-Eylül 2020 bakımından online bankacılık hizmetlerinden yapılan toplam finansal işlemlerin tutarı 1.748 milyar TL iken bunların adedi de 112 milyon oldu. (TBB, 2020).

Tablo 5. İnternet bankacılığında finansal işlemler

	Nisan-Haziran 2020		Temmuz-Eylül 2020	
	İşlem Adedi (Milyon)	İşlem Hacmi (Milyar TL)	İşlem Adedi (Milyon)	İşlem Hacmi (Milyar TL)
Para transferleri	52	1.003	56	1.205
Ödemeler	25	54	29	71
Yatırım işlemleri ¹	17	389	17	380
Kredi kartı işlemleri	6	19	7	22
Diğer finansal işlemleri	4	61	4	69
Toplam	105	1.526	112	1.748
¹ Nisan-Haziran 2020 dönemi verisi revize edilmiştir.				

Kaynak: TBB, (2020), Dijital – İnternet – Mobil Bankacılık İstatistikleri, s: 3

Tablo 5'i incelediğimizde ise internet bankacılığı tercih eden kişilerin çoğunlukla para transfer işlemleri için sistem kullandıkları gözlemlenmektedir (TBB, 2020).

Yatırım işlemleri**Tablo 6.** İnternet bankacılığında yatırım işlemleri

	Haziran 2020		Eylül 2020		Net Değişim		Eylül 2020
	İşlem Adedi (Bin)	İşlem Hacmi (Milyar TL)	İşlem Adedi (Bin)	İşlem Hacmi (Milyar TL)	İşlem Adedi (Bin)	İşlem Hacmi (Milyar TL)	Ort. İşlem Hacmi (Bin TL)
Yatırım Fonları	1.546	68	1.520	70	-25	3	46
Döviz İşlemleri	1.729	61	1.801	63	71	2	35
Vadeli hesaplar	807	56	825	56	18	0	68
Hisse Senedi* ¹	12.023	153	11.479	147	-544	-6	13
Repo İşlemleri	100	8	79	7	-22	-1	85
Tahvil ve bono	84	3	110	5	27	2	47
Altın	697	11	703	12	6	1	18
VİOP** ¹	323	30	385	21	62	-9	54
Toplam	17.310	389	16.903	380	-407	-8	23
* Gerçekleşen hisse senedi işlemleri							
** Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası							
¹ Nisan-Haziran 2020 dönemi verisi revize edilmiştir.							

Tablo 6'yı incelediğimiz zaman online bankacılık kullanan kişilerin yatırım işlemleri sürecinde hacim bazında hisse senedi ve döviz yatırımları yaptıkları görülebilir. Hisse sayısına göre işlem sayısına göre değerlendirdiğimizde, döviz yatırımı ile ilgili işlemler ağırlıktadır (TBB, 2020).

*Mobil bankacılık istatistikleri***Tablo 7.** Mobil bankacılık kullanan müşteri sayısı

	Nisan-Haziran 2020	Temmuz-Eylül 2020
Bireysel müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	56.177	57.353
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	85.658	88.969
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	65.749	67.981
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	66	64
Kurumsal müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	1.929	2.018
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	3.574	3.684
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	2.477	2.520
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	54	55
Toplam müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	58.106	59.370
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	89.232	92.653
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	68.227	70.501
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	65	64

Kaynak: TBB, (2020), Dijital – İnternet – Mobil Bankacılık İstatistikleri, s: 4

2020 yılı Temmuz-Eylül ayları itibarıyla mobil bankacılık kanalıyla en az bir defa giriş işlemi yapmış müşteri sayısı 59 Milyon 370 bin 'dir. Toplam sayıda ise bir önceki döneme göre 1 milyon 264 bin kişi artış gözlemlenmiştir (TBB, 2020)

Ortaya çıkan bu durum ise yaşamlarımızın vazgeçilmez koparılamaz bir parçası olan telefonların veya tabletlerin sürekli yanımızda olması sebebiyle dijital bankacılıkta da öneminin günden güne arttığını gözler önüne sermektedir.

2.2.2. Dijitalleşmenin sigortacılık sistemindeki yeri ve önemi

Sigorta, çeşitli riskleri kapsayan finansal bir işlemdir. Birçok farklı risk için sigorta poliçeleri düzenlenmiştir. Bugünün sigorta departmanları, acenteler aracılığıyla iş yapmaya devam ederken, aynı zamanda web sitesinde dijital kanallar aracılığıyla da faaliyet göstermektedir. Özellikle zorunlu sigorta kapsamındaki çoğu sigorta işlemleri acenteler aracılığıyla yapılmaktadır (Kaya, 2020). Geleneksel olarak bu işlemler çeşitli dijital platformlarda gerçekleştirilebilmekte olup, ilgili fiyatlandırma bilgileri de karşılaştırılabilir, değerlendirilebilir ve uygulanabilir.

Sigortanın dijitalleştirilmesiyle ilgili tek alan, sigorta poliçelerinin düzenlenmesiyle ilgili bir limitin söz konusu olmamasıdır. Örneğin genel sigorta, özellikle trafik ve otomobil sigortası günümüzdeki yöntemlerle hazırlanan kaza tespit raporları mobil araçlar aracılığıyla uygulanabilmektedir. Bu örnek kapsamında değerlendirildiğinde, sigorta sektörü küresel finansal dijital dönüşüm sürecinden payını aldığı gözlemlenmektedir.

Çoğu sigorta işlemleri bugün bir acente aracılığıyla yapılmaktadır. Bireyler için bu acentelerin almış oldukları ciddi pay düzeylerine sahip komisyonlar nedeniyle bu durum maliyet arttırıcı bir durum olarak görülmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte sigorta işlemlerinin internet kanalı aracılığıyla yapılması bu işletmelerin sektör içindeki ajanların verimliliğini düşürecektir. Sigortacılık sektörünün işlerinin artık internet kanalı yoluyla yapılabilecek olması bazı olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Sahte hasarlar için olan beyanların dijital platform kanalıyla düzenlenmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu sebeple sigorta şirketlerinin bu olumsuz etkiyi önlemek için önlemler alması gerekecektir (Baştürk, 2019).

Veri oluşturma ve paylaşma açısından sigorta ve bankacılık endüstrileri arasında karşılaştırma yapılırken daha sınırlı verilerin açıklandığı görülmektedir. Bu

sebeple açıklanmış bilgiler kapsamınca sektörlerin dijitalleşmesini ortaya koyan satış çeşitleri ile ilgili verilere Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. 2021 yılı ocak ayı sigortacılıkta satış şekli bazında primler

Branş Adı	Tele Satış	E-Ticaret	Geleneksel	Toplam
Hayat Dışı Toplam	21.432.711	15.122.163	8.318.853.042	8.355.407.917
Hayat Toplam	36.463.877	138.439.867	945.474.244	1.120.377.988
Genel Toplam	57.896.588	153.562.031	9.264.327.286	9.475.785.905

Kaynak: TSB, <https://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler.aspx?pageID=909>

Türkiye Sigortaları Birliği’nin 01.01.2021-31.01.2021 tarihleri arasında en son yayınlamış olduğu verilere bakarak geleneksel yöntem olan yani acenteler ile birlikte poliçe satışlarının yapıldığına dair veriler diğer yöntemlere göre daha çok kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bunu takiben ikinci sırada e-ticaret, üçüncü sırada da tele biçiminde satışlar olduğu görülmektedir.

2.2.3. Dijitalleşmenin para ve sermaye piyasaları üzerindeki yeri ve önemi

Teorik olarak sermaye piyasaları, bir yıldan uzun vadeli finansal araçların satıldığı, para piyasaları ise bir yıldan kısa vadeli finansal araçların satıldığı piyasalardır. Sermaye piyasası araçları ile ilgili alım satım işlemleri artık ağırlıklı olarak borsalarda yapılmaktadır. Satın alma talepleri emir olarak tanımlanır ve bu emirler yatırımcılar tarafından aracılar aracılığıyla borsalara gönderilir. Bu dönemde yatırımcılar genellikle aracı kuruluşlarla finansal ilişkilerini web tabanlı programlar ve yazılımlar aracılığıyla yürütürler. Bu kapsamda gerek yatırımcılar ile borsa arasında emir aktarımı gerekse borsa ile borsada işlem yapmak isteyen şirketler arasındaki iletişim süreci elektronik ortamda aracı kuruluşlar tarafından yürütülmektedir.

Üstelik, yatırımcılar tarafından sermaye piyasalarında alıp satılan sermaye piyasası araçlarına ilişkin işlemler 2005 yılında kurulan Merkezi Kayıt Kuruluşu tarafından izlenmekte ve kontrol edilmektedir. Yatırımcılar, aracılar ve ihraççılar

bazında hangi sermaye piyasası araçları ve bu araçlarla ilgili haklar takip edilmektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2017). Bu sözlerden anlaşılmaktadır ki, bugün borsalar kayıt ve saklama işlemlerini dijital kanallar üzerinden yapmaktadır.

Finansal piyasalar için önemli kabul edilen bir diğer husus ise verilerin açıklanmasıdır. Bu kapsamda piyasa verilerinin doğru bir şekilde, güvenilir olması şartı ile ve hızlı bir biçimde dağıtılması çok önemlidir. Bu kapsamda yatırımcılara yönelik karar verme süreç için gerekli olan veriler dijital kanallar vasıtasıyla ortaya konmaktadır. Ek olarak, yatırım karar sürecinde yatırımcıların gerçekleştirdiği teknik ve temel analiz, tipik olarak bilgisayar yazılımı kullanımınıdır. Üstelik, daha fazla teknik analiz programı artık yatırımcı karar verme sürecine katkıda bulunmaktadır. Bu açıdan sermaye piyasalarında dijitalleşme, piyasanın kendisinde ve yatırımcılar tarafından karar alma sürecinde kullanılmaktadır.

Çağımızda dijitalleşmenin piyasalar ve finansal ürünler üzerindeki son etkisi artık kripto para birimlerinin ortaya çıkışı olarak görülebilir. Kripto para biriminin Türkçe karşılığına bakıldığı zaman şifreli para birimi olarak da açıklanabilir. Cümledeki şifre kelimesi, bu internet ortamında bir cüzdan oluşturularak buradan bir şifre aracılığıyla alınıp satılmasını göstermektedir (Turan, 2018).

Blockchain teknolojisi, kripto para birimi için altyapı oluşturmaktadır. Buna Blok Zincir de denilmektedir. Blockchain teknolojisinin popülerliği, kripto para birimi Bitcoin ile büyük ölçüde artmıştır (Bilik ve Aydın, 2018). Blockchain, insanların bir devlet veya banka gibi bir aracı olmadan değer alışverişinde bulunmasına olanak tanıyan bir teknolojidir. Bu değerler sanal bir kitaba kaydedilir ve para birimleri, isimler, anlaşmalar, cüzdan bilgisi, otobiyografiler ve şahsi bilgilere yer verilmektedir (Karaağaç ve Altınırnak, 2018).

Kripto para birimlerinin gerçek para birimleri üzerindeki en önemli avantajı, bir ülkenin merkez bankasına bağımlılık durumları söz konusu olmadığından herhangi bir ülkenin ekonomik durumundan etkilenmemesidir. Ayrıca, kripto para birimi hesapları, sahibi bilinmediği ve merkezi bir otorite tarafından yönetilemediği için engellenemez niteliktedirler. Kripto para birimlerinin tehdit içeren en önemli özelliği,

hükümetlerin parasal işlemlere açık olmaları nedeniyle bu para birimlerinin kullanımını yasaklamasıdır; bu durumda eğer bir risk teşkil ederse, kripto para birimlerini önemli ölçüde değerini düşürür (Eğilmez, 2017).

Bu kripto para birimleri tamamen dijital yeteneklerden oluşmakta ve gelecekteki finansal piyasalar üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkiye sahip olup olmayacakları ise tartışmaya açık bir konudur.

2.3. Finansal Okuryazarlık ve Dijitalleşme İlişkisi

Bireyler çoğunlukla bilgiyi yakın kaynaklardan aramaktadırlar. Kaynaklardan edinilen bilgiler, yatırım yapıp yapmama konusunda finansal karar vermede oldukça kritik düzeyde bir role sahiptir. Bilgiye erişme ve bilgiyi kullanma sürecinde kişiler sosyal platformlarla etkileşime girer ve bilgi kaynaklarını belirler aldıkları bilgilere göre hareket etmeden, üzerinde düşünmeden önce sorgularlar (Aktaş, 2015).

Teknoloji yaşamımızın her alanına yer etmiş ve teknolojinin yetenekleri bilgiyi daha verimli değerlendirmek için kullanılabilir konuma getirmiştir. Teknoloji, yaşamımızda karşı karşıya kaldığımız sorunları çözmek için kullanılabilir aynı zamanda hayatı kolaylaştırmak, daha destekleyici veya daha iyi hale getirmek için sunduğu çözümlerden her an yararlanılabilmektedir (Cabı, 2016).

Teknolojinin kullanımının sıklaşması ve sosyal ağlarının da kullanımının artmasıyla birlikte ekonomi bazında yeni terimlerin kazanılmasına olanaklar sağlamıştır (Vergi, 2019). Çağımızda teknolojik yeniliklerin artmasıyla birlikte istenilen bilgiye erişim kolaylaşmıştır. Fakat elde edilen bilgileri algılamak ve uygulamaya koymak, belli bir miktar eğitim ve uzmanlık gerektirir. Ülkelerin ekonomisindeki hızlı değişiklikleri algılamak ve yeni oluşan düzene göre oldukça hızlı kararlar vererek, etkili ve doğru tutumu sergilemek belli bir bilgi ve eğitim seviyesi ile mümkündür (Teyyare vd., 2018).

Bretton-Woods yapısının (sabit döviz kuru) kullanılmaması nedeniyle dünya ekonomisi değişime uğramış, piyasalar küreselleşmiş ve finans piyasalarında rekabet

yoğunlaşmıştır. Teknolojik ilerlemeleri hızlandırmak, bilgisayarlarda ve telekomünikasyonda yenilikler yaratmak, işlem oranlarını ve bilgileri şeffaf hale getirir ve bu durum da maliyetleri düşürmektedir. Ticaret sınırlarının kaldırılması yatırım dinamiklerine yol açmıştır. Bireyler yatırımlarını en uygun kaynak ve iş gücünü bulabilecekleri yere doğru yönlendirmiştir (Yılmaz ve Toniç, 2012).

Teknolojinin katmış olduğu yenilikler ve finans sektörlerinin hızla değiştirmesi, kişilere giderek daha sofistike finansal ürünler ve hizmetler sağlamaktadır. Kişiler, ancak farklı bir kredinin maliyeti veya basit kredi kartı faizi gibi tüm harcamaları karşılaştırma yeteneği gibi finansal okuryazarlıklarını geliştirerek aydınlanabilmektedir (Saraç, 2014).

Son dönemlerde özellikle pandemi süreciyle birlikte ekonomik ve finansal gelişmenin ana kaynağı internet araçları ve cep telefonları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik ve finansal gelişmeyi kontrol eden kaynaklar dikkate alındığında, yaş ve cinsiyet dahil olmak üzere genel internet performansı %65,7'dir. Bundan dolayı, teknoloji çağında çoğu öğrencinin internete erişiminde sorun yaşamadığı ve hayatlarında etkin olarak sürdürdüğü görülmektedir. Öğrencilerin ekonomik ve finansal kaynakları kullanma yoğunluğu değerlendirildiğinde, %15,1'i internetin gelişimini telefonla izlemektedir. Bu noktada teknolojinin gelişmesi ve akıllı telefonların hayatımıza girmesi gençlerin de sık bir biçimde cep telefonlarını kullandığını ortaya koymaktadır.

Ülkemizde finans sektöründe yaşanan hızlı gelişmeler kredi kartı kullanımında ciddi bir ölçüde sayı artışı olduğunu gözler önüne sermektedir. İşçi sınıfının maaşlarını bankalar aracılığıyla karşılaması, e-ticaretin iletişim teknolojileri ile birlikte kullanılmaya başlanması kayıt dışı ekonomiyi engellemektedir (Kahyaoğlu vd., 2011).

Yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve küresel olarak analiz edilmesi, yatırım seferberliğinin gelişmesine izin vermektedir ve böylece finansman ihtiyaçlarını karşılayarak ekonomik kalkınma için olumlu bir ortaklığa dönüştüğü gözlemlenmektedir. Maksimum düzeyde büyüyen ve işleyen finansal piyasalar, finansal sistemdeki küçük tüketici tasarruflarının, büyük yatırım fırsatlarının riskini

paylaşarak fon boşluğunu doldurmasına ve dolayısıyla ülkenin ekonomik büyümesini artırmasına olanak tanımaktadır. (Aslan ve Cox's Bazar 2006).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte cep telefonları en popüler elektronik cihazlar haline gelmiştir. Giderek artan sayıda cep telefonu kullanıcısı, çeşitli endüstrilerin gelişmesine izin vermiştir. Finans piyasaları da bu teknolojik gelişmeden faydalanıp mobil uygulamalar aracılığıyla bankacılık için yeni bir ağ yaratmıştır. Bankalar, mobil bankacılık hizmetlerinin banka şubelerinin maliyetine göre kolay erişilebilir ve ucuz olması sebebiyle sürekli bu uygulamalarda düzenli bir gelişim göstermektedir. Fakat düzenden ve insanlardan doğan birkaç sorunlar kendini göstermektedir (Çam ve Çam, 2016). Bu sorunların tespitlerinin doğru kanallar aracılığıyla yapılması ve gereken önlemlerin bir an önce alınması gerekmektedir. Mobil bankacılığın kullanım hızında artış görülmesiyle birlikte etkili olan faktörlerin teknolojiye olan düşük kamu güveni ve sektördeki yüksek ürün farklılığından kaynaklandığı söylenebilmektedir.

Günümüzde yaşanan değişimler sebebiyle finansal hizmetler hızlandı ve işlemler basitleştirilmiştir. Böylelikle insanlar kolayca anlayıp kullanabilmektedir. Elektronik sistemlerle ve mobil bankacılığın sunduğu uygulamalar ile kişiler şubeyi kullanmadan hayatının her alanında bankacılık hizmetlerinden faydalanabilmişlerdir. (Öncüler, 2018).

Finansal okuryazarlığa teşvik ederken, eğitim kurumlarının yanı sıra haberleşme araçları ve sivil toplum kurumlarından da faydalanılabilmektedir. Programlar ve yayınlar medyada finansal okuryazarlık bilincini artırmak için tasarlandığında, teknolojik gelişimine katkıda bulunur.

2.3.1. Elektronik okuryazarlık

Teknolojik gelişmelerdeki hızın artması, haberleşme, bilgi, bilgisayar ve multimedya yazılımlarının bilgisayarlar vasıtaları ile internet üzerinden giderek daha fazla kişiye ulaşmasını sağlamaktadır. Gelişim gösteren teknolojilerinin etkisiyle yeni sosyal medyanın yapısına bilişim veya bilgi çağı adı verilen yeni fikirler inşa edilmektedir. Böylece bazen bilgiye bazen elektronik anlamı taşıyan "e" terimi

katılarak uygulama yöntemleri arayışı olmaktadır. (Altun, 2005). Finansal okuryazarlığın önemi göz önüne alındığında, e-okuryazarlık, bu kavramları anlamak ve toplumda kullanım alanlarını çoğaltmak için de kritik niteliktedir. E-okuryazarlık bir seçenek değil, finansal performansın tamamlayıcısıdır.

Dijital okuryazarlık, doğrudan elektronik okuryazarlıkla ilgili bir kavramdır ve yerel olarak biri diğerinin yerine geçebilmektedir. Gilster (1997)' e göre, dijital okuryazarlığı hızla gelişen bir sayısal gelişme, dijital ortamın sorunlarını ele alan kişi, bilgisayarların çok çeşitli kaynaklardan farklı bilgilere erişmek için bu bilgileri özümsemesi olarak tanımlamaktadır (Kılcan ve Gülbudak, 2019).

Elektronik yeterlilik, profesyonel, sosyal ve haberleşme amaçları için bilgi teknolojisinin (BTT) farkında olarak ve eleştirel bir şekilde kullanımını içermektedir. E-okuryazarlık, farklı bir açıdan bilgisayarların; internet üzerinden çevrimiçi bilgilerin sağlanması, ölçülmesi ve değerlendirilmesi, veri hazırlama dahil olmak üzere gereken başlıca bilgi ve haberleşme teknolojilerinin kullanımını içermektedir (Özgür, 2016).

Yine e-okuryazarlık; elektronik kanallarda yorum yapma, değerlendirme ve mesaj oluşturma süreçlerini kapsamaktadır (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010).

E-okuryazarlık, bilgisayar ve çevrimiçi kullanım sağlayan uygulamaları ile ilgili farklı okuryazarlık türlerini içerir. Elektronik okuryazarlık, internet aracılığıyla elde edilen bilgileri kavrama, tefsir etme ve ölçümlendirmeyi de beraberinde getirir. Böylece işleyişin yanında yeni ürün veya hizmetler yaratma becerisi olarak tanımlanmaktadır (Becel, 2013).

Son dönemlerde geleneksel anlamda yazma becerisini gösteren basılı veya kâğıttan yapılan okuryazarlık davranışları, bilginin elektronik ortamda kullanımı ile bilgisayar ve cep telefonlarının kullanımının artmasıyla değişmiştir. Bu değişiklik, haberleşme ağlarında yapılan dijitalleşme ile yakından ilgilidir (Asutay, 2009).

Elektronik beceriler, kişilerin çalışmalarını dijital kanallarda etkili bir şekilde yürütmeleri için gereken karmaşık bilişsel, sosyal tutumlar ve toplumsal tutumları

kapsamaktadır. Bu doğrultuda dijital kanallardaki verilere erişim, dijital kanallar için gerekli menşelerin oluşturulması, alınan verilerin doğruluğunun ve güvenilirliğinin doğrulanması ve bu sürece ilişkin kaynaklar bağlamında e- okuryazarlık ele alınmaktadır. Dijital ekranlarda mesaj okumak, ayrıca dijital ortam ile ilgili yeni içerik oluşturmak, dijital alanda sunulan verilerin güvenilirliğini test etmek elektronik okuryazarlık faaliyetleri arasındadır (Karabacak ve Sezgin, 2019).

Tüm bu ifadeler ışığında e- okuryazarlığı çeşitli elektronik veya dijital yollardan değerlendirmek, mevcut bilgiler baz alınarak gerek görülürse elektronik kanalları yeniden değerlendirmek ve yeniden düzenlemek mümkün kılınacaktır. (Aytaş ve Kaplan, 2017).

2.3.2. Bilgi okuryazarlığı

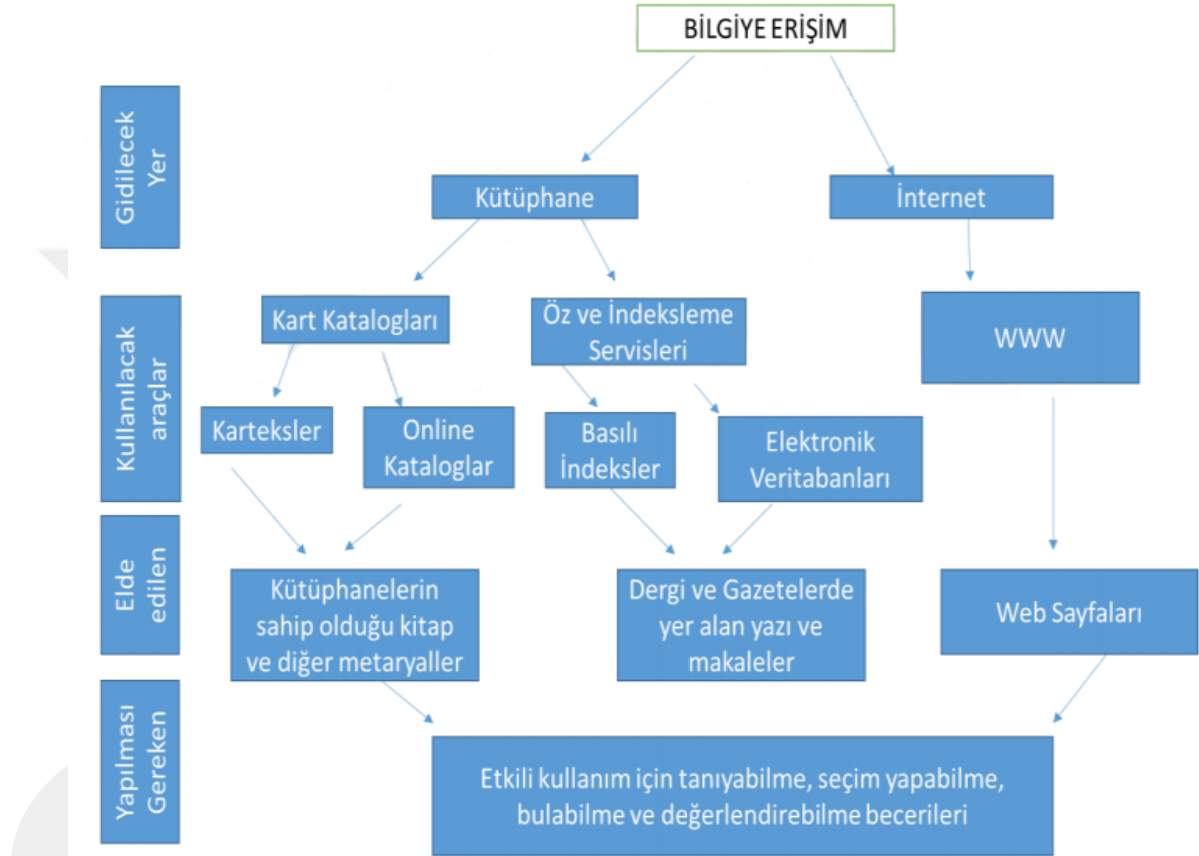
Bilgi okuryazarlığı kavramı, çeşitli eksiklikler göz önünde bulundurulduğunda Doyle (1994) bilgi okuryazarlığını şu şekilde netleştirmiştir; çeşitli kaynaklardan ve araçlardan bilgi alma ve alınan bu bilgileri tefsir etme ve kullanma becerisi olarak açıklamaktadır. Alexandria Proclamation (2006) ise; bireylerin şahsi, mesleki veya eğitimsel hedeflerinin yanı sıra toplumsal, mesleki ve kariyer hedeflerini başarması için bilgi alma ve alınan bu bilgileri doğru yerde ve zamanda uygulama becerisidir. Bu doğrultuda bilgi okuryazarlığını, bir bireyin bilgiye ulaşabilme, alınan bilgileri yorumlama ve bilgiyi sosyal çevresinde, kültürel faaliyetlerinde veya kariyer hayatında kullanabilme yeteneği şeklinde tanımlanabilmektedir (Özgür, 2016).

Christine (2000)'e göre bilgi okuryazarlığı, bilgiye çeşitli yollardan erişme, bu bilgileri doğru yerlerde kullanma, tabir etme ve ölçümlene becerisi şeklinde tanımlanmaktadır (Becel, 2013).

Bilgi okuryazarlığı, elde edilen bilgileri etkin bir şekilde kullanmada hem iletişim ortamları hem de farklı iletişim türlerini tanıma yeteneği olarak ifade edilmektedir. Lannuzi, Mangrum ve Strichart tarafından 1999 yılında yapılan bir araştırma, bilgi elde etmek için hangi stratejilerin kullanıldığını, klasik ve çevrimiçi yollara başvurarak hangi bilgi okuryazarlığının ele alındığını ve hangi becerilerin

kazanılması gerektiğini kolay ve anlaşılması rahat bir biçimde tanımlamışlardır (Altun, 2005).

Aşağıdaki şekilde bilgiye ulaşma düzeyinde günümüzde değişen teknoloji koşullarının yansımalarına yer verilmiştir.

Şekil 1. Bilgiye erişimde değişen teknolojilerin yansımaları

Kaynak: Altun, (2005). "Gelişen Teknolojiler ve Yeni Okuryazarlıklar", Anı Yayıncılık, Ankara, ss. 49-50.

Bilgi okuryazarlığıyla ilgili kişilerin bilmesi ve kendinde uygulaması gerekenlerin listesi aşağıdaki gibidir (Kurbanoğlu, 2010):

- Bilgi okuryazarlığına sahip olan insanlar, her şeyden önce bilginin hayatındaki yeri ve önemini, hangi tür bilginin onlar için fayda sağlayacağını, istedikleri bilgilere hangi yollardan erişebileceklerini ve bilgiye sahiplerse bunları doğru yerde uygulayabilecekleri bilincindedirler.

- Bilgi okuryazarlığına sahip olan birey, ulaştığı bilgiyi mantık çerçevesinde sorgulamadan, eleştirip önce kendinde doğruluğunu onaylamadan bilginin güvenilirliğini sorgulamayı bilirler.
- Bilgi okuryazarlığına sahip olan insan, edindikleri bilgileri değerlendirir ve bir bütün halinde entegre ederek analizini gerçekleştirir. Bu işlemleri ise karar alma sürecinde akıllıca kullanır.
- Bilgi okuryazarlığına sahip olan insan, bilgileri kariyer alanlarında, kültürel veya şahsi amaçlarını öncelik kılarak arayıp, öğrendikleri bilgileri problemleri ortadan yok etme veya karar alma sürecinde uygularlar.
- Bilgi okuryazarlığına sahip olan, edindiği kabiliyetleri, hünnerleri farklı biçimlerde ortaya konabilen bilgiye erişmek adına yorumlarlar.
- Bilgi okuryazarlığına sahip birey, uygun bilgiye erişebilmek adına emek verir, emek verdiği bilginin doğru olup olmadığını test eder ve bu yolla bilgiye ulaşma ve bilgiyi çoğaltma aşamasını tamamlar.
- Bilgi okuryazarlığına sahip olan birey, egoist değildir. Eşitlik ilkesi gereği bir konuda farklı görüşlerin doğurduğu bilgiler olduğunu kabul ederek, çeşitli yollar aracılığıyla bilgiyi süzer.
- Bilgi okuryazarlığına sahip bireyler, bilgiye erişme, bu bilgiyi süzgeçten geçirme ve bilgiyi uygulamada etik ilkeleri göz ardı etmez.
- Bilgi okuryazarlığına sahip birey, problemlerin çözüm aşamasında farklı kişilerle yaptığı fikir alışverişini kritik bir nokta olarak görürler. Bu doğrultuda karar alma aşamasında farklı bilgileri bu sürece katarak, katılımcı bir davranış sergiler.

Bilgi okuryazarlığının ölçütlerini aşağıdaki biçimde açıklamak mümkündür (Aytaş ve Kaplan, 2017).

- Bilgiye gereksinim düzeyinin araştırılması,
- Gereksinime konu olan bilgiye verimli bir şekilde ve yeterli doğrultuda erişilmesi,
- Ulaşılan bilgilere ve bu bilgilerin materyallerine, güvenilirliğini test etmek ve kanıtlamak amacıyla eleştiri yönü açık bir biçimde yaklaşması,

- Bir amaç doğrultusunda ulaşılan bilginin en etkin şekilde değerlendirilmesi,
- Ulaşılan bilginin kullanım amacı doğrultusunda etik düzenlemeleri göz önünde bulundurarak hareket edilmesi.

Yüksek öğretimde bulunan bazı araştırmacılar bilginin hayatımızdaki önemini açıklamak için, 2000 yılında "Yüksek Öğretimde Bilgi Okuryazarlığı Yeterliliği Standartları" üzerine bir araştırma uygulamış ve bir kişinin ihtiyaç duyduğu bilgileri aramak, bunlara öz eleştiri yapmak ve kullanmak için bilgi okuryazarlığını gerekli bir beceri olarak görmüşleridir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte bilgi elde etmek daha kolay hale gelmiştir. Bu durum da bilgi kirliliğini önleyememiştir (Kaya, 2020). İnsanlar; telefon, tablet, bilgisayar gibi pek çok bilgi yollarına başvurarak bir veriye ulaşmış, ulaştığı bu verileri ise toparlayarak mutlak bilgiye varmaya çalışır. Fakat günümüzde bilgiye ulaşmak için kullandığımız her yolda fazlaca materyaller olduğu için bir konu hakkında bilgi sahibi bir birey olayı güçleştirmektedir (Polat, 2005).

2.3.3. Teknoloji (bilgisayar) ve internet okuryazarlığı

Bilgisayar okuryazarlığı, bilgisayar yazılımlarını ve bilgisayar programlarını verimli bir biçimde kullanabilme becerisidir. Bu doğrultuda, bir laptopu açıp kapatabilme bilgisayar kullanılmasına bir örnek olarak gösterilebilecekken, işin yazılım kısmına gelindiğinde burada kullanılan bilginin daha detaylı teknik bir bilgi içerdiği söylenebilmektedir (Kurbanoglu, 2010).

Bilgisayarlar 20. yüzyılın en değerli teknolojik araçlardan bir tanesi özelliğindedir. Özellikle bu dönemden sonra yaygınlaşan bireysel bilgisayarlar ile bu kavram daha çok ön plana çıkmıştır. Graff (1987) bilgi düzeyi yüksek kişiler konumuna ulaşmak ya da çalışma hayatında rekabete göğüs gerebilmek için gençlerin bilgisayarla ilgili temel bir bilgi düzeyine sahip olması gerektiğini savunmuştur (Altun, 2005).

Kress 2004 yılında okuryazarlığı şu şekilde açıklamıştır; toplumsal, teknolojik ve iktisadi etmenleri göz ardı ederek yorumlamaya imkân verilemeyeceğini

söylemiştir. Kress'e göre birbirleriyle ilişki içerisinde olan iyi faktör olan yazmanın hakimiyetinden görüntünün hakimiyetine yönelik ve bir farklı çeşidi olan kitabın hakimiyetinden iletişim kanalı kapsamında ekrana yönelik çok önemli bir noktadır (İnal, 2009).

Son dönemlerde birbirinden farklı yaş grupları içerisinde kullanılan internet, bir hedef yönünde birçok birey ve bilgisayar çeşitliliğinde uyumu kuran teknoloji önemli bir nokta haline gelmiştir. Bu sebeple birbirlerinden farklı bireyler ile teknoloji ve internet arasında düzenli ve yenilik gösteren bir bağ bulunmaktadır (Kırık, 2014).

İnternet okuryazarlığı günümüz toplumlarında 'Web okuryazarlığı' kelimesi ile birbirleri yerine kullanılmaktadır. İnternet bireylerin bilgiyi edinmesine ve ulaştığı bilginin bir düzen araçlar ile kullanımına imkân tanımaktadır fakat bunun uygulanmaya koyulabilmesi için e-okuryazar özelliği taşıması gerekmektedir. McClure'a göre e-okuryazarı kişi; istediği bilgiye hangi yollarla ulaşması gerektiğinin, kullanmış olduğu ağların güvenilirliği ve aradığı bilgiye ulaştığında bunu kullanacağı yerin bilincinde olarak, yaşam kalitesini üst seviyelere taşıyabilmektedirler (Kurbanoglu, 2010).

Günümüzde teknoloji okuryazarlığı kavramı ile benzer anlam niteliği gösteren bilgisayar okuryazarlığı, bir bireyin bilgisayar vb. teknolojik araçları kullanabilmesine olanak tanıyan bilgisi ve yeteneği biçiminde açıklanmaktadır.

Teknoloji okuryazarlığı birçok biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. Caspo teknoloji okuryazarlığının önemini, bilgisayarları etkin kullanmak adına temel bir bilgi düzeyine sahip olmak ve bilgiye ulaşmada bilgisayarın yalnızca bir araç niteliği taşıdığını vurgulamıştır. Teknoloji okur-yazarlığı (computer literacy), özetle informatikle ilgili terimleri mantık ile anlayıp amaçları yönünde kullanılması olarak tanımlamıştır (Geçer ve Dağ, 2010).

Bilgisayar okuryazarlığının üç önemli boyuttan oluştuğu düşünülebilir (Korkmaz ve Mahiroğlu, 2009);

1. *Teknoloji Bilgisi*: Bilgisayarlarla temel faktörler olan bilgisayarın nasıl açılıp kapanacağıyla ilgili temel seviyedeki bilgileri kapsamaktadır.
2. *Teknoloji Uygulamaları Bilgisi*: Bilginin erişilmesi, bilginin ihtiyaç doğrultusunda değerlendirmeye alınması ve ulaşılan bilginin amaç doğrultusunda yazılımlar aracılığıyla kullanılmasıdır.
3. *Teknoloji Uygulamalarının Toplum Üzerindeki Etkileri Hakkında Bilgisi*: Bilgisayarın bireyler üzerinde olumlu veya olumsuz etkilerini konu edinmektedir.

Teknolojilerin ilerlemesi ve birçok finansal işlemin internet aracılığıyla gerçekleştirilebilmesi (EFT, havale, faturaların online ödenmesi), kişilerin benliklerini teknolojiye adapte olmak adına zorunlu bir hissiyat ile geliştirdikleri bilinmektedir.

Son zamanlar insanlar, istedikleri bilgilere çevrimiçi yollarla ulaştıkları bilinmektedir. Online kanallar aracılığıyla birçok kişi birbirileri ile etkileşim içinde olmaktadır. Bu yüzden farklı yaş gruplarını da içerisinde barındıran toplum sürekli olarak teknoloji ile iç içedir. Teknolojinin ilerlemesiyle beraber insanların geleneksel yollara başvurduğu ihtiyaçlar artık yerini internet kanallarıyla ulaşılabilir hale gelmiştir. Leu, interneti yalnızca bir teknolojinin konusunda değil bunun tamamen bir okuryazarlık konusu olduğunu savunmuştur. Örnek olarak medya haberlerini takip etmek, farklı içerikler izlemek, istenilen bilgiyi aramak ve paylaşımında bulunmak ya da bireylerin birbirleri ile iletişim kurması gibi birçok konu ve istek için online kanallar kullanılmakta ve bu örneklerin her bir tanesi aslında kişilerin okuryazarlık tecrübelerini ve edindikleri alışkanlıkları bizlere sunmaktadır (Aytaş ve Kaplan, 2017). Bugünkü bilgi çağında interneti ve bunun getirilerini doğru ve etkin bir biçimde kullanabilme yeteneğini göstermek bizlere internet okuryazarlığının önemini bir kez daha hatırlatmaktadır.

2008 yılında ülkemizde kendini gösteren küresel kriz neredeyse tüm dünyayı etkisi altına almış ve özellikle finansal kuruluşlar bu krizden en çok etkilenenler arasında yerini almıştır. Bireylerin finansal kuruluşlara karşı güvenlerinin günden güne azalması ve teknolojik değişimlerinde durmak bilmemesiyle artık bireyler her türlü finans işlerini bir aracı olmadan kendileri yapmak istemişti. Bu nedenlerden ötürü

yatırımlarını teknoloji tercihinden yana olarak, bireylerin güvenli bir biçimde kullanabilecekleri, zamandan tasarruf etmeye olanak tanıyan ve maliyetleri düşük finansal ürünler bulmaya çalışmıştır (Fettahoğlu ve Kıldize, 2019).

2.3.4. Medya okuryazarlığı

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) medya bilgisine uzun yıllar boyunca oldukça fazla önem vermektedir. Bu amaçla 1982 yılında Almanya'da 19 ülkeden alanında uzman kişilerle bir araya gelerek konuyla ilgili bir açıklamada bulunmuştur. Açıklamada, medya okuryazarlığının gelişim göstermesinde büyük önemi olduğunu belirttiği kişiler arasında aileler, öğretmenler, bireyin yaşam çevresi, medyada çalışmakta olan kişiler ve ülkenin yöneticileri yer almaktadır (Binark ve Bek, 2010).

Medya okuryazarlığı alışlagelmiş okuryazarlık gibi eleştirilir yönde düşünebilmeyi, analitik hünerleri ve bireyin öz benliğini farklı açılar ile gösterebilmesini destekler niteliktedir (İnal, 2009). Medya okuryazarı olmak için, iletişim kanallarını doğru ve verimli bir şekilde kullanmayı, birçok kaynaktan sağlanan bilginin güvenilirlik noktasında eleştirisel kalabilmeyi sağlamaktadır.

Medya okuryazarlığı, farklı söylemlerle tanımlanmaya çalışılmıştır. Messaris 1998 yılında medya okuryazarlığını; toplumlarda medyanın rolünün ve yerinin neresi olduğunu açıklayabilme biçimde tanımlarken, Lewis ve Jhally (1998) ise medya okuryazarlığını; düşüncelerin oluşum aşamasını tamamladıktan sonra aktarımında kültürel, iktisadi, siyasal ve teknolojik sınırlarının farkına varmak olarak açıklamıştır. Bu bağlamda medya okuryazarlığı, haberleşme araçlarından ve yine haberleşme teknolojilerinden de faydalanılarak oluşturulan, kodlama ve kod analizi yeteneklerinin tamamını ifade etmektedir.

Medya okuryazarlığı, genellikle mesajları farklı medya kanallarında farklı açılardan incelemek ve alternatif medya ürünleri geliştirmekle ilgilidir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010).

Bu bağlamda, medya okuryazarlığı, izleme veya okuma gibi geleneksel pasif bir prosedürden ziyade, klavye, fare veya diğer unsurlar aracılığıyla doğrudan ve aktif katılım sağlanması gereken bir dönemdir. İlginç veya ilgili bilgileri keşfetmek ve öğrenmek için bile en azından uygun iletişim aracını açmak için fare ile etkileşimde bulunmanız veya katılım sağlamamız gerekmektedir (Asutay, 2009).

Türkiye’de medya okuryazarlığı alanında eğitim ilk kez 2004 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu aracılığıyla gündeme gelip Millî Eğitim Bakanlığı’ndan ilköğretim düzeyinde eğitim veren okullarında medya okuryazarlığı hakkında bilgi verilmesi istenmiştir. Türkiye’de ilk defa 2005 yılında Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde medya okuryazarlığı hakkında kongre gerçekleştirilmiş ve bu kongrede medya okuryazarlığının önemini vurgulayan söylemlere yer verilmiştir (Türkoğlu, Cinman ve Şimşek 2007).

Medya okuryazarlığı eğitiminde iki önemli değişken karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki eğitim önce aile yanında başlar gerekçesiyle aile daha sonra gelen ise okul yani öğretmenlerimizdir. Genç bireyler yaşamlarının tam öğrenmeye açık yaşlarının çoğunu evlerde ya da okullarda harcamaktadır. Çocuk yaşlarda medya okuryazarlığının öğrenilip geliştirilebilmesi için öğretmenlerinin dışında ailelerinde bu konuda çocuklarının üstüne düşmesi gerekmektedir (İnan, 2014). Sosyal ağlarda pek çok alanda olumlu ya da olumsuz içerikler yer almaktadır. Bu olumsuzluk içeriklerden çocukların etkilendiklerini unutmadan ailelerin bu konuda daha özverili olması gerekmektedir. Aile fertlerinin tabii ki öncelikle bu olumsuzluklara karşı kendilerinin bilinçli olması gerekmektedir ki çocuklarına bir rol model niteliği taşıyabilsinler.

Medya okuryazarlığı günümüzde eğitim sistemine katılıp kişileri iletişim ortamının negatif etki içeren yönlerinden sakınmak ve iletişim sisteminin doğru bilgilerin ışığında, amaçlar doğrultusunda kullanılmasıyla ilgili eğitimler verilmektedir. Medyada karşımıza çıkan her verinin doğruluğundan emin olamayız. Bu yüzden okullarda öğrencilere verilen eğitimlerin amacı, bilginin nasıl eleştirileceği ve doğru ile yanlış arasındaki farkları ortaya koymaktır. Tüm bu çabalar sonucunda ise genç bireyler medyanın kötü yönlerinden korunmuş olacaktır.

Medya okuryazarlığı bireylere farklı şekillerde kazanımlar da sunmaktadır. Bu kazanımlardan bazılarını değinecek olursak bireylerin bilgileri yorumlayabilme ve doğru yerlerde kullanma yeteneklerinin gelişim gösterdiği gibi sınıfsal farklılıklara yer vermeyip kişilerin ikili iletişimini geliştiren, toplumlarda yaşanan olaylar ile ilgi düşüncelerinin oluşmasına ve dış dünyaya karşı farkındalık yaratmasına imkân verilebilir (Hobbs, 2004).

Bireylerin ve toplumların daha iyi ve doğru bir medya okuryazarlığına sahip olması için eski okuryazarlık alışkanlıklarının da yanında online medya araçlarını kullanım bilgisine sahip olması oldukça önemlidir (Tüzel, 2012).

Medya okuryazarlığı; birçok türden medya araçlarını ve uygulamalarını bir arada tutan şemsiye gibi düşünülebilmektedir (Erdem, 2018).

Medya okuryazarlığında bulunan iletilerin içeriklerini daha doğru kavrayabilmek için kişilerin sahip olduğu görüş ve düşüncelerde önemlidir. Bireyler bu yargılamayı benliklerinde oturturken ebeveynlerinden, arkadaş çevrelerinden veya sosyal ağlarda edinmiş oldukları bilgilerden fayda sağlamaktadır. Bu nedenle kişiler bilgilerin nasıl meydana geldiğini, hangi araçların etki düzeyinin yüksek olduğunu ve kendi yaşam tarzlarına etkilerini gözlemleyebilirler ise medyanın kötü etkilerinden kendilerini sakınmış olacaklardır (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PANDEMİ DÖNEMİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL DİJİTALLEŞME İLİŞKİSİ: ANKARA İLİ MÜHENDİSLİK VE MİMARLIK FAKÜLTELERİ ÖRNEĞİ

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle çalışmaya dair literatür taramasına yer verilip sonrasında çalışmayla ilişkin bilgiler ve bulgular açıklanacaktır.

3.1. Literatür Taraması

Finans literatürüne bakıldığı zaman finansal okuryazarlık ile ilgili yapılmış ülkemizde ve yurtdışında çok sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Bu araştırmaların konusu çoğunlukla kişilerde finansal okuryazarlık seviyelerinin tespit edilmesi ve finansal okuryazarlığa etkisi olan değişkenlerin neler olduğunu incelemeye yöneliktir. Dünyada ve Türkiye’de yapılmış olan çalışmalarını iki başlık olacak biçimde açıklayabiliriz.

3.1.1. Dünyada finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme üzerine yapılmış çalışmalar

Dünyada finansal okuryazarlık kavramını ile ilgili yapılan en detaylı çalışma Financial Literacy (FINLIT) tarafınca 2015 yılında Türkiye’ de dahil olmak üzere minimum 140 ülke olacak şekilde gelişigüzel seçilmiş 155 bin bireylerden oluşan 15 yaş dahil ve daha üzeri katılımcılarla oluşan bir araştırmadır. Finansal okuryazarlıkta, finansal karar alma süreçlerinde geçerli dört kavram ile alakalı bilgileri ölçen sorulara yer verilmiştir. Bu sorulardan en az üçüne uygun yanıt veren katılımcılar finansal olarak okuryazar olarak nitelendirilmektedir. Buna dayanarak, dünyadaki yetişkinlerin %33'ünün finansal olarak okuryazar niteliği taşıdıkları kanısına varılmıştır. En yüksek finansal okuryazarlığa ulaşanlar arasında Avustralya, Finlandiya, Kanada ve Norveç gibi ülkeler %65 ve üzeri bir orana sahipken, en düşük okuryazarlık seviyesindekiler içinde Güney Asya ülkeleri %25 oranla yerini almıştır. Finansal okuryazarlığa demografik açıdan bakıldığında, dünyadaki erkeklerin %35'i gibi bir düzeyi ve kadınların ise %30 gibi bir düzeyi finansal okuryazar niteliği taşıdıkları söylenebilir.

Başka bir açıdan gelir ve eğitim düzeyleri üst seviyelerde olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin de ileri seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Öte yandan, daha yüksek gelire ve eğitime seviyesine sahip yetişkinlerin finansal okuryazarlığa yatkınlıklarının da üst seviyelerde olduğu kanısına varılmıştır.

Chen ve Volpe 2002 yılında finansal okuryazarlık hakkında yaptıkları araştırmada, 924 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık oranlarını, finansal okuryazarlık ve öğrenci karakteri arasındaki bağlantıyı ve finansal okuryazarlığın fikir ve karar alma süreçlerinde tesirinin ile ilgili araştırma yapmışlardır. Katılımcıların yaklaşık %53'ü uygulanan anket sorularını doğru yanıtlamıştır. Çalışma sonucunda İİBF fakülteleri dışında eğitim görenlerin, kadınların ve 30 yaş altı iş deneyimi olmayan bireylerin alt düzeylerde finansal okuryazarlık seviyelerine sahip olduğunu ortaya koyulmuştur. Düşük bilgi düzeyine sahip öğrencilerin doğru olmayan fikirlerde ve karar alma yatkınlıkları olduğu saptanmıştır. Üniversite öğrencilerinin bireysel finans hakkında bilgisiz oldukları ve kısıtlı kalan bilginin farkında olarak karar almanın önünde engel teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı araştırmacıların 1998 yılında Amerika Birleşik Devleti'nde 1800 üniversite öğrencisine yaptığı çalışmalarında anket sonuçlarına göre öğrencilerin bireysel finans ile ilgili genel bilgi düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer bir çalışma yürüten bir başka araştırmacılar ise Beal, Delpachitra ve Policy 2003 yılında Avusturalya'da finansal okuryazarlıkla ilgili makalelerinde öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin oldukça alt seviyelerde olduğunu ve bu düzeylerin iş tecrübeleri ve gelir düzeyleri ile doğru orantılı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Mahdzan ve Tabiani (2013), Malezya'da tesadüfi olarak belirlenen 200 kişinin katıldığı bir araştırmada finansal okuryazarlığın kişisel tasarruflarda etkisine bakılmıştır. Araştırma bulgularına göre ekonomi okuryazarlığının tasarrufları olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Ayrıca bu tasarrufların artırılmasında, gelir düzeyi, cinsiyet ve eğitimin yapıcı bir tesiri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ansong ve Gyensare 2012 yılında, finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili Gana'da çalışan ve okuyan üniversite öğrencilerinin bazı demografik niteliklerinde bir bağlantı olup olmadığını incelemiştir. Bunu yapmak için, gelişigüzel seçtikleri 250 öğrenciye anket çalışması yapmışlardır. Çalışmada yaş faktörü, iş deneyimi, ailenin eğitim düzeyi ve finansal okuryazarlık arasında önemli bir bağlantının olduğu kanısına varmışlardır.

2011 yılında Guttierrez tarafından yapılan bir başka çalışmada ise, İngiliz tüketicilerde öz düzenleme, finans ve yoğun miktardaki tüketici borcu arasındaki bağlantıyı ele almak üzere yaptığı araştırmada, disiplin sorunları ile yoğun miktarda olan borç arasında önemli bir bağlantı olduğu sonucuna varmıştır.

OECD INFE (2011), finansal bilgi, finansal tutum ve finansal kararlılık değişkenlerine dayalı olarak 14 ülkede finansal okuryazarlık düzeyine bakan bir araştırma yapmıştır. Çalışmanın sonuçları, ankete katılan ülkelerdeki nüfusun çoğunluğu arasında mali bilgi eksikliği olduğunu işaret etmektedir. Çalışmanın kapsadığı ülkelerdeki yanıtlayıcıların çoğu, başlangıç düzeyinde bir finansal bilgiye sahiptir, ancak çatışan çıkarlar ve risk farklılığı gibi basit finansal kavramlar hakkında önemli bir bilgi eksikliği olduğu görülmüştür. Ayrıca, çalışmanın kapsadığı neredeyse tüm ülkede erkeklerin finansal okuryazarlık oranı kadınlardan daha yüksek çıkmaktadır. Yine düşük eğitim ve gelir düzeyine sahip kişilerin düşük finansal okuryazarlık düzeylerinde olduğu görülmüştür. Öte yandan, finansal davranış-finansal bilgi, finansal kararlılık-finansal davranış kavramları arasında bağlantılar olduğu görülmektedir.

2012 yılında Houston, finansal okuryazarlık ile Amerika Birleşik Devleti vatandaşlarının krediler ve ipotekler yoluyla yaptıkları istikraz maliyetleri arasındaki bağlantıyı araştırmak için bir çalışma yürütmüştür. Araştırmalar, Amerikalı tüketicilerin çoğunun mali açıdan cahil olduğunu göstermektedir. Finansal okuryazarlığı daha yüksek olan kişilerin, tüketicilerden kredi kartları ve ipotek kredilerine göre finansal olarak okuma yazma bilmeyen insanlara göre neredeyse yarı yarıya borç aldıkları bilinmektedir.

3.1.2. Türkiye’de finansal okuryazarlık üzerine yapılmış çalışmalar

Altıntaş (2009), Ankara'daki Vakıf Üniversitelerinde, prim ödemeli emeklilik planlarına katılan kişilerin finansal okuryazarlıklarını ölçmek ve temel yatırım eğitimi uygulamaları için çeşitli çözümler geliştirmek amacıyla gelişigüzel seçilen 26 çalışan üzerinde bir yeterlilik testi gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, hemen hemen tüm katılımcıların yatırım fonları kuruluşunun niteliği, içeriği ve amaçları hakkında hiçbir bilgisi olmadığı, yani emeklilik fonu portföyü oluştururken kişisel ve sınırlı finansal bilgileri tercih ettikleri sonucuna varılmıştır.

2012 yılında Dünya Bankası'nın da katkılarıyla Sermaye Piyasası Konseyi (SPK), Türkiye'nin 12 bölgesi baz alınarak, seçilen 40 ilin 142 tane ilçesinde 3009 bireye anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonunda ülkemizde yaşayan vatandaşların maddi yeterliliği hakkında bir tutanak tutulmuştur. Bu tutanağa göre;

- Doğru cevapların finansal okuryazarlık sorularına oranı, gelir düzeyiyle doğru orantılıdır. Başka bir deyişle, gelir seviyesi ne kadar yüksekse, doğru yanıt oranı o kadar yüksek olur.
- Düzenli tasarruf yapma oranı, yemek ve diğer temel ihtiyaçların karşılanması sonucu düşüş görülmüştür. %15 oranı ile en büyük tasarruf miktarı "ani ve beklenmeyen gelişme ve sağlık ihtiyaçlarını" karşılamak için yapılan birikimle ilgilidir.
- Kişiler genel itibariyle kısa vadeli planlar yapmaktadır.
- Ankete katılanların %78'i paralarını nasıl kullanacaklarını önceden planladıklarını söylemektedir. Ek olarak, katılımcı bireyler genellikle çocuklarına verilen eğitimi yatırım olarak nitelendirmektedir.
- Banka kredileri ve mevduat hesapları, orta gelirli ve üstü kişiler tarafınca sık tercih edilmektedir. Ayrıca çoğu katılımcı, yüksek verimli, güvenilir ve düşük riskli finansal ürünleri tercih ettiklerini söylemiştir.
- Katılımcılar, finansal durumlarda karar verirken her şeyden önce en yakınlarına daha sonra finans uzmanlarından bilgi alma seçeneğini kullanırlar.

Durmuşkaya ve Kavas 2018 yılında, ülkemizdeki öğretim üyelerinin temel düzey ve üst düzeydeki finansal okuryazarlık bilgilerini incelemek hedefiyle Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren üniversitelerde çalışan 415 öğretim üyesinin katılımlarıyla bir anket çalışması uygulamışlardır. Bu bağlamda kredi kullanımı gibi demografik ögeler ile finansal okuryazarlık kavramı arasında ilişkinin olup olmadığına bakmışlardır. Çalışma sonunda, erkek öğretim üyelerinin kadın öğretim üyelerine göre, Sosyal Bilimler Enstitülerinde çalışan öğretim üyelerinin diğer enstitülerde çalışanlara oranla üst seviyede finansal okuryazarlık düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir.

Ulusal ve Uluslararası finansal okuryazarlık ile ilgili akademik çalışmalara göz atıldığı zaman çoğunlukla kişilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin alt düzeylerde olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu durum az gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkelerin ileri dönemlerde yaşayacakları parasal sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu durum yalnızca alt seviyede finansal okuryazarlık bilgisine sahip kişiler için bir sorun değildir. Aynı zamanda mesleğinde iyi liderlerin, şirketlerin ve dolayısıyla ülkelerin bütüncül seviyede karşı karşıya kalabilecekleri bir problemdir (Sword vd., 2015). Bu yüzden, devletlerin kişilere erken yaşlardan itibaren finansal okuryazarlık eğitim programları vermesi son derece önemlidir. Bu konuda eğitime ne kadar erken başlanırsa, gelecekteki ekonomik sorunların etkisinin azaltılması veya sorunların önlenmesi olasılığı o kadar artacaktır.

3.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme arasındaki ilişkiyi inceleyerek tüm dünyada ve ülkemizde de kendini gösteren Covid 19 salgını öncesi ve sonrası bireylerin finansal tutum ve davranışlarındaki değişimlerinin finansal okuryazarlık ve dijitalleşmedeki etkilerini değerlendirmektir.

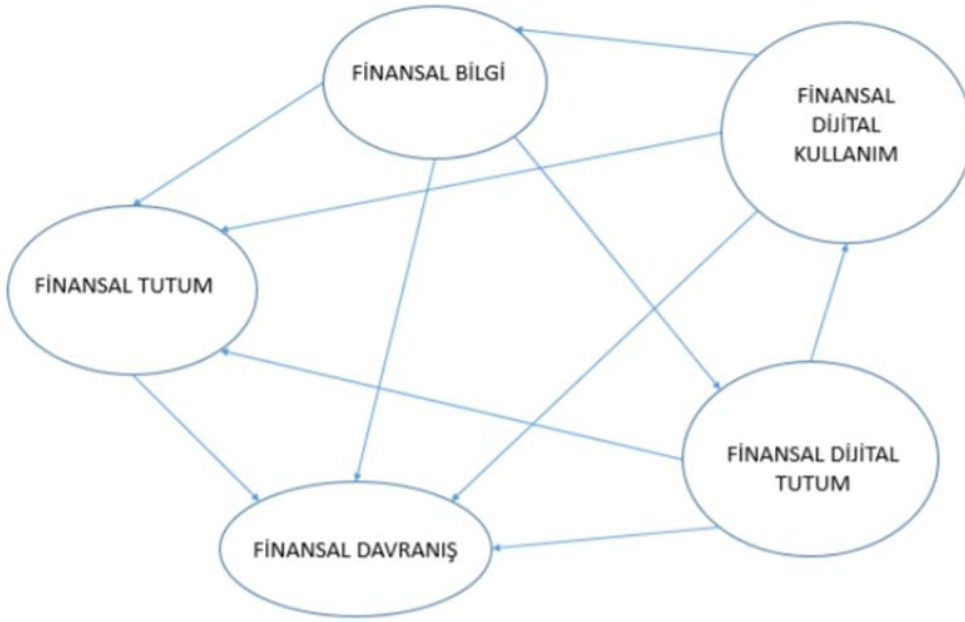
3.3. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Ankara ilinde bulunan Mühendislik ve Mimarlık Fakülteleri öğrencileri oluşturmaktadır. Bu bağlamda üniversite birimlerinde yaklaşık

olarak 35.000 öğrenci vardır (YÖK Atlas). Bu bağlamda öğrencilerin hepsine ulaşmak mümkün olmadığı için Kolayda Örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle 408 üniversite öğrencisi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.4. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme kavramları için geliştirilen araştırma modeli Şekil 2’de verilmiştir (Kaya, 2020).

Şekil 2. Araştırma modeli

Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir;

H1: Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H2: Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal bilgileri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H3: Öğrencilerin finansal tutumlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H4: Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal dijital kullanımları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H5: Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H6: Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal tutumları üzerinde anlamlı etkisi vardır.

H7: Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H8: Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H9: Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H10: Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal dijital tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H11: Aylık gelir düzeyi ile finansal davranış arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H12: Cinsiyet ile finansal tutum arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada Ankara ilinde bulunan üniversitelerin Mühendislik ve Mimarlık fakültelerinde eğitim gören bireylerin, finansal okuryazarlık ile finansal dijitalleşme arasında bulunan ilişkinin belirlenmesine ilişkin 408 öğrenciye anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen bulgular çerçevesinde ölçek geliştirmek amacı ile madde ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ayrıca yapısal eşitlik modelinden faydalanarak hipotezler test edilmiştir.

3.5.1. Veri toplama yöntemi ve araçları

Araştırmada Ankara ilinde bulunan üniversitelerin Mühendislik ve Mimarlık fakültelerinde eğitim gören öğrencilerin, finansal bilgi, davranış ve tutumları ile finansal dijitalleşme tutumları ve finansal dijital araçları kullanımları arasındaki ilişkilerin belirlenmesine ilişkin güvenilirliği test edilmiş 44 soru içeren anket formu 408 öğrenciye uygulanmıştır. Anket üç bölümden oluşmakla birlikte ilk bölümünde öğrencilerin demografik niteliklerini belirlemeye yönelik sorular, ikinci bölümde

finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış ve finansal dijitalleşme bilgileri yer almaktadır. Anketin üçüncü bölümünde ise pandemi öncesi ve sonrası dönem baz alınarak finansal bilgi, tutum ve davranış ile finansal dijitalleşmeyi ölçmeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Finansal Okuryazarlık ve Dijitalleşme ölçeğinde Kaya (2020) tarafından geliştirilen ve güvenilirliği test edilen anket çalışması kullanılmıştır (Altun, 2005). Ölçek formu “Kesinlikle Katılmıyorum” (1), “Katılmıyorum” (2), “Kararsızım” (3), “Katılıyorum” (4) ve “Kesinlikle Katılıyorum” (5) şeklinde Beşli Likert tipinde uygulanmıştır. Araştırmanın evrenini Ankara ilinde bulunan Mühendislik ve Mimarlık Fakülteleri öğrencileri oluşturmaktadır. Bu bağlamda üniversitelerin bu fakültelerinde okuyan yaklaşık olarak 35.000 öğrenci vardır (YÖK Atlas). Bu bağlamda öğrencilerin hepsine ulaşmak mümkün olmadığı için Kolayda Örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle 408 üniversite öğrencisi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Elde edilen veriler SPSS 22.0 paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir.

3.5.2. Verilerin analizi

Finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulandığında araştırmacı; ortak faktörlerin sayısı, regresyon katsayıları, faktörlerin ya da modellerin birbirleriyle ilişkili veya dikey olup olmadığıyla ilgili önceden var olan bir bilgiye sahip değildir. Açımlayıcı faktör analizi çoğunlukla tanımlayıcı ya da açıklayıcı bir süreci ifade etmektedir (Kaya, 2020).

Açımlayıcı faktör analizi değişkenlik gösteren gruplar arasındaki ilişkileri belirlemek için çoğunlukla bilimsel çalışmaların ilk aşamalarında kullanılmaktadır (Balcı ve Ahi, 2017).

Tablo 9. KMO ve Bartlett's test sonuçları**KMO and Bartlett's Test**

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,895
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	41160,212
	df	1378
	Sig.	0,000

AFA'da Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri örneklemin yeterlilik düzeyi ve Bartlett'in Küresellik testi baz alınarak verilerin faktör analizine uygunluğunu ifade eden sonuçlara Tablo 9'da yer verilmiştir. Buna göre KMO değeri, 895 olduğu hesaplanmış ve Bartlett testi sonucu ise $\chi^2 = 41160,212$ ve $p = ,000$ olduğu görülmüştür. Bu değerler sonucunda Açımlayıcı faktör analizi yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Ay ve Çalmak, 2015).

Faktör analizinin uygunluğunun kabul edilebilir olması için, Bartlett testinin anlamlı olması ($p < 0,05$) gerekmektedir. Ayrıca KMO endeksi 0 ile 1 arasında değişmekte olup, 0,6 iyi bir faktör analizi için minimum değer olarak kabul edilmektedir (Balcı ve Ahi, 2017).

Tablo 10. Ölçeğin faktör yapısı

	Boyutlar				
	Finansal Bilgi	Finansal Tutum	Finansal Davranış	Finansal Dijital Tutum	Finansal Dijital Kullanım
Madde1	,80				
Madde2	,73				
Madde3	,83				
Madde4	,79				
Madde5	,73				
Madde9		,61			
Madde17		,68			
Madde18		,78			
Madde19		,85			
Madde20		,90			
Madde21		,75			
Madde22		,94			
Madde23		,92			
Madde24		,87			
Madde7			,65		
Madde8			,68		
Madde25			,82		
Madde26			,89		
Madde27			,88		
Madde28			,71		
Madde12				,53	
Madde14				,71	
Madde15				,90	
Madde16				,88	
Madde34				,61	
Madde10					,71
Madde29					,81
Madde30					,66
Madde33					,64

Faktör sayısına karar verildikten sonra döndürme yöntemi promax ile yapılmıştır. Son olarak ulaşılan veriler Tablo 10'da yer almaktadır.

- Finansal Bilgi Faktörünü oluşturan maddeler; Madde 1,2,3,4 ve 5'tir.

- Finansal Tutum Faktörünü oluşturan maddeler; Madde 9,17,18,19,20,21,22,23 ve 24'tür.
- Finansal Davranış Faktörünü oluşturan maddeler; Madde 7,8,25,26,27 ve 28'tir.
- Finansal Dijital Tutum Faktörünü oluşturan maddeler; Madde 12, 14, 15, 16 ve 34'tür.
- Finansal Dijital Kullanım Faktörünü oluşturan maddeler; Madde 10, 29, 30 ve 33'tür.

Tablo 11. Boyutlar arası korelasyon değerleri

		Estimate	P	
FİNANSAL BİLGİ	↔	FİNANSAL TUTUM	,775	,001
FİNANSAL BİLGİ	↔	FİNANSAL DAVRANIŞ	,175	,001
FİNANSAL BİLGİ	↔	FİNANSAL DİJİTAL TUTUM	,833	,001
FİNANSAL BİLGİ	↔	FİNANSAL DİJİTAL KULLANIM	,640	,001
FİNANSAL TUTUM	↔	FİNANSAL DAVRANIŞ	,418	,001
FİNANSAL TUTUM	↔	FİNANSAL DİJİTAL TUTUM	,901	,001
FİNANSAL TUTUM	↔	FİNANSAL DİJİTAL KULLANIM	,770	,001
FİNANSAL DAVRANIŞ	↔	FİNANSAL DİJİTAL TUTUM	,336	,001
FİNANSAL DAVRANIŞ	↔	FİNANSAL DİJİTAL KULLANIM	,215	,131
FİNANSAL DİJİTAL TUTUM	↔	FİNANSAL DİJİTAL KULLANIM	,857	,001

Tablo 11'de faktörler arası korelasyon değerleri ve p değeri verilmiştir. p değerinin 0,05'den küçük olması korelasyonun anlamlı olduğunu ifade ederken, p

değerinin 0,05’den büyük olması faktörler arası korelasyonun anlamlı olmadığını ifade etmektedir.

Faktörler arasındaki ilişkinin kuvvetini belirleyen, korelasyon katsayı değerinin büyüklüğüdür. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değişmektedir. Korelasyon değeri -1’e yaklaştıkça değişkenler arasındaki ilişkinin düştüğünü, korelasyon değeri 1’e yaklaştıkça ise değişkenler arasındaki ilişkinin arttığını ifade etmektedir.

Tablo 12. Korelasyon değer tablosu

Küçük	$r = ,10 - ,2$
Orta	$r = ,30 - ,49$
Büyük	$r = ,50 - 1$

Kaynak: Irmak, 2020: 83

r değerinin önünde eksi veya artı değer fark etmeksizin geçerli sayılmaktadır. Korelasyon katsayısı önündeki işaret (-,+) ilişkinin yönünü göstermektedir (Irmak, 2020).

Yukarıda yer verilen bilgiler doğrultusunda tablo yorumlandığında;

- Finansal bilgi ile finansal tutum arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,775$ olduğundan güçlü pozitif korelasyon vardır. Finansal bilgi ile finansal tutum faktörleri arasındaki ilişki aynı yönlü olarak ifade edilmektedir. Yani bir değişken artar ya da azalırsa diğeri de aynı yönlü artıp azalmaktadır. Tutumlar sonradan kazanılmaktadır. Bundan dolayı yaşam boyunca edindiğimiz bilgiler tutumlarımızın yönünü de belirlemektedir. p değeri 0,05’ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı anlamlı olarak ifade edilmektedir.
- Finansal bilgi ile finansal davranış arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,175$ olduğundan zayıf pozitif korelasyon vardır. Finansal bilgi ile finansal davranış arasındaki ilişki aynı yönlü olarak ifade edilmektedir. Yani bir değişken artar ya da azalırsa diğeri de aynı yönlü artıp azalmaktadır.

Bireylerin hayatları süresince edindikleri bilgiler ve deneyimler davranışlarını etkilemektedir. Yaptıkları her davranışı bir gerekeçe doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Edinilen her yeni bilgi ile ise karmaşayı beraberinde getirmektedir. Bireylerin çoğunlukla finansal davranışları bilgiden ziyade deneyim ve tecrübelerine göre gerçekleştirmeleri, finansal bilgi ile davranış arasındaki ilişkinin düşük düzeyde olmasına neden olmaktadır. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı anlamlı olarak ifade edilmektedir.

- Finansal bilgi ile finansal dijital tutum arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,833$ olduğundan güçlü pozitif korelasyon vardır. Finansal bilgi ile finansal dijital tutum arasında faktörleri arasındaki ilişki aynı yönlü olarak ifade edilmektedir. Yani bir değişken artar ya da azalırsa diğeri de aynı yönlü artıp azalmaktadır. Bilgi ile tutum birbirleri ile etkileşimde olan kavramlardır. Örnek olarak kişi bankacılık işlemlerini yaparken şubede gerçekleşen işlemlerin daha güvenli olduğu bilgisine sahipse bu durum tutumunu etkileyerek herhangi bir işlemi için ATM veya internet bankacılığı yerine şubeyi tercih edecektir. Bu durumda dijital bankacılık işlemlerinde ortaya çıkabilecek güvenlik problemlerine karşı önyargılar, bilginin dijital tutuma yansımalarını etkileyecektir. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiksel olarak anlamlıdır.
- Finansal bilgi ve finansal dijital kullanım arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,640$ olduğundan güçlü pozitif korelasyon vardır. Finansal bilgi ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişki ise aynı yönlü olarak ifade edilmektedir. Yani bir değişken artar ya da azalırsa diğeri de aynı yönlü artıp azalmaktadır. Bireyler yaşamları boyunca bilgiyi edinme ve kullanma gereksinimi duymaktadır. Çağımız teknoloji ve bilgi çağı olarak nitelendirildiği için bilgiyi edinmek internet kanalları ile daha kolay bir hal almıştır. Birçok kişinin evinde ya da hane dışında internet erişimine kolayca ulaşabildiğini bilmekle birlikte internetin kullanım yaşları da artık çok düşük düzeydedir. Bundan dolayı bireylerde bilgi arayışı ve bunu kullanma isteği var oldukça dijital kullanım oranları da bu doğrultuda

yukarı yönlü bir artış gösterecektir. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.

- Finansal davranış ile finansal tutum arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,418$ olduğundan orta derecede pozitif korelasyon vardır. Finansal davranış ile finansal tutum arasındaki ilişki ise aynı yönlü olarak ifade edilmektedir. Yani bir değişken artar ya da azalırsa diğeri de aynı yönlü artıp azalmaktadır. Tutum ile davranış kavramlarına baktığımız zaman genel anlamla uyum içinde oldukları bilinmektedir fakat bazen bireyler düşündüklerini uygulamaktan kaçınmaktadır. Çoğunlukla çevre yapısı, gelenek ve göreneklerimiz de tutumun davranışlara yansımaları etkileyen koşullar olarak kabul edilmektedir. p değerinin 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.
- Finansal tutum ile finansal dijital tutum arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,901$ olduğundan güçlü derecede korelasyon vardır. Finansal tutum ile finansal dijital tutum arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani bir değişken artar ya da azalırsa diğeri de aynı yönlü artıp azalmaktadır. Bireylerin düşüncelerinde yer alan fikirlerinin ya da isteklerinin ne olduğuna dair bilgi sahibi olmak birey istemedikçe bilmek imkansızdır. Fakat bilgi ile bireylerin düşüncelerine yön verebilmek mümkündür. Örneğin orta yaş ve üzeri bireylere faturalarını internet bankacılığı ile kolaylıkla ve masrafsız ödenebileceği bilgisini sunduğumuzda kendi kişisel rahatlığı açısından dijital kullanıma yönlendirmek mümkün olabilir. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.
- Finansal tutum ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,770$ olduğundan güçlü pozitif korelasyon vardır. Finansal tutum ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani bir değişken artar ya da azalırsa diğeri de aynı yönlü artıp azalmaktadır. Teknoloji çağında yaşanan yeni gelişmelerle ve pandemi döneminin kendisini göstermesiyle birlikte bireyler daha önce yalnızca şube kanalı ile gerçekleştirebildiği işlemlerini artık internet bankacılığıyla birlikte zamandan da tasarruf sağlayarak kolayca gerçekleştirebilmektedir. Günümüzde neredeyse tüm bankalar bankacılık işlemlerinin

kolaylaştırılması ve güvenilir olması için dijital işlemlerine yatırımlarını yapmaktadır. Bu durum da bireyleri dijital kullanıma yönlendirmektedir. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.

- Finansal davranış ile finansal dijital tutum arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,336$ olduğundan orta derece pozitif korelasyon vardır. Finansal davranış ile finansal dijital tutum arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani bir değişken artar ya da azalırsa diğeri de aynı yönlü artıp azalmaktadır. Günümüzde finansal işlemler ile aktif bir şekilde ilgilenen bireyler, bankacılık işlemlerini pratik ve güvenilir bir biçimde yapmak istemektedir. Bu duruma en kolay erişim yolu ise internet kanallarıdır. Bu yüzden anlık olarak al-sat işlemleri ile uğraşan bireyler herhangi bir sorunla karşılaştıklarında ise dijital bankacılığa başvurumaktadırlar. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.
- Finansal davranış ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,215$ olduğundan zayıf derecede pozitif korelasyon vardır. Finansal davranış ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani bir değişken artar ya da azalırsa diğeri de aynı yönlü artıp azalmaktadır. Finansal alanda bilgi sahibi olan bireyler tasarruf yapma veya yatırım yapma gibi konulara eğilimleri yüksektir. Bu nedenle kazançlarını değerlendirebilecekleri kanallar arayışı içindedir. Örneğin birey parasını altın ile değerlendirmek istediğinde yatırımını internet takibi ile sağlayabilmektedir. Ancak pandemi sürecinde ekonomi ve finans piyasalarında yaşanan dalgalanmalar nedeniyle yatırımlarını bekleten veya elinde tutan bireylerin sayısı yavaş yavaş kendini göstermektedir. p değeri 0,05'ten büyük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlı değildir.
- Finansal dijital tutum ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,857$ olduğundan güçlü pozitif korelasyon vardır. Finansal dijital kullanım ile finansal dijital tutum arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani bir değişken artar ya da azalırsa diğeri de aynı yönlü artıp azalmaktadır. Günümüzde internetin yaşamımızın neredeyse her yerinde ve

dijitalleşmede yaşanan artışlarla beraber dijital kullanım da artış göstermektedir. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.

Güvenilirlik analizi

Tablo 13. Güvenirlilik analizi

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
0,960	0,954	37

Veri toplama aracı olarak Finansal Okuryazarlık ve Dijitalleşme ölçeğinde Kaya (2020) tarafından geliştirilen ve güvenilirliği test edilen anket çalışması kullanılmıştır. Anket formu 408 kişiye uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programında test edilerek Güvenilirlik katsayısı olan Cronbach Alpha değeri 0,960 olarak bulunmuştur.

Frekans analizi

Frekans analizi, verilerde gözlem sıklığını ve yüzde dağılımlarını görmemizi sağlayan bir istatistiksel analiz yöntemidir. Anketlerde bulunan demografik faktörleri, anketin maddelerini ve kategorik çalışma sorularını değerlendirmede frekans analizi kullanılmaktadır.

Demografik sorulara uygulanan frekans analizi

Tablo 14. Üniversite öğrencilerinin cinsiyet yüzde dağılımları

	Sayı	Yüzde
Kadın	159	39,0
Erkek	249	61,0
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %61'i erkek ve %39'unu kadın oluşturmaktadır.

Tablo 15. Öğrencilerin eğitim gördükleri üniversitelere göre yüzde dağılımları

	Sayı	Yüzde
Atılım Üniversitesi	76	18,6
Çankaya Üniversitesi	136	33,3
Gazi Üniversitesi	107	26,2
Ankara Üniversitesi	45	11,0
Diğer	44	10,8
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %18,6'sını Atılım Üniversitesi, %33,3'ünü Çankaya Üniversitesi, %26,2'sini Gazi Üniversitesi, %11'ini Ankara Üniversitesi oluşturmaktadır. Kalan %10,8'i ise Diğer seçeneğini işaretlemiştir.

Tablo 16. Üniversite öğrencilerinin bölümlerine göre yüzde dağılımları

	Sayı	Yüzde
Endüstri Mühendisliği	120	29,4
Elektrik-Elektronik Mühendisliği	41	10,0
İnşaat Mühendisliği	71	17,4
Mimarlık	72	17,6
İç Mimarlık	54	13,2
Diğer	50	12,3
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %29,4'ünü Endüstri Mühendisliği bölümü, %10'unu Elektrik Elektronik Mühendisliği bölümü, %17,4'ünü İnşaat Mühendisliği Bölümü, %17,6'sını Mimarlık Bölümü, %13,2'sini İç Mimarlık bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Kalan öğrencilerin %12,3'ü ise Diğer seçeneğini işaretlemiştir.

Tablo 17. Üniversite öğrencilerinin aylık toplam gelirlerine göre yüzde dağılımları

	Sayı	Yüzde
0-900 TL	108	26,5
901-2000 TL	204	50,0
2001-3000 TL	64	15,7
3001 TL ve üzeri	32	7,8
Toplam	408	100

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %26,5'inin aylık toplam geliri 0-900 TL, %50'sinin aylık toplam geliri 901-2000 TL, %15,7'sinin aylık toplam geliri 2001-3000 TL iken %7,8'inin ise 3001 TL ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 18. Üniversite öğrencilerinin aylık harcama düzeylerine göre yüzde dağılımları

	Sayı	Yüzde
0-400 TL	101	24,8
401-800 TL	208	51,0
801-1500 TL	65	15,9
1501 TL ve üzeri	34	8,3
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %24,8'inin aylık harcama düzeyi 0-400 TL, %51'inin aylık harcama düzeyi 401-800 TL, %15,9'unun aylık harcama düzeyi 801-1500 TL iken kalan %8,3'ünün aylık harcama düzeyi 1501 TL ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 19. Üniversite öğrencilerinin eğitimlerinde finans vb. ders alımlarının yüzde dağılımları

	Sayı	Yüzde
Evet	99	24,3
Hayır	309	75,7
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %75,7'si Finans vb. ders almadıklarını ifade ederken %24,3'ü Finans vb. ders aldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 20. Üniversite öğrencilerinin finansal ve ekonomik gelişmelerini nereden takip ettiklerini gösteren yüzde dağılımı

	Sayı	Yüzde
Gazete	0	0,0
Dergi	29	7,1
Kitap	62	15,2
Televizyon	69	16,9
İnternet	248	60,8
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %7,1'i ekonomik ve finansal gelişmeleri dergi aracılığıyla, %15,2'si kitap aracılığıyla, %16,9'u televizyon aracılığıyla, %60,8'i ise internet aracılığıyla takip etmektedir. Ekonomik ve finansal gelişmeleri gazete aracılığıyla takip eden bulunmamaktadır.

Tablo 21. Üniversite öğrencilerinin çocukluk döneminde bir işte çalıştıklarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Evet	81	19,9
Hayır	327	80,1
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %19,9'u çocukluk döneminde bir işte çalıştıklarını ifade ederken %80,1'i herhangi bir işte çalışmamıştır.

Tablo 22. Üniversite öğrencilerinin ailelerinin gelir durumunu gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Evet	29	7,1
Hayır	307	75,2
Kısmen	72	17,6
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %75,2 oranında Hayır seçeneği ile ailesinin düzenli bir geliri/işi olduğunu ifade ederken, %17,6'sı Kısmen bir geliri/işi olduğunu ifade etmektedir. Kalan %7,1'i ise Evet seçeneğini işaretleyerek ailesinin düzenli bir geliri/işi olmadığını ifade etmektedir.

Finansal okuryazarlık ve dijitalleşme ölçeğine uygulanan frekans analizi

Tablo 23. Üniversite öğrencilerinin enflasyon oranındaki değişimleri anlayabilme durumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	22	5,4
Katılmıyorum	61	15,0
Kararsızım	36	8,8
Katılıyorum	74	18,1
Kesinlikle Katılıyorum	215	52,7
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %52,7 oranında çoğunluğu oluşturan dilimi enflasyon oranlarındaki değişimlerin ne ifade ettiğini Kesinlikle Katılıyorum seçeneğini işaretleyerek anladıklarını ifade ederken, %5,4'ü bu duruma kesinlikle katılmadıklarını ifade etmiştir.

Tablo 24. Üniversite öğrencilerinin dış ekonomik gelişmeleri yorumlayabilme durumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	19	4,7
Katılmıyorum	35	8,6
Kararsızım	73	17,9
Katılıyorum	92	22,5
Kesinlikle Katılıyorum	189	46,3
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %46,3'ü dış ekonomik gelişmelerin ülke ekonomisine yansımalarını yorumlayabiliyor iken %4,7'si yorumlayamadıklarını ifade etmektedir.

Tablo 25. Üniversite öğrencilerinin faiz oranlarını yorumlayabilme durumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,5
Katılmıyorum	35	8,6
Kararsızım	65	15,9
Katılıyorum	72	17,6
Kesinlikle Katılıyorum	234	54,7
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %54,7 oranı ile çoğunluğu oluşturan kısmi faiz oranlarının piyasaya etkisini anlayabildiğini ifade ederken %5'lik kısmı bu durumu anlayamadıklarını ifade etmektedir.

Tablo 26. Üniversite öğrencilerinin gelir dağılımı-ekonomi ilişkisini yorumlayabilme durumunu gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,5
Katılmıyorum	60	14,7
Kararsızım	37	9,1
Katılıyorum	73	17,9
Kesinlikle Katılıyorum	236	57,8
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %57,8'i gelir dağılımı-ekonomi ilişkisini anlayabildiklerini ifade ederken %5'lik kısmı ise gelir dağılımı-ekonomi ilişkisinin ne ifade ettiğini yorumlayamadıklarını söylemiştir.

Tablo 27. Üniversite öğrencilerinin fayda-maliyet karşılaştırabilme durumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	11	2,7
Katılmıyorum	264	64,7
Kararsızım	18	4,4
Katılıyorum	75	18,4
Kesinlikle Katılıyorum	40	9,8
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %67,4'si ekonomik tercihlerinin fayda ve maliyetlerini karşılaştıramadıklarını ifade ederken %28,2'si ekonomik tercihlerinde fayda ve maliyet karşılaştırma yapabildiklerini ifade etmektedir.

Tablo 28. Üniversite öğrencilerinin finansal olayları takip etme durumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	43	10,5
Kararsızım	64	15,7
Katılıyorum	243	59,6
Kesinlikle Katılıyorum	57	14,0
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %59,6'sı ülkemizde ve dünyada gelişen finansal olayları takip ettiklerini ifade ederken sadece %2'lik kısmı bu duruma katılmamaktadır.

Tablo 29. Üniversite öğrencilerinin finansal hedefler belirleyebilme durumunu gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	20	4,9
Katılmıyorum	260	63,7
Kararsızım	74	18,1
Katılıyorum	41	10,0
Kesinlikle Katılıyorum	13	3,2
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %63,7'si harcama yönetimlerini etkileyen uzun vadeli finansal hedefler belirleyemediklerini ifade ederken %3,2'si uzun vadeli finansal hedefler belirleyebildiklerini ifade etmektedir.

Tablo 30. Üniversite öğrencilerinin harcama planlaması yapabilme durumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	4	1,0
Katılmıyorum	34	8,3
Kararsızım	26	6,4
Katılıyorum	138	33,8
Kesinlikle Katılıyorum	206	50,5
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %50,5'i harcamalarını bir plan dahilinde takip ettiklerini ifade ederken %1'lik dilimi bu duruma katılmadıklarını ifade etmektedir.

Tablo 31. Üniversite öğrencilerinin finansal bilgi-finansal davranış görüşünü ifade eden yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	0,7
Katılmıyorum	2	0,5
Kararsızım	34	8,3
Katılıyorum	165	40,4
Kesinlikle Katılıyorum	204	50,0
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %50'si finansal bilginin artması finansal durumu olumlu etkiler görüşüne katılırken %5'i bu görüşe katılmadıklarını ifade etmektedir.

Tablo 32. Üniversite öğrencilerinin finansal bilgi ihtiyaçlarını internet aracılığıyla karşılama durumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,5
Katılmıyorum	35	8,6
Kararsızım	10	2,5
Katılıyorum	112	27,5
Kesinlikle Katılıyorum	249	61,0
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %61'i finansal bilgi ihtiyacında internet kanalından yararlandığını ifade ederken %5'i bu duruma katılmadıklarını söylemektedir.

Tablo 33. Üniversite öğrencilerinin bankacılık uygulamasının kullanımına yönelik durumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	19	4,7
Kararsızım	2	0,5
Katılıyorum	266	65,2
Kesinlikle Katılıyorum	120	29,4
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %65,2'sinin telefonunda en az bir bankanın bankacılık uygulamasının yüklü olduğunu ifade ederken %2'si bu duruma katılmadıklarını ifade etmektedir.

Tablo 34. Üniversite öğrencilerinin finansal işlemlerdeki akıllı uygulamalara tutumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	20	4,9
Katılmıyorum	34	8,3
Kararsızım	63	15,4
Katılıyorum	90	22,1
Kesinlikle Katılıyorum	201	49,3
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %49,3'ü finansal işlemlerdeki akıllı uygulamaları güvenli bulurken %4,9'u bu duruma katılmadıklarını ifade etmektedir.

Tablo 35. Üniversite öğrencilerinin dijital bankacılıkta finansal bilgiye karşı tutumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	38	9,3
Katılmıyorum	65	15,9
Kararsızım	4	1,0
Katılıyorum	212	52,0
Kesinlikle Katılıyorum	89	21,8
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %52'si dijital bankacılık işlemlerini yapabilmek için daha fazla finansal bilgiye sahip olması gerektiğini ifade ederken %9,3'ü bu duruma katılmadıklarını ifade etmektedir.

Tablo 36. Üniversite öğrencilerinin dijital bankacılıkta ürün çeşitliliğine karşı tutumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,5
Katılmıyorum	37	9,1
Kararsızım	62	15,2
Katılıyorum	198	48,5
Kesinlikle Katılıyorum	109	26,7
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %48,5'i dijital bankacılığın kişilerin finansal ürün çeşitliliklerini arttırdığını ifade ederken %5'i bu duruma katılmadıklarını ifade etmektedir.

Tablo 37. Üniversite öğrencilerinin sigortacılık işlemlerinde dijital kanallara tutumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	38	9,3
Katılmıyorum	60	14,7
Kararsızım	16	3,9
Katılıyorum	268	65,7
Kesinlikle Katılıyorum	26	6,4
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %65,7'si sigortacılık işlemlerini dijital kanallar aracılığıyla gerçekleştirdiklerini ifade ederken %9,3'ü bu duruma katılmadıklarını ifade etmektedir.

Tablo 38. Üniversite öğrencilerinin finansal dijitalleşme ile finansal bilgi ilişkisine tutumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,5
Katılmıyorum	40	9,8
Kararsızım	61	15,0
Katılıyorum	61	15,0
Kesinlikle Katılıyorum	244	59,8
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %59,8'i finansal işlemlerde dijitalleşmenin artması finansal bilgi düzeyini olumlu etkiler görüşüne katıldıklarını ifade ederken %5'i bu görüşe katılmadıklarını ifade etmektedir.

Tablo 39. Üniversite öğrencilerinin paralarını idare etme şekline göre tutumlarını gösteren yüzde analizi

	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,5
Katılmıyorum	34	8,3
Kararsızım	62	15,2
Katılıyorum	213	52,2
Kesinlikle Katılıyorum	97	23,8
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin %52,2'si paramı idare etme şekillerinin geleceklerini belirleyeceği görüşüne katılırken %5'i bu görüşe katılmamaktadır.

Pandemi sürecinde finansal okuryazarlık ve dijitalleşme ölçeğine uygulanan frekans analizi

Tablo 40. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde maddi tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	36	8,8
Katılmıyorum	63	15,4
Kararsızım	9	2,2
Katılıyorum	285	69,9
Kesinlikle Katılıyorum	15	3,7
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	5	1,2
Kararsızım	37	9,1
Katılıyorum	70	17,2
Kesinlikle Katılıyorum	295	72,3
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencileri pandemi öncesi dönemde alışveriş yaparken fiyat kıyaslamasını %73,6 oranında yaptıklarını ifade ederken pandemi döneminde bu oran %89,5'e çıkmıştır. Bu durumda üniversite öğrencilerinin alışveriş yaparken fiyat kıyaslaması yapma oranı pandemi dönemiyle artış göstermiştir.

Tablo 41. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde finansal durumlarını dikkate alma düzeylerini gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	44	10,8
Katılmıyorum	265	65,0
Kararsızım	41	10,0
Katılıyorum	52	12,7
Kesinlikle Katılıyorum	6	1,5
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	8	2,0
Kararsızım	60	14,7
Katılıyorum	78	19,1
Kesinlikle Katılıyorum	261	64,0
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde bir şey satın alırken finansal durumunu dikkate alma oranı %14,2 iken pandemi döneminde bu durum %83,1 oranında artış göstermiştir. Bu doğrultuda öğrenciler bir şey satın alırken pandemi öncesi dönemde finansal durumlarına dikkat etmezken pandemi dönemiyle birlikte finansal durumlarını ön planda tuttıkları gözlemlenmiştir.

Tablo 42. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde finansal hedef belirleme tutumunu gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	1,2
Katılmıyorum	215	52,7
Kararsızım	24	5,9
Katılıyorum	155	38,0
Kesinlikle Katılıyorum	9	2,2
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	57	14,0
Kararsızım	37	9,1
Katılıyorum	20	4,9
Kesinlikle Katılıyorum	293	71,8
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisi pandemi öncesi dönemde gelecek için finansal hedefler belirlemek önemlidir ifadesine katılım sağlayanlar %40,2 oranında iken pandemi döneminde bu oran %76,7 yükselmiştir. Bu bağlamda pandemi dönemiyle birlikte öğrencilerin gelecekleri için finansal hedeflerini belirlemeye odaklarının artış sağladığı gözlemlenmektedir.

Tablo 43. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde tasarruf etme durumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	23	5,6
Katılmıyorum	269	65,9
Kararsızım	37	9,1
Katılıyorum	71	17,4
Kesinlikle Katılıyorum	8	2,0
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	41	10,0
Kararsızım	0	0,0
Katılıyorum	155	38,0
Kesinlikle Katılıyorum	211	51,7
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisi pandemi öncesi dönemde aylık tasarruf etmek önemlidir ifadesine %19,4'ü katılım sağlarken pandemi döneminde bu oran %89,7'ye yükselmiştir. Bu bağlamda pandemi süreciyle birlikte üniversite öğrencilerinin aylık para tasarrufu etmenin önemine olan tutumlarında artış sağladıkları gözlemlenmektedir.

Tablo 44. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde aylık harcama planlarının durumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	42	10,3
Kararsızım	219	53,7
Katılıyorum	141	34,6
Kesinlikle Katılıyorum	5	1,2
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,5
Katılmıyorum	61	15,0
Kararsızım	35	8,6
Katılıyorum	32	7,8
Kesinlikle Katılıyorum	278	68,1
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde aylık harcama planına sahip olmak önemlidir ifadesine katılım sağlayanlar %35,8 iken pandemi döneminde bu oran %75,8'e çıkmıştır. Bu bağlamda üniversite öğrencileri pandemi süreciyle birlikte aylık harcama planlarını belirlemeye yönelik tutumlarında artış sağladıkları gözlemlenmektedir.

Tablo 45. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde beklenmedik durumlardaki tasarruf tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0,0
Katılmıyorum	218	53,4
Kararsızım	44	10,8
Katılıyorum	138	33,8
Kesinlikle Katılıyorum	8	2,0
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	60	14,7
Kararsızım	35	8,6
Katılıyorum	20	4,9
Kesinlikle Katılıyorum	292	71,6
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde beklenmedik durumlar için kenara para koyulması önemlidir ifadesine %35,8'i katılım sağlıyor iken pandemi döneminde bu oran %76,5'e çıkmıştır. Bu bağlamda üniversite öğrencileri pandemi süreciyle birlikte beklenmedik durumlar karışığında kenara para koyulmasının önemine yönelik tutumlarında artış gözlemlenmektedir.

Tablo 46. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde düzenli tasarruf yapılmasına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	274	67,2
Kararsızım	27	6,6
Katılıyorum	100	24,5
Kesinlikle Katılıyorum	6	1,5
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	0,7
Katılmıyorum	60	14,7
Kararsızım	36	8,8
Katılıyorum	80	19,6
Kesinlikle Katılıyorum	229	56,1
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde düzenli olarak tasarruf yapmak önemlidir ifadesine katılım oranı %26 iken pandemi döneminde bu oran %75,7'dir. Bu bağlamda pandemi süreciyle birlikte üniversite öğrencilerinin düzenli olarak tasarruf yapmaya yönelik tutumlarında artış gözlemlenmektedir.

Tablo 47. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde ürün tercihlerine yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	34	8,3
Katılmıyorum	267	65,4
Kararsızım	24	5,9
Katılıyorum	73	17,9
Kesinlikle Katılıyorum	10	2,5
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	6	1,5
Kararsızım	38	9,3
Katılıyorum	231	56,6
Kesinlikle Katılıyorum	132	32,4
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde tercih edeceğim ürüne karar verirken ihtiyaçlarımı göz önünde bulundururum ifadesine katılım oranı %20,4 iken pandemi döneminde bu oran %65,9'tur. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin pandemi süreciyle birlikte bir ürün tercih ederken önceliğini ihtiyaçları doğrultusunda belirlediği gözlemlenmektedir.

Tablo 48. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde kredi kartı borçlarını ödeme tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0,0
Katılmıyorum	74	18,1
Kararsızım	65	15,9
Katılıyorum	261	64,0
Kesinlikle Katılıyorum	8	2,0
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	1,2
Katılmıyorum	221	54,2
Kararsızım	48	11,8
Katılıyorum	90	22,1
Kesinlikle Katılıyorum	44	10,8
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde fazladan ödemelerden kaçınmak için kredi kartı borcumu zamanında öderim ifadesine katılım sağlayanların oranı %66 iken pandemi döneminde bu oran %32,9'dur. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin pandemi süreciyle birlikte kredi kartlarının borçlarını zamanında ödemeye yönelik tutumlarında düşüş yaşandığı gözlemlenmiştir.

Tablo 49. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde kişisel harcamalarına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	36	8,8
Katılmıyorum	42	10,3
Kararsızım	246	60,3
Katılıyorum	75	18,4
Kesinlikle Katılıyorum	9	2,2
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	9	2,2
Katılmıyorum	68	16,7
Kararsızım	5	1,2
Katılıyorum	77	18,9
Kesinlikle Katılıyorum	249	61,0
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde kişisel harcamalarını kontrol ederim ifadesine katılım oranı %20,6 iken pandemi döneminde bu oran %79,9'dur. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin pandemi süreciyle birlikte kişisel harcamalarını kontrol etmeye yönelik tutumlarında artış gözlemlenmektedir.

Tablo 50. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde faturalarını ödemelerine yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	56	13,7
Kararsızım	69	16,9
Katılıyorum	275	67,4
Kesinlikle Katılıyorum	7	1,7
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	34	8,3
Katılmıyorum	285	69,9
Kararsızım	8	2,0
Katılıyorum	47	11,5
Kesinlikle Katılıyorum	34	8,3
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde faturalarını zamanında (gecikmesiz) öderim ifadesine katılım oranı %78,9 iken pandemi döneminde bu oran %19,8'tir. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin pandemi süreciyle birlikte faturalarını zamanında ödemeye yönelik göstermiş oldukları tutumda düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir.

Tablo 51. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde fiyat karşılaştırmayı yapmaya yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	4	1,0
Kararsızım	91	22,3
Katılıyorum	300	73,5
Kesinlikle Katılıyorum	12	2,9
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	4	1,0
Katılmıyorum	34	8,3
Kararsızım	7	1,7
Katılıyorum	77	18,9
Kesinlikle Katılıyorum	286	70,1
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde büyük tutarlı bir satın alma yapmadan önce internet üzerinden fiyat karşılaştırması yaparım ifadesine katılım oranı %76,4 iken pandemi döneminde bu oran %89'dur. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin pandemi süreciyle birlikte fiyat karşılaştırması yapmalarına yönelik göstermiş oldukları tutumlarında artış yaşandığı gözlemlenmektedir.

Tablo 52. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde taksitli satın almaya yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	0,7
Katılmıyorum	68	16,7
Kararsızım	65	15,9
Katılıyorum	267	65,4
Kesinlikle Katılıyorum	5	1,2
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	0,7
Katılmıyorum	3	0,7
Kararsızım	12	2,9
Katılıyorum	98	24,0
Kesinlikle Katılıyorum	292	71,6
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde taksitli satın almada, internet üzerinden uygun kredi tekliflerini karşılaştırmam ifadesine katılım oranı %66,6 iken pandemi döneminde bu oran %95,6'dır. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin pandemi süreciyle birlikte taksitli satın almaya yönelik kredi tekliflerini değerlendirmeye yönelik tutumlarında artış gözlemlenmektedir.

Tablo 53. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde bankacılık işlemlerini ATM kanalı ile yapmasına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizleri

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	6	1,5
Katılmıyorum	42	10,3
Kararsızım	36	8,8
Katılıyorum	302	74,0
Kesinlikle Katılıyorum	22	5,4
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	2,5
Katılmıyorum	39	9,6
Kararsızım	235	57,6
Katılıyorum	25	6,1
Kesinlikle Katılıyorum	99	24,3
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde bankacılık işlemlerini ATM kanalı ile yaparım ifadesine katılım oranları %79,4 iken pandemi döneminde bu oran %30,4'tür. Bu bağlamda pandemi süreciyle birlikte öğrencilerin bankacılık işlemlerini ATM kanalı ile yapmaya karşı göstermiş oldukları tutumda düşüş gözlemlenmektedir.

Tablo 54. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde bankacılık işlemlerini internet veya mobil bankacılık kanalı ile yapmasına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizleri

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	33	8,1
Katılmıyorum	299	73,3
Kararsızım	44	10,8
Katılıyorum	26	6,4
Kesinlikle Katılıyorum	6	1,5
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	6	1,5
Kararsızım	10	2,5
Katılıyorum	70	17,2
Kesinlikle Katılıyorum	321	78,7
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde bankacılık işlemlerini internet veya mobil bankacılık kanalı ile yaparım ifadesine katılım oranları %7,9 iken pandemi döneminde bu oran %95,9'dur. Bu bağlamda pandemi süreciyle birlikte öğrencilerin bankacılık işlemlerini internet veya mobil bankacılık kanalı ile yapmaya karşı göstermiş oldukları tutumda yüksek oranda artış gözlemlenmektedir.

Tablo 55. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde bankacılık işlemlerini şube kanalı ile yapmasına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizleri

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	5	1,2
Katılmıyorum	16	3,9
Kararsızım	76	18,6
Katılıyorum	276	67,6
Kesinlikle Katılıyorum	35	8,6
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	283	69,4
Katılmıyorum	14	3,4
Kararsızım	97	23,8
Katılıyorum	5	1,2
Kesinlikle Katılıyorum	9	2,2
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde bankacılık işlemlerini şube aracılığı ile yaparım ifadesine katılım oranları %76,2 iken pandemi döneminde bu oran %3,4'tür. Bu bağlamda pandemi süreciyle birlikte öğrencilerin bankacılık işlemlerini şube aracılığı ile gerçekleştirmeye karşı göstermiş oldukları tutumda yüksek oranda düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir.

Tablo 56. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde finansal işlemlerinde gelecekte dijital kanalların kullanımına yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	3	0,7
Katılmıyorum	276	67,6
Kararsızım	92	22,5
Katılıyorum	25	6,1
Kesinlikle Katılıyorum	12	2,9
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	4	1,0
Katılmıyorum	3	0,7
Kararsızım	59	14,5
Katılıyorum	47	11,5
Kesinlikle Katılıyorum	295	72,3
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde gelecekte finansal işlemlerin tamamen dijital kanallardan yapılacağını düşünüyorum ifadesine katılım oranları %9 iken pandemi döneminde bu oran %83,8'dir. Bu bağlamda pandemi süreciyle birlikte öğrencilerin dijital kanalların gelecekte finansal işlemlerin tamamen dijital kanallar aracılığıyla yapılmasına yönelik göstermiş oldukları tutumda yüksek oranda artış yaşandığı gözlemlenmektedir.

Tablo 57. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde finansal işlemlerinde dijital kanallara yönelik tutumlarını gösteren yüzde analizi

Pandemi Öncesi Dönem	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,5
Katılmıyorum	225	55,1
Kararsızım	113	27,7
Katılıyorum	49	12,0
Kesinlikle Katılıyorum	19	4,7
Toplam	408	100,0

Pandemi Dönemi	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,2
Katılmıyorum	4	1,0
Kararsızım	2	0,5
Katılıyorum	60	14,7
Kesinlikle Katılıyorum	341	83,6
Toplam	408	100,0

Araştırmaya katılan 408 üniversite öğrencisinin pandemi öncesi dönemde dijital bankacılığın finansal işlemlerin daha pratik ve ulaşılabilir olmasını sağlayacağını düşünüyorum ifadesine katılım oranları %16,7 iken pandemi döneminde bu oran %98,3'tür. Bu bağlamda pandemi süreciyle birlikte öğrencilerin dijital bankacılığın finansal işlemlerde kolaylık sağlayabileceğine yönelik göstermiş oldukları tutumda yüksek oranda artış yaşandığı gözlemlenmektedir.

Hipotezlerin test edilmesi**Tablo 58.** H1 hipotezinin test edilmesi

H1: Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted Square	R	Std. Error of the Estimate
1	0,775 ^a	0,601	0,600		0,50441

a. Predictors: (Constant), bilgi

SPSS programı ile yapılan Regresyon analizine göre R Square değerine baktığımızda Finansal bilgi, finansal tutumun yüzde 60'ını etkilemektedir.

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	155,790	1	155,790	612,322	<,001 ^b
	Residual	103,296	406	0,254		
	Total	259,086	407			

a. Dependent Variable: tutum

b. Predictors: (Constant), bilgi

Yine SPSS programı ile yapılan Regresyon testine göre Significant değeri 0,05'ten küçük olduğu için anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir.

Bu durumda H1 hipotezi kabul edilir.

Tablo 59. H2 hipotezinin test edilmesi

H2: Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal bilgileri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	0,640 ^a	0,409	0,408	,52395

a. Predictors: (Constant), dijital kullanım

SPSS programı ile yapılan Regresyon analizine göre R Square değerine baktığımızda Finansal dijital kullanım, finansal bilginin yüzde 40'ını etkilemektedir.

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	155,790	1	155,790	612,322	<,001 ^b
	Residual	103,296	406	0,254		
	Total	259,086	407			

a. Dependent Variable: tutum

b. Predictors: (Constant), bilgi

SPSS programı ile yapılan Regresyon testine göre Significant değeri 0,05'ten küçük olduğu için anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda H2 hipotezi kabul edilir.

Tablo 60. H3 hipotezinin test edilmesi

H3: Öğrencilerin finansal tutumlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted Square	R	Std. Error of the Estimate
1	0,418 ^a	0,175	0,173		0,33148

a. Predictors: (Constant), tutum

SPSS programı ile yapılan Regresyon analizine göre R Square değerine baktığımızda Finansal tutum, finansal davranışların yüzde 18'ini etkilemektedir.

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	9,445	1	9,445	85,958	<,001 ^b
	Residual	44,611	406	0,110		
	Total	54,055	407			

a. Dependent Variable: davranıs

b. Predictors: (Constant), tutum

Yine SPSS programı ile yapılan Regresyon testine göre Significant değeri 0,05'ten küçük olduğu için anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda H3 hipotezi kabul edilir.

Tablo 61. H4 hipotezinin test edilmesi

H4: Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal dijital kullanımları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted Square	R	Std. Error of the Estimate
1	0,857 ^a	0,735	0,735		0,32985

a. Predictors: (Constant), dijtutum

SPSS programı ile yapılan Regresyon analizine göre R Square değerine baktığımızda Finansal dijital tutum, finansal dijital kullanımların yüzde 74'ünü etkilemektedir.

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	122,680	1	122,680	1127,574	<,001 ^b
	Residual	44,173	406	0,109		
	Total	166,853	407			

a. Dependent Variable: dijkullanm

b. Predictors: (Constant), dijtutum

Yine SPSS programı ile yapılan Regresyon testine göre Significant değeri 0,05'ten küçük olduğu için anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda H4 hipotezi kabul edilir.

Tablo 62. H5 hipotezinin test edilmesi

H5: Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	0,075 ^a	0,006	0,003	0,36386

a. Predictors: (Constant), dijikullanm

SPSS programı ile yapılan Regresyon analizine göre R Square değerine baktığımızda Finansal dijital kullanım, finansal davranışların yüzde 0'ını etkilemektedir.

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	0,304	1	0,304	2,294	,131 ^b
	Residual	53,752	406	0,132		
	Total	54,055	407			

a. Dependent Variable: davranıs

b. Predictors: (Constant), dijikullanm

Yine SPSS programı ile yapılan Regresyon testine göre Significant değeri 0,05'ten büyük olduğu için anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda H5 hipotezi reddedilir.

Tablo 63. H6 hipotezinin test edilmesi

H6: Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal tutumları üzerinde anlamlı etkisi vardır.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	0,901 ^a	0,811	0,811	,34696

a. Predictors: (Constant), dijtutum

SPSS programı ile yapılan Regresyon analizine göre R Square değerine baktığımızda Finansal dijital tutum, finansal tutumların yüzde 81'ini etkilemektedir.

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	210,211	1	210,211	1746,184	<,001 ^b
	Residual	48,876	406	0,120		
	Total	259,086	407			

a. Dependent Variable: tutum

b. Predictors: (Constant), dijtutum

Yine SPSS programı ile yapılan Regresyon testine göre Significant değeri 0,05'ten küçük olduğu için anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda H6 hipotezi kabul edilir.

Tablo 64. H7 hipotezinin test edilmesi

H7: Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted Square	R	Std. Error of the Estimate
1	0,175 ^a	0,031	0,028		,35925

a. Predictors: (Constant), bilgi

SPSS programı ile yapılan Regresyon analizine göre R Square değerine baktığımızda Finansal bilgi, finansal davranışların yüzde 3'ünü etkilemektedir.

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,658	1	1,658	12,845	<,001 ^b
	Residual	52,398	406	0,129		
	Total	54,055	407			

a. Dependent Variable: davranıs

b. Predictors: (Constant), bilgi

Yine SPSS programı ile yapılan Regresyon testine göre Significant değeri 0,05'ten küçük olduğu için anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda H7 hipotezi kabul edilir.

Tablo 65. H8 hipotezinin test edilmesi

H8: Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	0,336 ^a	0,113	0,111	,34366

a. Predictors: (Constant), dijytutum

SPSS programı ile yapılan Regresyon analizine göre R Square değerine baktığımızda Finansal dijital tutum, finansal davranışların yüzde 11'ini etkilemektedir.

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	6,107	1	6,107	51,713	<,001 ^b
	Residual	47,948	406	0,118		
	Total	54,055	407			

a. Dependent Variable: davranış

b. Predictors: (Constant), dijytutum

Yine SPSS programı ile yapılan Regresyon testine göre Significant değeri 0,05'ten küçük olduğu için anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda H8 hipotezi kabul edilir.

Tablo 66. H9 hipotezinin test edilmesi

H9: Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,770 ^a	0,592	0,591	,50996

a. Predictors: (Constant), dijikullanm

SPSS programı ile yapılan Regresyon analizine göre R Square değerine baktığımızda Finansal dijital kullanım, finansal tutumların yüzde 59'unu etkilemektedir.

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	153,504	1	153,504	590,272	<,001 ^b
	Residual	105,583	406	0,260		
	Total	259,086	407			

a. Dependent Variable: tutum

b. Predictors: (Constant), dijikullanm

Yine SPSS programı ile yapılan Regresyon testine göre Significant değeri 0,05'ten küçük olduğu için anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda H9 hipotezi kabul edilir.

Tablo 67. H10 hipotezinin test edilmesi

H10: Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal dijital tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted Square	R	Std. Error of the Estimate
1	0,833 ^a	0,694	0,693		0,48148

a. Predictors: (Constant), bilgi

SPSS programı ile yapılan Regresyon analizine göre R Square değerine baktığımızda Finansal bilgi, finansal dijital tutumların yüzde 69'unu etkilemektedir.

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	213,426	1	213,426	920,631	<,001 ^b
	Residual	94,121	406	0,232		
	Total	307,547	407			

a. Dependent Variable: dijtutum

b. Predictors: (Constant), bilgi

Yine SPSS programı ile yapılan Regresyon testine göre Significant değeri 0,05'ten küçük olduğu için anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda H10 hipotezi kabul edilir.

Tablo 68. H11 hipotezinin test edilmesi

H11: Aylık gelir düzeyi ile finansal davranış arasında anlamlı bir farklılık vardır.

ANOVA

davranis

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	20,392	3	6,797	81,578	<,001
Within Groups	33,663	404	0,083		
Total	54,055	407			

SPSS programı ile yapılan Anova testine göre Significant değerine baktığımızda 0,05'ten küçük olduğu için anlamlıdır. Aylık gelir düzeyi ile finansal davranış arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu durumda H11 hipotezi kabul edilir.

Tablo 69. H12 hipotezinin test edilmesi

H12: Cinsiyet ile finansal tutum arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				95% Confidence Interval of the Difference			
		F	Sig.	t	df	Significance One- Sided p	Significance Two- Sided p	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
tutum	Equal variances assumed	759,437	<,001	17,998	406	<,001	<,001	1,08852	,06048	,96963	1,20742
	Equal variances not assumed			14,924	176,081	<,001	<,001	1,08852	,07294	,94458	1,23247

SPSS programında yapılan T-Testi 'ne göre Significant değeri 0,05'ten küçük olduğu için anlamlı bir farklılık vardır. Bu sebepten dolayı H12 hipotezi kabul edilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihsel süreç boyunca okuryazarlık kavramı başlarda ancak okuma yazma kabiliyetine sahip olmak olarak ifade edilirken, günümüzde birçok bilginin de öneminin artması sebebiyle çeşitli alanlarda farklı bilgi düzeylerine ulaşabilme yeterliliğini ifade etmektedir. Finansal okuryazarlık veya teknoloji okuryazarlığı ise değişen okuryazarlık tanımlarına örnek olarak gösterilebilmektedir.

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve internet kullanım oranlarının artmasıyla birlikte dijitalleşme yaşamımızın her alanında kendini göstermeye başlamıştır. Haberleri takip etmek, market alışverişi yapmak, yemek siparişi vermek gibi gündelik hayatımızda yer alan kolay işlemlerde bile internette faydalanılmaktadır. Bu süreç içerisinde yine gelişen teknolojinin finansal işlemlerde kullanımı ve katkısı göz ardı edilmez seviyelere ulaşmıştır. Fakat finansal işlemlerde teknolojinin kullanım düzeyleri ve dijital kullanıma yönelik tutumların etkilendiği farklı faktörler bulunmaktadır. Örneğin kişilerin edinmiş oldukları finansal bilgi düzeyi, finansal davranışlarının temelini meydana getiren finansal tutumla olarak ifade edilebilir.

Finansal okuryazarlığı finansal sistem olarak değerlendirdiğimizde, finansal okuryazarlık ile dijital okuryazarlık kavramları ön plana çıkmaktadır. Bunun nedeni bugünün koşullarında temel düzeydeki bankacılık işlemlerinden, hisse senetlerine yatırım işlemlerine kadar çoğu işlemler dijital kanallar aracılığıyla yapılabilmektedir. Bu nedenden dolayı finansal okuryazarlıkta sergilenen davranışların, dijitalleşme ile ilişkisi günden güne önem kazanmaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyi üst seviyelerde olan bireylerin, dijital kanalları kullanımlarında yetersiz bilgi ve deneyimlere sahip olmaları, finansal dijitalleşmenin finansal bilgiyi artırmasının önünde engel olarak karşımıza çıkacaktır.

Bu araştırmada günümüzde finansal koşullarda kendini yenileyen ve önem arz eden finansal okuryazarlığı; bilgi, davranış, tutum ve dijitalleşme dahilinde ele alınıp, finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme arasındaki ilişkiyi inceleyerek tüm dünyada ve ülkemizde de kendini gösteren Covid 19 salgını öncesi ve sonrası bireylerin finansal tutum ve davranışlarındaki değişimlerinin finansal okuryazarlık ve dijitalleşmedeki

etkileri değerlendirilmiştir. Araştırma Ankara ilinde eğitim gören Mühendislik ve Mimarlık Fakültelerinde okuyan üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Yapısal eşitlik modelinin kurulmasında literatürde yer alan farklı bilimsel araştırmalardan yararlanılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin finansal işlemlerini gerçekleştirmek için tercih ettikleri dijital kanal kullanımları, finansal bilgilerini ve finansal tutumlarını etkilemektedir. Bu koşulları etki derecelerine göre sıralarsak, finansal dijital kullanım en çok finansal dijital tutumu sonrasında ise finansal bilgiyi etkilemektedir. Bu durumda bireylerin finansal işlemlerindeki edindikleri alışkanlıkları finansal tutumlarını etkilediğini söyleyebiliriz. Finansal bilgiye sahip olmak dijital kanalları kullanabilmek için yeterli değildir. Teknolojiyi kullanım yeteneği finansal işlemlerin dijital kanallar aracılığıyla gerçekleştirilmesinde büyük önem arz etmektedir. Örneğin dijital kanallar aracılığıyla bankalar tarafından gerçekleştirilen havale işlemlerinde kesintisiz işlem yapılabileceği bilgisine sahip olan kişi, mobil bankacılık uygulamasını kullanamıyorsa işlemini gerçekleştiremeyecektir. Ancak günümüzde teknolojinin de beraberinde getirdiği kolaylıklar ve yakın çevre ve devlet destekleri ile bilgiye kolaylıkla erişerek, bu bilgiyi kullanabilmektedir. Finansal işlemlerde günden güne artan dijital kullanımın ve işlem yelpazesinin artması, site üzerinde ve mobil bankacılıkta menülerin kolay ve anlaşılır olması finansal bilgiye erişimi kolaylaştırmaktadır.

Bu araştırmada ayrıca finansal dijital tutumun, finansal davranışları, tutumu ve finansal dijital tutumu etkilediği görülmüştür. Tutumlar bireylerin davranışlarına rehberlik eden deneyim, alışkanlık ve kültürel açıdan edindikleri algılarıdır. Tutumlar sonradan kazanılan deneyimler sonucu meydana gelir. Bu açıdan teknolojiye var olan hızlı değişimlere bağlı olarak günümüzde güncel bir yapıda var olan finansal dijital tutum geleneksel yapıdaki finansal tutumu etkilemektedir. Tutum ile davranış arasında ilişki olduğu kabul edildiğinde, finansal dijital tutumun finansal davranışlar üzerinde bir etkiye sahip olması gelişen ve dijitalleşen dünya düzeninde kabul edilebilir bir durum olarak kendini gösterecektir. Örneğin daha önce yapmış olduğu bir alışverişten kaynaklı kredi kartı bilgilerini çaldırılmış olan bir bireyin, internet bankalığına karşı

tutumunda güvenilirlik açısından tereddütte olması bireyi mecbur kalmadıkça internet bankacılığını tercih etmemeye sevk edebilir.

Finansal dijitalleşme kavramı finansal okuryazarlığın bileşenlerinde yer alan finansal bilgi, davranış ve tutum kavramlarından etkilenmektedir. Pandemi süreciyle birlikte üniversite öğrencilerinin finansal dijital tutumları, finansal davranış ve tutumlarını pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Örneğin pandemi öncesi dönemde şube veya ATM kanalları ile gerçekleştirdikleri bankacılık işlemlerini pandemi döneminin getirdiği koşullar doğrultusunda internet veya mobil bankacılık aracılığıyla yaptıkları gözlemlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin dijital kanallar yoluyla işlemlerini gerçekleştirmesi beraberinde finansal bilgi düzeylerinde de artış sağlayacaktır. Ayrıca pandemi sürecinin de getirmiş olduğu yeni yaşam şartları ile üniversite öğrencilerinin finansal davranışlarının ve tutumlarının da dijitalleşmeye doğru değişmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşmede üniversite öğrencilerinin eğitim hayatları süresince finans alanında edinmiş oldukları bilgiler ışığında göstermiş oldukları finansal davranışlar ve tutumlar, finansal dijital tutumlarını ve finansal dijital kullanımlarını etkilemektedir. Pandemi süreciyle beraber hayat standartlarında meydana gelen köklü değişimlerle beraber öğrencilerin edinmiş oldukları finansal tutum ve davranışlarında yine finansal dijitalleşmeye olan yönelimleri dikkat çekmektedir.

Gelecekteki finansal okuryazarlık ve dijitalleşme üzerine yapılacak olan araştırmalarda, finansal okuryazarlık ve dijitalleşmede okuryazarlık oranını etkileyebilecek mevcut değişkenleri belirleyerek, ilişkiyi farklı modellerle test etmek ve bunları farklı örneklem gruplarında değerlendirmek finansal okuryazarlık literatürüne önemli bir katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

XXXXXS
GCPS

KAYNAKÇA

- Ağırman, E. ve Akyol, Ő. (2019). *Finansal okuryazarlık* (4. Basım). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Aktaş, B., Yılmaz, M., Kaplan, N. ve ankiri, B. (2017). Application of the Omaha System in the Determination of Healthcare Needs of Individuals Receiving Home Healthcare Services. *SM J Nurs*, 3(1), 1008.
- Aktaş, H. (2015). *Finansal yetkinlik* (5. Basım). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015). Finansal okuryazarlık-finansal bilgi, davranış ve tutum: NevŐehir Hacı BektaŐ Veli Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerine bir uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 585-599.
- Altun A. (2005). *Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar* (1. Basım). Ankara: Anı.
- Altunöz U. ve Altunöz H. (2017). *Davranışsal ekonomi* (1. Basım). Ankara: Seçkin.
- Aslan, A. G. Ö. ve Küçükaksoy, İ. (2006). Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisi üzerine ekonometrik bir uygulama. *Ekonometri ve İstatistik E-Dergisi*, 12(4), 12-28
- Asutay, H. (2009). Elektronik yazın yeni teknolojilerle birlikte yazın dünyasında ortaya çıkan yeni yazınsal tür ve biçimler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 63-86.
- Aydın F. ve Silik Y. (2018). Teknoloji okuryazarlığı: Tarihsel bir betimleme. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 107-126.
- Aytaş, G. ve Kaplan, K. (2017). Medya okuryazarlığı bağlamında yeni okuryazarlıklar. *Ahi Evran Üniversitesi KırŐehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 291-310.
- Baştürk, H. (2019). Sigortacılık sektöründeki dijitalleşme süreci ve sigortacılık eğitimine yansımaları. *International Congresses on Education*, 2(10), 320-328.
- Baysa, E. ve Karaca, S. S. (2016). Finansal okuryazarlık ve banka müşteri segmentasyonları üzerine bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 3(71), 109-126.
- Becel, A. (2013). Bilişim teknolojileri ekseninde yazarlık ve yazma becerileri dersine yönelik bir değerlendirme. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(1), 61-80.
- Bilik, M. ve Aydın, Ü. (2018). Finansal hizmetlerde dijital dönüşüm ve etkileri. *3rd International Congress on Economics, Finance and Energy*, 12(4), 22-45.
- Binark, M. ve Bek, M. G. (2010). *Eleştirel medya okuryazarlığı* (6. Basım). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

- Bolat, B. (2020). Finansal Okuryazarlık Nedir?. 12.04.2021 tarihinde <https://konupara.com/kisselfinans/finansal-okuryazarlik-nedir-7361/> adresinden erişildi.
- Cabı, E. (2016). Dijital teknolojiye yönelik tutum ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1229-1244.
- Çakırer, A. (2019). *Finansal okuryazarlık* (1. Basım). Bursa: Etkin Yayınları.
- Çam, H. ve Çam V. (2016). Finansal okuryazarlığın mobil bankacılık kullanımındaki rolü: Doğu Karadeniz bölgesinde bir araştırma. *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*, 1(3), 98-105.
- Contuk, F. Y. (2018). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık durumunu etkileyen faktörler üzerine bir araştırma: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 4(22), 115-136.
- Danışman, E., Sezer, D. ve Gümüş, U. T. (2016). Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 26(2), 1-37.
- Deloitte Türkiye (2021). Covid 19 raporu. 27.04.2021 tarihinde <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consulting/articles/kuresel-covid-19-salgininin-turkiyede-farkli-kategorilere-etkileri.html> adresinden erişildi.
- Eğilmez, M. (2017). *Örneklerle kolay ekonomi* (8. Basım). İstanbul: Remzi Yayınları.
- Eker, F. (2017). *Finansal farkındalık, finansal okuryazarlık ve finansal erişim düzeyleri üzerine bir çalışma: Silifke Ticaret ve Sanayi Odası örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Toros Üniversitesi, Mersin.
- Elmas, B. ve Yılmaz H. (2016). Finansal okuryazarlık: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri üzerine bir çalışma. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 115-140.
- Erdem, C. (2018). *Medya okuryazarlığı ve öğretmen eğitimi* (3. Basım). Ankara: PEGEM Akademi.
- Geçer, A. K. ve Dağ, F. (2010). Üniversite öğrencilerinin bilgisayar okur-yazarlık düzeylerinin belirlenmesi: Kocaeli Üniversitesi örneği. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 20-44.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal okuryazarlık* (11. Basım). İstanbul: Hiperlink.
- Gökmen, T., Onen, M. ve Haensch, W. (2017). Training deep convolutional neural networks with resistive cross-point devices. *Frontiers in neuroscience*, 11, 538.

- Güler, E. Ö. ve Veysikarani, D. (2019). Ekonomi okuryazarlığı üzerine ampirik bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 126-141.
- Gümüş, U. T. ve Pailer, M. K. (2019). Öğrencilerin finans dersi alma durumunun finansal okur yazarlık seviyesine etkisi: Bir Nazilli örneği. *Opus Uluslar Arası Toplum Araştırma Dergisi*, 11(18), 1495-1516.
- Hayta, A. B. (2011). *Aile finans sistemi ilişkileri* (2. Basım). Ankara: Gazi.
- Hazar, A. ve Babuşçu, Ş. (2017). *Bankacılığa giriş temel bankacılık bilgileri* (1. Basım). Ankara: Akademi Yayınevi.
- Hobbs, J. R. ve Pan, F. (2004). An ontology of time for the semantic web. *ACM Transactions on Asian Language Information Processing (TALIP)*, 3(1), 66-85.
- İnal, K. (2009). *Medya okuryazarlığı el kitabı* (1. Basım). Ankara: Ütopya Yayınları.
- İnan, O. T., Migeotte, P. F., Park, K. S., Etemadi, M., Tavakolian, K., Casanella, R. ve Di Rienzo, M. (2014). Ballistocardiography and seismocardiography: A review of recent advances. *IEEE journal of biomedical and health informatics*, 19(4), 1414-1427.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, algı, iletişim* (6. Basım). İstanbul: Siyasal
- İslamoğlu, A. H. ve Altunışık, R. (2010). *Tüketici davranışları* (5. Basım). İstanbul: Beta.
- Karaağaç, G. A. ve Altınırnak, S. (2018). En yüksek piyasa değerine sahip on kripto paranın birbirleriyle etkileşimi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 1(79), 123-138.
- Karabacak, Z. İ. ve Sezgin, A. A. (2019). Türkiye’de dijital dönüşüm ve dijital okuryazarlık. *Türk İdare Dergisi*, 2(488), 319-343.
- Karadeniz, E., Koşan, L., Geçgin E. ve Beyazgül M. (2019). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin analizi: Kafkas Üniversitesi Sarıkamış kampüsünde bir araştırma. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 325-346.
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS ve AMOS uygulamaları* (2. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karagöz, M., Ağbulut, Ü. ve Sarıdemir, S. (2020). Waste to energy: Production of waste tire pyrolysis oil and comprehensive analysis of its usability in diesel engines. *Fuel*, 275, 117844.
- Kendir, A. (2014). *Son düzenlemeler çerçevesinde Türkiye finansal piyasalar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi, Ankara.

- Kılcan B. ve Gülbudak B. (2019). E-okuryazarlığa yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 59-71.
- Kılcan, B. ve Ergür, Ş. (2019). Finansal tutum ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 3(3), 59-68.
- Kılıç, Y., Ata, H. A. ve Seyrek, İ. H. (2015). Finansal okuryazarlık: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 129-150.
- Kırık, A. M. (2014). Aile ve çocuk ilişkisinde internetin yeri: Nitel bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 337-347.
- Kıyılar, M. ve Akkaya, M. (2016). *Davranışsal finans* (4. Basım). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Koç, E. (2012). *Tüketici davranışı ve pazarlama stratejileri: Global ve yerel yaklaşım* (8. Basım). Ankara: Seçkin.
- Korkmaz T. ve Ceylan A. (2017). *Sermaye piyasası temel konular* (6. Basım). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Korkmaz, Ö. ve Mahiroğlu, A. (2009). Üniversiteyi yeni kazanmış öğrencilerin bilgisayar okuryazarlık düzeyleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 983-1000.
- Kurbanoğlu, S. S. (2010). Bilgi okuryazarlığı: Kavramsal bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(4), 723-747.
- Kurudayıoğlu, M. ve Tüzel, S. (2010). 21.Yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. TÜBAR-XXVIII.
- Lusardi, A. ve Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44.
- Mercan N., Oyur E., Altınay A. ve Aksanyar Y. (2012). Ekonomi okuryazarlığına yönelik ampirik bir araştırma. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 4(2), 109-118.
- Öncüler İ. (2018). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma: İstanbul Gelişim Üniversitesi örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Özçam, M. (2006). *Yatırımcı eğitimi: Dünya uygulamaları ve Türkiye için öneriler*. SPK Araştırma Raporu, Ankara.
- Özçelik, A. ve Akçay, V. H. (2019). Bankacılık sektöründe dijitalleşmenin kariyer platosu ile ilişkisi. *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(22), 152-163.
- Özerol, H. (2011). *Saçmalama* (2. Basım). Ankara: Elma.

- Özgür H. (2016). Öğretmen adaylarının yaşam boyu öğrenme yeterlikleri ve bilgi okuryazarlığı öz-yeterlikleri üzerine bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 22-38.
- Öztürk, E. ve Demir, Y. (2015). Finansal okuryazarlık ve para yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi akademik personel üzerine bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2(68), 113-134.
- Polat C. (2005). Bilgi okuryazarlığı ve üniversiteler. *Türk Kütüphaneciler Derneği*, 4(8), 261-277.
- Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of consumer affairs*, 44(2), 276-295.
- SAM (2020). *Covid19 sonrası küresel sistem: eski sorunlar yeni trendler*. 19.05.2021 tarihinde <http://sam.gov.tr/tr/wp-content/uploads/2020/04/sam-covid-kitap.pdf> adresinden erişildi.
- Sancak S. (2019). *Üniversite öğrencilerinde finansal okuryazarlık araştırması: Gümüşhane Üniversitesi örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane.
- Saraç E. (2014). *Finansal okuryazarlık ve Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesi üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Sarıgül H. (2015). Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği: Geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 200-208.
- Sarıgül H. (2019). *A'dan Z'ye finansal okuryazarlık* (1. Basım). İstanbul: Der Yayınları.
- Satoğlu, S. (2014). Bireysel yatırımcıları koruma aracı olarak finansal okuryazarlık ve türkiye uygulaması (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Temizel F. (2010). *Mavi yakalılarda finansal okuryazarlık* (3. Basım). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Temizel, F. (2010). *Mavi yakalılarda finansal okuryazarlık* (6. Basım). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). Finansal okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 73-86.
- Teyyare, E., Ayyıldız, B., Dirican, H. Zıvalı ve Renkli B. (2018). İktisadi ve mali okuryazarlık üzerine bir araştırma: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve

- İdari Bilimler Fakültesi örneği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(1), 99-120.
- Tufan, E. (2008). *Davranışsal finans* (2. Basım). Ankara: İmaj Yayınları.
- Turan, Z. (2018). Kripto paralar, bitcoin, blockchain, petro gold, dijital para ve kullanım alanları. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 1-5.
- Türkoğlu, N. ve Şimşek, M. C. (2007). *Medya okuryazarlığı* (1. Basım). İstanbul: Kalemus Yayınları.
- Tüzel, S. (2012). Medya okuryazarlığı eğitiminin Türkçe dersleriyle ilişkilendirilmesi/Integration of Media Literacy Education With Turkish Courses. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 81-96.
- Uraz Kaya, I. (2020). *Finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme ilişkisi: bankacılık ve finans bölümü öğrencileri üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Ustaömer, K. ve Bakırtaş, T. (2019). Türkiye'nin bankacılık sektöründe dijitalleşme olgusu. *Ekonomi İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3(1), (1-24).
- Vergi, S. (2019). *Bankacılık sektöründe çalışan personellerin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Sivas ili örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Yardımcıoğlu, M. ve Yörük A. (2016). Türkiye'deki finansal okuryazarlığın ve finansal farkındalığın durumu. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 9(2), 173-208.
- Yazıcı, M. (2013). *Bankacılığa giriş* (3. Basım). İstanbul: Beta Yayınevi
- Yılmaz, V. ve Tuncay, M. (2012). Finansal liberalizasyonun tasarruf ve yatırım üzerine etkisi: Türkiye örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), 345-363.
- Yücel S. ve Çiftçi N. (2018). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 143-161.
- Yücel, S. (2017). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlıklarının kredi kartı kullanım alışkanlıkları üzerine etkisinin incelenmesi: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi-Hacettepe Üniversitesi örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik.
- Zeybek, H. (2018). Dijital bankacılık. *Mali Çözüm Dergisi*, 2(28), 79-107.

EKLER

EK-1. Anket Formu

Pandemi Döneminde Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme İlişkisi: Ankara İli Mühendislik ve Mimarlık Fakülteleri Örneği

Değerli Katılımcı,

Dr. Öğr. Üyesi Zeki YANIK danışmanlığında Atılım Üniversitesi İşletme Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi İrem Nevşehirli tarafından yürütülen bilimsel araştırmaya katılım sağlamanız istenmektedir.

Bu araştırmanın amacı finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme arasındaki ilişkiyi inceleyerek, tüm dünyada ve ülkemizde de kendini gösteren Covid 19 salgını öncesi ve sonrası bireylerin finansal tutum ve davranışlarındaki değişimlerinin finansal okuryazarlık ve dijitalleşme üzerindeki etkilerini değerlendirmektir.

Gönüllülük esasına dayalı bu araştırmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle vermenizdir. Sizin bu anketteki sorulara vereceğiniz açık, samimi ve doğru yanıtlar araştırma sonuçlarının güvenilirliği açısından son derece önemlidir. Soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Anketin doldurulması yaklaşık olarak 5 dakikanızı alacaktır.

Bu çalışmada elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup, katılımcılardan isim, soyadı gibi bilgiler istenmemektedir ve kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. Yanıtlarınız bireysel olarak değil toplu olarak değerlendirilecektir.

Çalışma ile ilgili sorularınız ve önerileriniz için () mail adresi üzerinden iletişim kurabilirsiniz.

Araştırmamıza göstereceğiniz özen ve ayırdığınız zaman için şimdiden çok teşekkür ediyoruz.

Saygılarımla.

İrem NEVŞEHİRLİ

Yukarıdaki bilgileri okudum.

() Araştırmaya katılmayı onaylıyorum.

Cinsiyetiniz: ()Kadın ()Erkek
Okulunuz: ()Atılım Üniversitesi ()Başkent Üniversitesi ()Gazi Üniversitesi ()Ankara Üniversitesi () Diğer
Bölümünüz: () Endüstri Mühendisliği () Elektrik Elektronik Mühendisliği () İnşaat Mühendisliği () Mimarlık () İç Mimarlık () Diğer
Aylık Toplam Geliriniz: () 0-900 () 901-2000 () 2001-3000 () 3000+
Aylık Harcama Düzeyiniz: () 0-400 () 401-800 () 801-1500 () 1501+
Finans vb. ders aldınız mı? ()Evet ()Hayır
Ekonomik ve Finansal gelişmeleri nereden takip edersiniz? ()Gazete ()Dergi ()Kitap ()Televizyon ()İnternet
Çocukken Çalıştım ()Evet ()Hayır
Ailemin düzenli bir işi/geliri yok: ()Evet ()Hayır ()Kısmen

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE DİJİTALLEŞME ÖLÇEĞİ					
1-Kesinlikle Katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Kararsızım	4-Katılıyorum	5-Kesinlikle Katılıyorum	
1. Enflasyon oranlarındaki değişimin ne ifade ettiğini anlayabilirim.	1	2	3	4	5
2. Dış ekonomik gelişmelerin ülke ekonomisine yansımalarını yorumlayabilirim.	1	2	3	4	5
3. Faiz oranlarının piyasaya etkisini anlayabilirim.	1	2	3	4	5
4. Gelir dağılımı-ekonomi ilişkisini anlayabilirim.	1	2	3	4	5
5. Ekonomik tercihlerimin fayda ve maliyetlerini karşılaştırabilirim.	1	2	3	4	5
6. Ülkemizde ve dünyada gelişen finansal olayları takip ederim.	1	2	3	4	5
7. Harcamalarımın yönetimini etkileyen uzun vadeli finansal hedefler belirlerim.	1	2	3	4	5
8. Harcamalarımı bir plan dahilinde takip ederim.	1	2	3	4	5
9. Finansal bilginin artması finansal davranışı olumlu etkiler.	1	2	3	4	5
10. Finansal bilgi ihtiyacında internet kanalından yararlanıyorum.	1	2	3	4	5
11. Telefonumda en az bir bankanın bankacılık uygulaması yüklüdür.	1	2	3	4	5
12. Finansal işlemlerdeki akıllı uygulamaların güvenli olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
13. Dijital bankacılık işlemlerini yapabilmek için daha fazla finansal bilgi sahibi olmam gerektiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
14. Dijital bankacılığın kişilerin finansal ürün çeşitliliğini arttırdığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
15. Sigortacılık işlemlerini dijital kanallar aracılığı ile gerçekleştiririm.	1	2	3	4	5
16. Finansal işlemlerde dijitalleşmenin artması finansal bilgi düzeyini olumlu etkiler.	1	2	3	4	5
17. Paramı idare etme şeklim geleceğimi etkileyecektir.	1	2	3	4	5

Aşağıdaki soruları pandemi öncesi ve pandemi dönemini dikkate alarak cevaplandırınız.

PANDEMİ SÜRECİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIK VE DİJİTALLEŞME ÖLÇEĞİ	Pandemi Öncesi Dönem					Pandemi Dönemi				
	1-Kesinlikle Katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Kararsızım	4-Katılıyorum	5-Kesinlikle Katılıyorum	1	2	3	4	5
18. Alışveriş yaparken fiyatları kıyaslarım.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
19. Bir şey satın alırken finansal durumumu dikkate alırım.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
20. Gelecek için finansal hedefler belirlemek önemlidir.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
21. Aylık para tasarrufu etmek önemlidir.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
22. Aylık harcama planına sahip olmak önemlidir.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
23. Beklenmedik durumlar için kenara para koyulması gerekir.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
24. Düzenli olarak tasarruf yapılmalıdır.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
25. Tercih edeceğim ürüne karar verirken ihtiyacımı göz önünde bulundururum.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
26. Fazladan ödemelerden kaçınmak için kredi kartı borcumu zamanında öderim.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
27. Kişisel harcamalarımı kontrol ederim.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
28. Faturalarımı zamanında (gecikmesiz) öderim.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
29. Büyük tutarlı bir satın alma yapmadan önce internet üzerinden fiyat karşılaştırması yaparım.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
30. Taksitli satın almada, internet üzerinden uygun kredi tekliflerini karşılaştırırım.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
31. Bankacılık işlemlerini ATM kanalı ile yaparım.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
32. Bankacılık işlemlerini internet veya mobil bankacılık kanalı ile yaparım.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
33. Bankacılık işlemlerini şube aracılığı ile yaparım.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
34. Gelecekte finansal işlemlerin tamamen dijital kanallardan yapılacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
35. Dijital bankacılığın finansal işlemlerin daha pratik ve ulaşılabilir olmasını sağlayacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

EK-2. Etik Kurul Beyan Formu**ETİK BEYAN FORMU**

Evrak Tarih ve Sayısı: 23.03.2021-5737

T.C.

ATILIM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sayı: E-59394181-604.01.02-5737

Konu: İrem Nevşehirli Etik Kurul Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz İşletme Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı, 19316918001 numaralı öğrencisi İrem Nevşehirli 'nin, "Pandemi Döneminde Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme İlişkisi: Ankara İli Mühendislik ve Mimarlık Fakülteleri Örneği" başlıklı tez çalışması kapsamında yapmayı planladığı anket çalışması, "Atılım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu" üyeleri tarafından onaylanmıştır.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Serkan ERYILMAZ Rektör Yardımcısı

Ek:

- 1- İrem Nevşehirli Etik Kurul Raporu (1 sayfa)
- 2- İrem Nevşehirli Etik Kurul Başvuru (11 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BEK4R15F

Belge Doğrulama Adresi

: <https://www.turkiye.gov.tr/atilim-universitesi-ebys>Adres: Kızılcaşar Mahallesi, 06830 İncek Gölbaşı - Ankara - Türkiye
ŞENER

Bilgi için: Semiha

Telefon:0 (312) 586 80 00 Faks0 (312) 586 80 91
UZMAN

Unvanı:

Elektronik Ağ:<https://www.atilim.edu.tr/tr>

Tel No: 8788

Kep Adresi: atilim.rektorluk@hs03.kep.tr

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Tarih: 06 07.2021

Gönderilen: İrem Nevşehirli

Gönderen: Prof. Dr. Belgin İşgör, İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Başkanı

Konu: “Pandemi Döneminde Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme İlişkisi: Ankara İli Mühendislik ve Mimarlık Fakülteleri Örneği” başlıklı tez çalışması için etik kurul onayı.

Atılım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu, 15.03.2021 tarihli görüşme sonucu, “Pandemi Döneminde Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme İlişkisi: Ankara İli Mühendislik ve Mimarlık Fakülteleri Örneği” başlıklı tez çalışmanız kapsamında yapmayı planladığımız etkinlik için, oy birliğiyle etik onay vermiştir. Bu onay, ekte verilmiş olan çalışma önerisi ve bilgilendirme formu için geçerlidir. Gerçekleştirilecek olan çalışmada kurumumuzun değerlendirmesi dışında kalabilecek yasal sınırlamalara uymakla yükümlü olduğunuzu bildiririz.

ETİK KURUL ÜYELERİ	İMZA
Prof. Dr. Belgin İşgör (Başkan)	
Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu	
Prof. Dr. Nedret Kılıç	
Prof. Dr. Necla Tüfek	
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Demirtepe Saygılı	
Doç. Dr. Üyesi Doğa Elçin	
Dr. Öğr. Üyesi Cansu Çiğdem Ekin	

EK-3. Anket Kullanım İzni

Anket Soruları

Gelen Kutusu x

İrem Nevşehirli <

30 Ara 2020 09:43

Alıcı: .

Hocam merhabalar,

Ben Atılım Üniversitesi yüksek lisans öğrencilerinden İrem Nevşehirli. Tez yazma aşamasındayım. Tezinini inceledim emeğinize sağlık. Sizden anket sorularını kullanmak için izin isteyecektim. Kaynakçamda atıfla birlikte isminiz yer alacaktır.

Sağlıcakla kalın

irmakuraz.ka ✓

30 Ara 2020 12:02

Alıcı: ben

Tesekkur ederim kullanabilirsiniz iyi calismalar

İNTİHAL RAPORU

nevsehirli.irem

ORJİNALLİK RAPORU

% **9**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **9**

İNTERNET KAYNAKLARI

% **5**

YAYINLAR

% **3**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

www.scribd.com

İnternet Kaynağı

% **1**

2

www.repository.rmutt.ac.th

İnternet Kaynağı

% **1**

3

www.slideshare.net

İnternet Kaynağı

<% **1**

4

uta32-kk.lib.helsinki.fi

İnternet Kaynağı

<% **1**

5

es.scribd.com

İnternet Kaynağı

<% **1**

6

www.researchgate.net

İnternet Kaynağı

<% **1**

7

www.int-e.net

İnternet Kaynağı

<% **1**

8

fount.aucegypt.edu

İnternet Kaynağı

<% **1**

9

eprints.uny.ac.id

İnternet Kaynağı

<% **1**

10	www.cek.ef.uni-lj.si İnternet Kaynağı	<% 1
11	repositorio-aberto.up.pt İnternet Kaynağı	<% 1
12	fmi.or.id İnternet Kaynağı	<% 1
13	Submitted to Istanbul Aydın University Öğrenci Ödevi	<% 1
14	Submitted to Liberty University Öğrenci Ödevi	<% 1
15	repository.usu.ac.id İnternet Kaynağı	<% 1
16	www.jurnalmudiraindure.com İnternet Kaynağı	<% 1
17	repository.unhas.ac.id İnternet Kaynağı	<% 1
18	journal.unpar.ac.id İnternet Kaynağı	<% 1
19	lib.uin-malang.ac.id İnternet Kaynağı	<% 1
20	www.tbb.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
21	kc.umn.ac.id İnternet Kaynağı	<% 1

22 e-dergi.atauni.edu.tr <% 1
İnternet Kaynağı

23 researchbank.rmit.edu.au <% 1
İnternet Kaynağı

24 ÜNAL, Seyfettin, DÜĞER, Yavuz Selim and SÖYLEMEZ, Cevat. "Ekonomi Okuryazarlığı ve Kredi Kartı Tutumunun Rasyonel Kredi Kartı Kullanımına Etkisi: Dumlupınar Üniversitesi Tavşanlı MYO Örneği", Osmangazi Üniversitesi, 2015.
Yayın

25 Submitted to Kafkas Āniversitesi <% 1
Öğrenci Ödevi

26 digital.library.txstate.edu <% 1
İnternet Kaynağı

27 conference.binadarma.ac.id <% 1
İnternet Kaynağı

28 www.coursehero.com <% 1
İnternet Kaynağı

29 Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) <% 1
Öğrenci Ödevi

30 pt.scribd.com <% 1
İnternet Kaynağı

31 rss.archives.ceu.hu
İnternet Kaynağı

		<% 1
32	Submitted to University of Wisconsin System Öğrenci Ödevi	<% 1
33	repository.ut.ac.id İnternet Kaynağı	<% 1
34	aksarayiibd.aksaray.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
35	www.assignmentpoint.com İnternet Kaynağı	<% 1
36	Submitted to Macquarie University Öğrenci Ödevi	<% 1
37	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<% 1
38	www.pydem.com İnternet Kaynağı	<% 1
39	egitbil.wordpress.com İnternet Kaynağı	<% 1
40	isamveri.org İnternet Kaynağı	<% 1
41	pure.au.dk İnternet Kaynağı	<% 1
42	Submitted to University of Winchester Öğrenci Ödevi	<% 1

43	libproject.hkbu.edu.hk İnternet Kaynağı	<% 1
44	thesis.binus.ac.id İnternet Kaynağı	<% 1
45	acikerisim.ikc.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
46	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
47	Submitted to Bülent Ecevit Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
48	Submitted to Marmara University Öğrenci Ödevi	<% 1
49	goosr.files.wordpress.com İnternet Kaynağı	<% 1
50	www.promocare.gob.mx İnternet Kaynağı	<% 1
51	AKGÜNDÜZ, Yılmaz, KALE, Anıl and PAZARBAŞI, Gaye. "FUTBOL TURİZMİNE HİZMET EDEN OTEL ÇALIŞANLARININ PSİKOLOJİK GÜÇLENDİRME ALGILARININ ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARINA ETKİSİ", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014. Yayın	<% 1
52	Submitted to Bahcesehir University	

Öğrenci Ödevi

<% 1

53

Submitted to Beykent Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<% 1

54

Submitted to Erciyes Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<% 1

55

Submitted to Fatih University

Öğrenci Ödevi

<% 1

56

Submitted to University of Nebraska, Lincoln

Öğrenci Ödevi

<% 1

57

ADIGÜZEL, Orhan and KAYADİBİ, Kenan. "Kişi-Örgüt Uyumu Sürecinde Entelektüel Sermayenin İş Doyumu Ve Örgütsel Çekicilik Üzerine Etkisi: Bir Üniversite Hastanesi Örneği", Melih Topaloğlu, 2015.

Yayın

<% 1

58

etd.uum.edu.my

İnternet Kaynağı

<% 1

59

iceess.com

İnternet Kaynağı

<% 1

60

acikerisim.baskent.edu.tr:8080

İnternet Kaynağı

<% 1

61

eprints.sdu.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

tuncakdurmakale.blogspot.com

- 62 İnternet Kaynağı <% 1
-
- 63 uzem.ticaret.edu.tr İnternet Kaynağı <% 1
-
- 64 www.sid.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı <% 1
-
- 65 Hünkar KORKMAZ and Gözde KAVAK. "İlköğretim öğrencilerinin bilime ve bilim insanına yönelik imajları", Öğretmen Eğitimi Akademisi-Maya Akademi, 2010. Yayın <% 1
-
- 66 www.cc-llongueras.com İnternet Kaynağı <% 1
-
- 67 www.izceas.org İnternet Kaynağı <% 1
-
- 68 www.sabah.com.tr İnternet Kaynağı <% 1
-
- 69 Dewi Maharani, Falikhatun Falikhatun. "Aset Biologis dan Kinerja Keuangan Perusahaan Agrikultur (Studi pada Bursa Efek Indonesia)", Kompartemen: Jurnal Ilmiah Akuntansi, 2019 Yayın <% 1

Alıntılarını çıkart

Kapat

Eşleşmeleri çıkar

Kapat

Bibliyografyayı Çıkart Kapat

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: İrem NEVŞEHİRLİ

Doğum Yeri ve Tarihi:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	İktisat	Kastamonu Üniversitesi	2014-2018
Yüksek Lisans	İşletme	Atılım Üniversitesi	2019-2021

Sertifikalar:

- 1- Education-Consultancy Congress – İnsan Kaynakları – 2015
- 2- Education-Consultancy Congress – İş Yönetimi – 2015
- 3- Education-Consultancy Congress – Yönetim ve İletişim Faktörü – 2015
- 4- Education-Consultancy Congress – Satış ve Pazarlama – 2015
- 5- Education-Consultancy Congress – Diksiyon ve İkna Teknikleri – 2014
- 6- Education-Consultancy Congress – Beden Dili ve Profesyonel İletişim Teknikleri- 2014

E-posta:

Telefon:

Tarih: